

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VIII, nr. 5 (89), mai 2024 • Apare lunar

24 pagini

O chestiune de principiu și Caragiiale p.18

Nicolae Mecu

Ionel Bostan

p.7 „Farmacista” lui Gabriel Chifu, ecouri neștiute

Necunoscutul ferestrelor

Mă întorceam de la propria mea înmormântare.
Fusesem pus să vorbesc despre mine.
Dar am uitat unde și am uitat cine
Ieșea din țintirim c-un ospiciu-n spinare.

Pâlcuri de flăcări. Fumega primăvara.
Spectrele caselor se lipeau de asfalt.
Era inchiziție-ev mediu-era cald-
se destrăma soarele... băteau clopote... cădea
seara...

Seara cântau fetele vesele din Dusseldorf
Ele și când vorbeau cântau.
Și veneau și plecau
amurguri amorfe prin văzduhul amorf.

Iar orașele... orașele aveau părul bălai.
Am trecut pe lângă tine, Doamne, ca pe lângă un
zid părăsit.
Veacul e atât de obosit!
Oamenii îmbătrănesc de acasă până la
tramvai...

Solzii crapilor ori mustățile somnilor
or să-și facă din noi așternut
Am jucat. Am pierdut.
Nu-nterupeți jocurile domnilor!

Înveșmântat în vulturi, în mit și minereu
(dar am uitat unde și am uitat cine)
venea către mine-
necunoscutul ferestrelor, luna sau eu.

Ion Caraion

Liviu Ioan STOICIU Literatura română „care
rămâne” de azi pe mâine 3

Constantin COROIU Ion Vianu, memoria la
timpul prezent 4

Vasile FLUTUREL Primăvara cu Alecsandri
redivivus 5

Al. CISTELECAN Epicul minimalist 7

Gellu DORIAN Despre libertatea de a fi mereu
ocupat 9

Cristina SCARLAT Decupaje critice. Ioan F. Pop 11

Adrian Alui GHEORGHE Un transfer reușit 11

Virgil RAȚIU Despre conștiința creștină de
Ioan L. Danciu 12-13

Nicolae TZONE „Prietenul nostru F.T. Marinetti”.
De la *Le Figaro* la *Democrația*, de la
Biblioteca modernă la *Contimporanul* (II) 15

Eugen MUNTEANU *Capidava mea* (IV). Portret de
mentor: Radu Florescu 18

Diana VRABIE Muzeul „Vasile Alecsandri”. Din
istoria casei bardului de la Mircești 19

Magda URSACHE *Fabulosul fabulier: Virgil Rațiu* 21

Adrian Dinu RACHIERU Monica Lovinescu
și est-etica (IV) 22

Constantin PRICOP *Evaluarea națională a
realității* 24

„Nu recunosc alt semn al superiorității decât bunătatea” Ludwig van Beethoven

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan Adam, Radu Andriescu, Adina Barțaș, Gellu Dorian, Florin Faifer, Vasile Fluturel, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Nicolae Mecu, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Ioan Răducea, Cristina Scarlat, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

CUPRINS

Liviu Ioan STOICIU Literatura română „care rămâne” de azi pe mâine 3

Nicolae PANAITE Despre bine și rău 3

Constantin COROIU Ion Vianu, Memoria la timpul prezent 4

Dan Bogdan HANU Post(st)ări 4

Vasile FLUTUREL Primăvara cu Alecsandri redivivus 5

Mihaela AIONESEI Un ochi de pârâu se deschide 6

Cristina SCARLAT Anotimpurile noastre s-au rupt 6

Ionel BOSTAN „Farmacista” lui Gabriel Chifu, ecouri neștiute 7

Daniel Ștefan POCOVNICU Încercarea evadării din lirism ? 7

Al. CISTELECAN Epicul minimalist 8

Leo BUTNARU Poetul latin cu vers de pelin... 8

Dionisie VITCU „Tristeți învinse” 9

Gellu DORIAN Despre libertatea de a fi mereu ocupat 9

Nicolae BUSUIOC Fascinantă călătorie spirituală 10

Cristina SCARLAT Decupaje critice. Ioan F. Pop 11

Adrian Alui GHEORGHE Un transfer reușit 11

Virgil RAȚIU Despre conștiința creștină de Ioan L. Danciu 12-13

Florentina NIȚĂ De drag, de dor, de jale 14

Petronela APOPEI Vremuri și suflet de viață 15

Ștefan AMARIȚEI Despre Kogaion și etimologia cuvântului 15

Nicolae TZONE „Prietenul nostru F. T. Marinetti”. De la *Le Figaro* la *Democrația*, de la *Biblioteca modernă* la *Contemporanul (II)* 16

Eugen MUNTEANU Capidava mea (IV) 14. Portret de mentor: Radu Florescu 17

Liviu ANTONESEI O nouă traducere a sonetelor lui Shakespeare 17

Nicolae MECU O chestiune de principiu și Caragiale 18

Diana VRABIE 17 Muzeul „Vasile Alecsandri”. Din istoria bardului de la Mircești: un recurs necesar la memoria colectivă și individuală 19

Traian D. LAZĂR Onorul recunoștinței 20

Magda URSACHE Fabulosul fabulier : Virgil Rațiu 21

Adrian Dinu RACHIERU Monica Lovinescu și est-etica (IV) 22

Ioan ȚICALO Ce aduce ceasul... 22

Flavius PARASCHIV Antologii (uite) de SF (III) : Nemira`94 23

Emanuel VASILIU Fiica ascunsă 23

Ioan RĂDUCEA Întru cele de sus 23

Constantin PRICOP Evaluarea națională a realității 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com

www: exprescultural.ro

facebook.com / [expres.cultural](https://www.facebook.com/expres.cultural)

ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRTOPC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:

Pe adresa redacției, prin mandat postal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe postale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe postale.

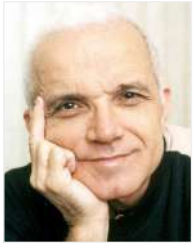
Vă rugăm să scrieți pe mandatul postal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări ce aparțin artistului Cristian Calistru.

* Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

* Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.

dtp: bornaz.lucian@yahoo.co.uk

Liviu Ioan STOICIU

Literatura română „care rămâne” de azi pe mâine

Literatura „care rămâne”. A avea conștiința actului artistic peren. La masa de scris fiecare scriitor se iluzionează că din ce scrie, „inspirat”, nu se poate să nu poarte amprenta valorii măcar selectiv texte ale sale, valoare în sine valabilă și pentru prezent și pentru viitorul apropiat, pe care îl mai prinde în viață (eventual, și pentru posteritate). Dacă se înșală sau se amăgește singur, naiv, că natura e darnică în egală măsură, nu e de condamnat, o dată ce fiecareia îi e de ajuns că și-a făcut datoria față de el însuși, scriind. Cel puțin așa văd eu lucrurile – cu amendamentul că în cazul meu scrisul e un exercițiu intuitiv de conștiință și că la masa de scris ratez, ați citit bine, *ratez* orice text, neiluzionându-mă că are vreo valoare (de vină e faptul că scriu spontan, uit imediat tot ce am scris, și că las iraționalul să-și facă de cap, liber; abia la recitirea „rațională”, la rece, după un timp, a celor scrise, mă cenzurez și mă iluzionez că n-am scris degeaba „în absolut”, că sunt și texte de calitate între cele scrise, depinde de scara valorică la care mă raportează, contând cea „estetică” și morală).

Azi, când sunt pe cale de dispariție cititorii de literatură originală românească și noile noastre generații aruncă la coș critica literară profesionistă, nu mai poți să pui bază decât pe spiritul autocritic al autorului – dar e el îndeajuns să continue să scrie, în competiție cu sine însuși, și să creadă că literatură lui „rămâne”? Cât vom avea scriitori în activitate, „vii” (care scot carte după carte), viitorul literaturii române ar trebui să fie asigurat. Și azi se scrie și se publică într-o veselie, avem autori de toate mărimile și toate vârstele – pentru cine scriu și publică? Pe cine interesează? Scriu și publică pentru ei, „fiindcă așa simt”, își satisfac o plăcere secretă. Orgoliul recunoașterii critice nu mai e de interes, deși fiecare ar fi fericit dacă ar fi premiat de un juriu de scriitori credibil... Apoi, câți dintre scriitorii sunt producători de „plus-valoare”? Care să vândă o carte, să fie tradus de o editură străină, să fie inclus într-un manual școlar? Dacă te uiți cu atenție, avem o armată de premianți de-a lungul istoriei literare, cărțile lor premiate „au rămas”? Își mai amintește cineva, măcar de prenumele și numele premiatului? În perioada „realismului socialist” (proletcultist, cum i se spunea) erau scriitori premiați ideologic pe toate drumurile, literatură lor „n-a prea rămas”. Literatura „care rămâne” e apajul poetilor (să insist pe exemplul lor) care sunt laureați azi ai premiilor naționale pentru „opera omnia” (acordate de juriu de critici de valoare)? Cât sunt în viață, așa

se trăiește cu senzația, după ce mor, însă, celebritatea lor intră în penumbră, o dată cu întreaga operă... Datorită criticii literare avem istorii literare de top de la începuturi până azi și dicționare masive ale literaturii române (inclusiv Dicționarul General al Literaturii Române), normal ar fi ca literatura celor cuprinși în acest istorii să fie un argument în favoarea literaturii „care rămâne” (chiar dacă majoritatea scriitorilor nu înseamnă nimic mai mult decât o fișă de pomenire, de la care posteritatea n-are nici un fel de pretenții), dar e așa? E clar, conțezi ca „scriitor mic-mare” cât ești în viață și reușești să-ți promovezi prezența, „să ieși în față”. Fără să însemne că literatura pe care ai scris-o și ai publicat-o „va

rămâne” în timp.

Literatura română „care rămâne” de azi pe mâine. Cea considerată critic valoroasă ieri, azi i s-a relativizat valoarea, s-a schimbat gustul estetic de receptare. Să fie de vină și limba română, în care a fost scrisă și publicată literatura, că nu „rămâne”? Identitate română înseamnă în primul rând limba română în care te exprimi literar, nu e păcat să renunți la ce e legat de suflet? Mulți scriitori de limbă română au emigrat (mai ales în Franța) și au scris și publicat în limbi de circulație internațională, literatura lor „a rămas”? Las la o parte exemplele lui Eugen Ionescu, Emil Cioran și Mircea Eliade, „geniul” lor s-a impus de la sine. Paul Goma a trăit la Paris și a scris numai în românește (dar a fost tradus în franceză), opera lui „a rămas” numai în România. Bujor Nedelcovici (moldovean și el, născut la Bârlad), nu demult plecat dintre noi, a trăit din 1987 la Paris și a scris în franceză (a fost și în colegiul de redacție al revistei pretentioase *Espirit*), i-a rămas opera scrisă în limba română? La fel, că-mi vin acum în minte, Dinu Flămând și Ilie Constantin de la Paris, și-au găsit gloria (Premiul Național Eminescu) în România. Matei Vișniec de la Paris, doar, ce mai are o carieră „internațională” și este recunoscut în România la adevărata valoare (mai nou, e membru al Academiei). Sau Augustin Buzura, care și-a tradus toate cărțile cât a fost director al Fundației Culturale Române (viitorul ICR), a fost băgat în seamă în străinătate, „a rămas”? Așa cum Zaharia Stancu a fost tradus în întreaga lume cât a fost președintele Uniunii Scriitorilor, opera lui „a rămas”? Nu uit de cei din avangarda istorică românească și de premiații la Paris Vintilă Horia, opera lor „a rămas”, în abstract? Cititi numele poetilor și prozatorilor și cărțile lor reținute pe „listele canonice” realizat anii trecuți de criticii noștri, vor „rămâne”? Sau pe „lista lui Manolescu”. Vor rămâne scriitorii incluși conjunctural în manualele școlare. Validat prin traduceri cu nemiluită în străinătate, premiat în fel și chip (poate și Nobel) și atotprezent în manuale, Mircea Cărtărescu are toate șansele „să rămână” – are rețeta lui de succes.

Mă întreb ce mai „rămâne” din literatura română în viitor, în condițiile în care noile generații se dezic, nu citeșc, nu vor să mai audă de literatura română scrisă până la ei (considerată „expirată”; de la clasiți la moderni, neomoderni și optzeciști), de întreaga istorie literară scrisă în limba română. Sigur, în viitor vor fi ridicați în slăvi scriitorii cu moț ai noilor generații, dar vor „rămâne”?

Azi Uniunea Scriitorilor (care i-a făcut pe mulți scriitori importanți, premiindu-le cărțile sau întreaga operă, susținându-i în revistele și editura ei) are 2.700 de scriitori în viață, câți dintre ei vor „rămâne” cu literatura lor? Mai mult de o sută? Dacă te duci la bibliotecile publice (că în librării nu mai poți să fii pus cu cartea ta originală la vânzare, că nu ești vandabil), ce scriitori români contemporani sunt cu cărțile lor pe rafuri și câți sunt și citiți? În afara scriitorilor din manualele școlare (și, eventual, din cursurile studentești), care „rămân”, firește, de azi pe mâine... În ce mă privește, eu sunt sigur că nu „rămân” decât în istoriile și dicționarele literaturii române apărute până azi, așa, evazive cum sunt.

Nicolae PANAITI

Despre bine și rău

Cred că foarte mulți dintre noi s-au bucurat de timpul copilăriei, adolescenței, maturității și senectutii. Copilăria și adolescența sunt pentru jocuri și visuri, maturitatea-i vremea pregătirilor și absolvirii școlilor, vizând performanța în domeniul preferat. Avem amintiri ce ni s-au așezat în inimă și în suflet ca o emblemă și perpetuă poveste. Azi, când „mă cheamă amintirile”, întreprind ce e posibil pentru a reveni în acele mirifice locuri care mi-au marcat copilăria. Tot ce a fost plăcut, reconfortant și a lăsat relevante urme în biografia noastră poartă pecetea neuitării.

Stim că nu întotdeauna lucrurile s-au așezat în matca lor – așa cum ne-am fi dorit. Am avut parte de coborâșuri și înălțimi, desimi și luminișuri pentru atingerea țintelor. Pe parcursul fluxurilor și refluxurilor, recunosc că, uneori, erorile nu m-au ocolit (unele, fără voința mea, i-au afectat pe cei din preajmă). La o radiografie mai atentă a unor itinerarii personale, admit că au fost situații când mi-am dat un ghiont, mai apăsător, pentru însuflețire și continuitate. Această trăire o încerc și azi când văd că, în anumite împrejurări, locul meu nu-i acolo... Din lucrurile mai puțin evidente, pe care le-am descoperit, am văzut că sunt greșeli de emiterie și de comitere.

Aproape zilnic auzim, vedem și trăim realități neplăcute, dureroase și tragice. Mai îngrijorător este atunci când ele au loc aproape de noi, ba chiar și din cauza noastră. Mă întreb ce fel de om este acela și cum poate face el umbră pământului, când premeditat, având puterea deciziilor, comite nedreptăți, emite ordine ce produc distrugeri și moarte. Cum poate oare să-și pună capul pe pernă, pentru odihnă, știind că hotărârile sale aduc nefericire, durere, lacrimi și pierdere de viați omenești, ajutat fiind, vai!, și de cei din jurul lui (spune-mi cu cine umbli, ca să știu cine ești). Deosebit de îngrijorător și grav este că nu se trag învățături din aceste groaznice evenimente, care au avut loc și se petrec și astăzi.

Lumea noastră, din cauza neascultării (a păcatului adamic), este dominată de bine și rău, de întuneric și lumină, moralitate și abjecție, bucurie și tristețe... Ca efect al nevegheții mele, am fost pus, în diferite ipostaze, ca binele pe care doream să-l fac n-am reușit, iar răul pe care nu doream să-l fac, l-am făcut, iată, așadar, ce am făcut (ca să-l parafrazez pe Apostolul Pavel)! Noi alegem binele sau răul, minciuna sau adevărul, fiind în cunoștință de ele. Deși termenul *rău* este folosit adesea cu sensul general de *greșit*, el nu se referă la semnificația sa în forma reală sau juridică, ci în cea activă. Ca atare, el denotă o perversitate a gândirii prin care omul firește se supune unor impulsuri rele. Răutatea își are sediul în inimă. Este progresivă și contagioasă. Răul are un înțeles mai larg decât păcatul. Termenul din ebraică provine dintr-o rădăcină care înseamnă a se strica, „a se desface în bucăți”, a fi stricat, prin urmare, lipsit de valoare. Este în principiu ceea ce-i neplăcut, dezagreabil, supărător. O mare parte a răului fizic se datorează răului moral; suferința și păcatul nu sunt conectate în mod necesar în cazuri individuale, însă egoismul uman și păcatul explică multe dintre relele din lume.

Omul cu adevărat bun nu este mai prejos decât cel cu adevărat neprihănit, deoarece așa cum omul cu adevărat neprihănit respectă atât spiritul cât și litera Legii, tot așa omul cu adevărat bun respectă atât litera cât și spiritul Legii. Omul cu adevărat bun nu este nici mai presus de omul cu adevărat neprihănit. Lumea consideră neprihănirea ca o corectitudine (în esență, negativă), și socotește bunătatea și generozitatea care îl caracterizează pe omul bun ca fiind ceva mai mult decât neprihănirea; însă teologia scripturală identifică neprihănirea cu bunătatea și bunătatea cu neprihănirea și insistă asupra faptului că lucrul pe care îl cere Legea este, de fapt, dragostea. Prin urmare, faptele bune sunt făcute din dragoste, iar menirea dragostei este să dăruiască celor iubiți. Dragostea față de oameni este exprimată prin faptul că le facem „bine”, că folosim resursele noastre pentru a ușura nevoia lor, că încercăm să căutăm binele lor pe căile posibile.

Minciuna are viteza sunetului, pe când viteza adevărului este ca a melcului. Când timp adevărul își înnoadă șireturile, minciuna face înconjurul lumii de două ori. Adevărul nu joacă zaruri, și chiar dacă ar juca, întotdeauna omul ar pierde în fața lui. Pentru orice acțiune există și o reacție. Cineva spunea că dacă vrei să faci binele, imediat pune-l în practică, iar dacă planifici să faci răul, amână-l trei zile.

Ion Vianu, memoria la timpul prezent

Ion Vianu, ajuns în această primăvară la vârsta patriarhilor, este o figură aproape singulară în buimaca noastră societate în care triumfă zi de zi impostura, vasta ignoranță, intoleranța, mitocănia lustruită, prostia fudulă și, peste toate, noncaracterul ca una dintre cele mai nefericite trăsături ale specificului național.

Intelectual rasat, Ion Vianu ilustrează binecunoscuta butadă potrivit căreia cultura e ceea ce rămâne după ce ai uitat totul. Fără ifose de „filosof” (România e plină de filosofi, dar n-are nici o filosofie, așa cum este plină de economiști și juriști, dar nu are nici economie, nici justiție!), fără paradă de erudiție, recurgând cu parcimonie și numai când contextul o impune la formația și experiența sa de psihiatru cu o remarcabilă carieră în Elveția, adevărată Mecca a psihiatriei, pentru autorul romanului *Amor intellectualis* starea intelectuală este mai întâi de toate una naturală.

Preocupat în mod deosebit de „literatura subiectivă” – cu sintagma pe care a impus-o în critica și istoria noastră literară ilustrul său părinte Tudor Vianu –, revăd însemnările pe care mi le-am făcut la lectura volumului *Apropieri*. Mă opresc la notațiile privind unul dintre „eseurile în libertate”, cum le numește autorul, intitulat *Memorialistica văzută de un memorialist*. Văzută, adică, de scriitorul, psihanalistul și memorialistul Ion Vianu, coautorul admirabilelor amintiri și portrete în dialog cu regretatul său „frate gemăn” – criticul, prozatorul, teoreticianul lecturii, diaristul Matei Călinescu. Ion Vianu evocă părerea pe care i-a împărtășit-o cândva Eugen Ionescu și anume că „cele mai interesante scrieri sunt cele memorialistice”, cu condiția ca „scriitorul să nu se cenzureze”. Cioran exprima oarecum același gând despre corespondența scriitorului. Or, corespondența este tot literatură subiectivă, ca și jurnalul, practic un produs al unei memorii în act, o memorie la timpul prezent, ca, de altfel, și reportajul. Jurnalistul, la rândul său, este „primul istoric”, afirmă Ion Vianu, argumentând cu un fapt trăit, cu mai multe decenii în urmă, în calitate de trimis al unui mare ziar la un congres internațional de psihiatrie: „Redactând noaptea reportajul meu după o zi epuizantă petrecută în ședința congresului, am avut cvasirevelația că eu, ziaristul, eram prima verigă a unui lanț care se va termina cu sinteza istoricului acestei perioade peste cine știe câți ani. Pentru a scrie o pagină de istorie antică, citești inscripții în piatră. Dar istoricul modern citește în primul rând ziarele. Citește și jurnalele intime, și denunțurile, și scrisorile sau curierul electronic. Articolul de ziar însă introduce o anumită ordine în haosul faptic”.

Teoretic așa stau lucrurile. Realitatea este însă cu totul alta. L-aș provoca pe Ion Vianu să-mi dea un exemplu de ziar din vremea noastră, nu doar românesc, în paginile cărui să citim fie și numai un singur articol care să pună cu adevărat ordine în haosul faptic. Întâmplător, am publicat cu ani din urmă în *Adevărul literar și artistic* un comentariu despre presa noastră de după '90, care se intitula *Panorama haosului*. Concluzia: vai de istoricul care se va baza pe ceea ce va găsi în ziarele din această epocă. Demersul său va fi din capul locului falimentar.

În disocierile și observațiile sale privind memorialistica, Ion Vianu pleacă de la o scriere celebră: *Memoriile de dincolo de mormânt* ale lui Chateaubriand – „destinate unei publicări și unei lecturi postume, ba chiar unei scrieri postume”, mai ales că autorul lor vorbește de „privilegiul special acordat de Pronie Sfântului Bonaventura, acela de a-și continua redactarea memoriilor «după moarte»”. Încât, scrie Ion Vianu: „Orice operă memorialistică este o operă postumă, chiar dacă, sub forma unei scâpări, ea ajunge publică, fragmentar sau chiar în întregime, în timpul vieții memorialistului. Spre deosebire de opera ficțională, memoriile sunt explicit o încercare de a impune posterității o anumită viziune asupra vieții celui ce o scrie. O astfel de strădanie presupune o încheiere a socotelilor, o anumită pace, care nu poate aparține cu totul celui care se află în mijlocul luptei. Memorialistul este un mort prin anticipație care repetă într-un fel miracolul, privilegiul acordat Sfântului Bonaventura, acela de a scrie postum”.

Dar ce individualizează memorialistica, acest gen considerat, adeseori didacticist, de frontieră, dar care nu e deloc marginal?! Specificul, crede Ion Vianu, i-l conferă ceva ce ține de însăși condiția acestui gen, și anume că „...între faptul de viață și punerea lui în text trece un timp. Intervalul de latență între trăire și text este decisiv”. Nimeni nu scrie decât cu gândul de a fi citit, mai devreme sau mai târziu, ba chiar de un lector ideal – „real sau imaginar, individual sau colectiv”. Pentru acest cititor, face memorialistul sacrificiul, unul enorm, de a-și cheltui, de a-și pierde timpul existențial și nu numai. În fine, nimeni nu scrie pentru un... sertar etern... „Căci – argumentează eseistul – scrisul este, în același timp, o pierdere de timp, dar și, cum își intitulează Marcel Proust opera,

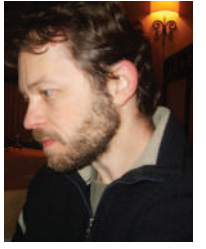
o Căutare a timpului pierdut. Și poate fi și o regăsire a Timpului. Investim – dar și cheltuim – ceva din timpul nostru actual pentru a regăsi o iluzie: Timpul care nu se va mai întoarce niciodată. Și cu toate că este pierdut, iluzoriu, timpul trecut este și nesfârșit de prețios. Fiindcă numai amintindu-ne de trecutul nostru, avem un temei să credem că nu suntem niște ființe efemere și fără destin, ci personalități umane în sensul deplin”.

În eseurile și portretele lui Ion Vianu, care se citesc ca niște captivante narațiuni, scriitorul este dublat și potențat de experimentatul psihanalist. Între altele, îmi amintesc acum de o conferință a sa despre *Omul plat* pe care îl definește ca fiind „omul post-religios și post-analitic, fără dimensiunea profunzimii. Epoca noastră practică explicația în detrimentul înțelegerii”. În discursul său, eseistul mănuiește inspirat și eficient oximoronul revelelor de sens (Cela Delavrancea, scrie undeva, îi trata pe adoratorii ei cu „grațioasă cruzime”), cât și paradoxul, stăpânind de minune și valorificând ceea ce un critic numea „puterea germinativă” a acestora.

Personajele, multe dintre ele istorice, despre care scrie Ion Vianu sunt fatalmente, inclusiv din punct de vedere moral-psihologic, de statură și facturi diferite. Pentru unele, ca Maria Cantacuzino-Enescu, am o admirare moderată, pentru altele ca, de pildă, Emil Cioran, Grigore Gafencu, Cella Delavrancea sau G.M.Cantacuzino, una cu totul aparte. Schițând profilul lor, relevând o trăsătură definitorie a personalității fiecăruia – de obicei plecând de la o scriere a celui

evocat sau despre cel evocat, de la un fapt de viață deosebit trăit de acesta, de la un jurnal sau o biografie etc. – Ion Vianu își proiectează discret, dar nu mai puțin expresiv, propriul portret, încât galeria sa de „portrete interioare” se convertește în cele din urmă într-un auto-portret interior. În fond, vorbind despre alții, te autodefiniști. Spune-mi ce admiri, ca să-ți spun cine ești. Un text precum cel despre G.M.Cantacuzino este printre cele

mai definitorii în această privință. Destinul dramatic al acestuia capătă valoare de simbol. Școlit de la cea mai fragedă vârstă într-o Elveție austeră și monotonă, el trăiește o dramă existențială, una dintre cele mai traumatizante, căci privește apartenența și identitatea sa – „nenorocirea de a fi boier, fericirea de a fi român”. Un român care, paradoxal, își descoperă românitatea profundă, patriotismul, da, patriotismul, datorită unui fapt de viață ce l-ar fi putut determina să și reprime, chiar să și le renege. Concret, criza este provocată de un învățător, pe nume Mârza, care este trimis de tatăl copilului în Elveția pentru a-i consolida acestuia educația. Trimisul își ia misiunea în serios, însă într-un mod bizar. Ros probabil de resentimente obscure, el procedează la un rechizitoriu (cuvântul lui Ion Vianu) privind originea socială, cum se spunea în regimul comunist, dar și etnică a elevului său. „Vină” acestuia ar fi fost că provenea dintr-o clasă de aspiratori străini, (greci), parveniți, care suge, nu-i așa, sângele poporului și care „a uzurpat cinstea de a se socoti român”. Un rechizitoriu șocant pentru viitorul celui ce va deveni un rafinat artist și memorialist care însă, în cele din urmă, nu-l dezarmează, nu-i întunecă imaginea luminoasă a țării unde s-a născut, el rămânând sufletește un român, poate chiar, ar fi zis Călinescu, un român filoromân. Că ne aflăm în fața unui subiect de roman e de domeniul evidenței; un roman, observă Ion Vianu, „al unei formații, cu multe sertare de psihologie și filosofie a artei”, punctul culminant constituindu-l, într-un mod cum nu se poate mai dramatic, momentul când protagonistul ajunge „să privească cerul românesc printre gratii”. Ion Vianu reproduce o pagină, tulburătoare în litera și spiritul ei, în care fiul de boier își motivează opțiunea de a fi și de a rămâne român... O citez la rândul meu cu o abia reținută emoție, cu atât mai mult cu cât G.M.Cantacuzino invocă Moldova și Iași, orașul unde nu întâmplător arhitectul, pictorul, esteticianul, scriitorul („Izvoade și popasuri”, „Pătrar de veghe”) a lăsat urme durabile. El mărturisește că a ales apartenența la România fiindcă „nicăieri umbrele copacilor nu erau mai albastre, în lumina de septembrie, decât în Moldova, că perspectivele zidurilor și turlor nașilor corespundeau cu o anumită armonie, pe care n-am găsit-o în altă parte, că omnia românească, când nu e întunecată de o falsă educație, da peisajului românesc și vieții, pe care o cuprind, o noblețe neîntâlnită aiurea; că limba românească e un mod de expresie plin de posibilități nebănuite, iar inteligența artistică a românului, un potențial imens de înfăptuire în domeniul frumosului; considerând toate acestea, m-am simțit român. Țara de mare farmec și de puține virtuți, în care se găsește câteodată eroi, dar nu sfinți, nici filosofi, în care lumea moare ușor, fără să știe să trăiască, gândește pripit, fiind anarhică pentru tot ceea ce o depășește și conservatoare pentru tot ce e dominat de ea, terfelindu-și tradițiile și ironizându-și credința, exagerată în critici ca și în admirații, nesigură în mersul ei de ideal și de cugetare: România”.

Post(st)ări

suburbii subterane

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

CREVAȘ, ECLUZE, HUBLOURI... SPECTRE (August 2021)

* Sentimentul desertăciunii pune în drepturi „regale” solitudinea. Iar concubinajul lor este tocmai cel mai generos spațiu de manevră și operațiuni al ficțiunii. * Ca să nu te împotmolești, te faci că nu vezi. Dar, pe dinăuntru, poveri ca de plumb se adaugă, sporesc arborescent. Pereții se năruie. Și, odată cu ei, aparențele, bicisnice scuturi și armuri.

* Sînt amintiri care (se) scriu singure. Împinzesc, sapă în carne, în os, cu o cruzime oarbă și silențioasă, de cariu. Așa cum sînt poeme, mulaje de aer, care nu se scriu niciodată. Doar se respiră.

* La început, scria poezie ca și cum ar fi îmbrățișat, la nesfârșit, cu privirea, o panoramă serenă. Ajunsese s-o scrie ca și cum ar fi privit neîntrerupt lumea prin luneta unei arme. Cînd de pe metereze, cînd din tranșee. Doar răbdarea rămăsese aceeași.

* Deocamdată, în stadiu de draught, în curînd și pe (sc)rol(l): programul „Primă doză, ultima casă.” (18.08.2021)

* Visul îngheață un timp care se îndepărtează de cel aflat de o parte și de cealaltă a timpului visului, e ca o bucată desprinsă dintr-un continent, intrată în derivă, unde totul se repetă. În realitate, în curțile unde în vis apăreau colivii de papagali, erau cuști pentru ciini. Erau și ciinii întotdeauna, acolo, pe strada aceea, zisă și strada Băncii, fără ca vreă bancă să fi fost văzută vreodată, în multe zeci de ani de cînd o știa, în lungul jgheabului de macadam, apoi, după o vreme, de asfalt, pe care lumina soarelui îl făcea într-atît de banal, în timp ce aceea a felinarelor, înfricoșător sau doar rău prevestitor. Poate că era cruzimea reflexiilor în ferestrele mari, care dădeau spre stradă, aducînd cu vertebrele fosforescente ale unui animal de care nimeni nu-și amintea, pe care nimeni nu-l văzuse. Poate că acel animal fusese cînda ucis, pentru a face loc străzii. Strada aceea care, dacă te depărta de centru, cobora, dacă te apropiai de el, urca. Strada aceea care se despletea în josul ei, ca o deltă, în străduțe răsucite bizar, ca degetele rebegite de artroză. De acolo, cînda, pornise și copilăria ta, de acolo aveai să urci, lăsînd mereu în spate o margine, ca să dai peste alta, astfel încît, în cele din urmă, singura senzație legitimă, ce părea să prindă conturul unui fapt împlinit, era că stătea pe loc. Nu locului, dar, pe loc. Uneori, cîinii se aflau surprinzător de aproape de garduri, altele îi auzai doar lătrînd, atît cît să-ți vezi mai departe de drum, fără să te îngrijorezi. Deși nu erau liberi, pare-se că simțeau nevoia ta de a fi împăcat, atît cît să uiți și să te crezi liber din cînd în cînd. Cei care aduceau, într-adevăr, nesperat de bine a papagali, se uitau la televizor, îngînd mereu ceva de neînțeles și, în cele din urmă, se pregăteau de culcare. La ora cînd un adevărat papagal e atît de singur, încît adesea chiar moare. (fragment dintr-un alt roman la care nu lucrez)

* Din începuturile dietei unui post-structuralist: o mîncat Ba-taille pi pâini.

* Da, prima dată cînd l-am văzut a fost într-una din acele ierni aproape rusești, o proto-iarnă, spre sfîrșitul lui ianuarie (cred că era 25-26) 2012. Parcul era aproa-

pe gol, o dioramă încremenită în înghețul cuantic, corpuscular, urechile mele prindeau cercei de gheață vîzînd cu ochii, barba și mustața făcuseră deja turturi, zăpada scîrția asurzitor, singurul corp străin într-o liniște pe care o mai caut și acum. Era Leus, așa aveam să-l botez, Leuțu, pentru cei care-l cunoșteau mai demult, regele cîinilor din curtea spitalului și acum și înainte de „campania de europenizare-epurare” din 2017, cînd numărul lor a fost redus la cinci (din fericire, majoritatea au fost salvați...cît despre noi, nu vi se pare că sîntem cu mult mai europeni, mai eman-cipați, mai avansați spiritualicește decît cu patru ani în urmă?!). Discret, în hlamida sa roșcovană, cu un bun simț pe care nu-mi amintesc să-l fi văzut la cei mai mulți dintre bipezii întîmplători. Evoluția are bizareriile ei, descifrabile doar pînă la un punct. Am știut abrupt că va fi unul dintre suprimi, unul dintre cei de patrimoniu. Așa a și fost, pînă acum 10 zile, în acest august desprins cumva din verile endemice de acum cîteva zeci de ani, un august împînzit de o acalmie tulbură, deloc augustă. Sînt asaltat, amintirile cu ei se adună, precum așchiile piliturii metalice în jurul absenței sale intempesitive, magnetică, așa cum i-a fost și prezența. Amintiri, sute de ace înfipte într-o fantoză voodoo vie. Dar amintirile, memoria, aceea afectivă, de la un punct încolo, nu reușesc să fie altceva decît un mozaic al tribulațiilor, o configurație a reșemnării, ea însăși o patrie amară, o hartă emaciată, o alunecare în desertăciune, deasupra căreia absența plutește înabușitoare, ca un nor de cenușă. Și între ele, interpus, tavanul deloc fals al neputinței. Rezistaseră intact, cei cinci paladini, de mai bine de patru ani, credeam că el îi va petrece pe toți ceilalți, părea de neclintit, maestru al eschivelor dejucînd orice tentativă hingherească, cel mai rezistent fir al țesăturii, marca aceea care fixează definitiv heraldica unui loc. Acum, îmi inchipui grupul lor ca pe un fuselaj brus depresurizat, care se va dezmembra. Poate nu va fi așa, poate că, deși mai bătrîn, Cremuțul, într-un fel egalul lui Leus la virful ierarhiei, va fi mai departe liantul. Mi-l amintesc în diminețile anilor 2014-2016, înaintea zorilor, ieșind din tubul de la capătul toboganului din spațiul de joacă, refugiu și adăpost peste noapte, acolo, în parc, părăsindu-l ca pe un accelerat dezafectat, pentru a mă întîmpina, cu mersul său, căruia bucuria nu-i scădea cu nimic din cadența maiestruoasă. Leus, cu ochii săi migdalați, cu privirea ca un balsam, mereu întrebătoare, a fost una dintre fantasmale neprihănite ale lumii mele, deși a trăit într-una accesibilă tuturor, nu și prin înțelesurile ei elementare. A fost un vis. Și visul, cînd se încheie, ia totul. Chiar și cuvintele. Cu siguranță, nu se mai întoarce, nici măcar în somn, dar, poate că așteaptă. Pînă atunci însă, amintirile ce fac, cui îi vorbesc și în ce limbă? Cumva aceea naturala a sufletului? (Bacău, 23.08.2021)

* De la brîu, pînă hăt în sus, Bacăul o ține tot într-o pictură metafizică! Tocmai ce-mi făceam de lucru prin blana lui Gogu, cînd o anume precipitare a sa spre vasele-i apartamente, m-a făcut să-mi ridic privirea, ca-nu n putea veni din altă parte...acoperișul, deci! Domnu de Chirico, se aude? P.S. N-am avut camera foto la mine. (23.08.2021)

Primăvara cu Alecsandri redivivus

Luna lui Prier a fost dintotdeauna în concurență cu Mărtisor și cu Florar, vecinele ei de drum cosmic, tustrele fiind purtătoare de mesaj al renașterii naturii în mijlocul căreia ne ducem existența; și fiecare din ele se străduiește, an de an, să fie cât mai aproape de sufletele noastre, presărând preajma cu noian de flori, de la gingașul ghiocel la bogatul liliac și la podoaba de vis a cireșilor ori a salcâmlor. Și, când florilor din mediul ambiant omul reușește să le adauge și flori ale spiritului, viața capătă sensuri divine și chiar merită a fi trăită.

În ce ne privește, avem toate motivele să-i mulțumim lui Prier din acest an, căci în una din zilele sale rafturile bibliotecii noastre s-au îmbogățit cu o *floricică editorială* dăruită cu generozitate de doamna prof. univ. dr. Antoaneta Macovei – o carte¹ proaspăt ieșită în lume prin grija unei edituri ieșene preocupate mereu ca haina sub care se prezintă în public paginile tipărite să nu fie una oarecare.

Floricică editorială cu pricina poartă pe coperta I o reproducere color a tabloului "Lunca de la Mircești", aparținând unei artiste plastice ieșene chemată acum doi ani să se inspire la fața locului din Grădina Raiului și care a fost, cu siguranță, invidiată, în timpul existenței terestre, de mulți dintre confratii de penel, nu numai pentru gingășia și lirismul pânzelor sale, dar și pentru primăvara ce a însoțit-o întreaga viață prin numele și prenumele *florală* care i-au fost hărăzite să le poarte: Viorica Toporaș.

Vin în ajutorul cititorului o prefață a autoarei intitulată *Gânduri la o reeditare*², din care s-a selectat un fragment pentru coperta a IV-a, și o listă de apariții editoriale anterioare, cuprinzând texte comentate, ediții îngrijite, studii de istorie literară și memorii adunate în încântătorul volum autobiografic *O viață mărturisită*.

Dedicația ("Profesoarei Maria Platon, senină amintire") este, pe cât de simplă, pe atât de plină de semnificații pentru cei care știu că autoarea i-a fost studentă și apoi prietenă de-o viață regretatei prof. univ. dr. Maria Platon, semnatară, între altele, a unei minunate cărți despre Bardul de la Mircești - *Vasile Alecsandri, poezii Felibri și «Cântecul Gintei Latine»* (Ed. Junimea, 1980). Apariția cărții doamnei Antoaneta Macovei în chiar anul centenarului nașterii fostei profesoare și prietene a domniei sale se constituie într-un binevenit omagiu meritat a marca o prietenie de excepție, prelungită și dincolo de hotarul acestei lumi.

Cele opt capitole ale cărții (*Alecsandri, poetul dintotdeauna, Debutul liric în limba franceză, Fascinația folclorului, Legendă și istorie, Poezia iubirii, Revelația pastelurilor, Poezia contemporaneității și Alecsandri sau deschiderea spre universalitate a literaturii române*) sunt tot atâtea puncte de reper judiciose fixate pentru evidențierea, per ansamblu, a contribuției celui mai însemnat poet de până la Eminescu la îmbogățirea panopliei Literelor Românești.

Din mărturisirile autoarei, consemnate în prefață, aflăm că "orice reeditare, peste ani, are una sau mai multe explicații care țin de autorul cărții, în genere, sau de o motivare a celui care îngrijește o ediție, determinată de aniversări, comemorări sau, în cazul nostru, de o constatare tristă determinată, pur și simplu, de uitarea, chiar ignorarea unor scriitori cu o contribuție hotărâtoare la dezvoltarea literaturii române".

Pledoaria pentru păstrarea în curricula școlară liceală a scriitorilor care au pus bazele literaturii naționale autoarea o vede ca pe o necesitate stringentă și este susținută cu ardoare, "întoarcerea în trecut" fiind, în opinia domniei sale, "o reverență livrescă utilă [...], compensatorie și nobilă de apreciere a unui timp istoric, cu figuri dedicate, care au servit, prin ideile și talentul lor, contemporaneitatea, dar și posteritatea". Cine o poate contrazice! Noi, în orice caz, nu. Îi suntem alături, așa cum, cu siguranță, îi sunt alături toți cei care au crezut și (mai) cred în importanța deosebită a trudei înaintașilor pe frontul edificării culturii neamului și a integrării acesteia în marele concert cultural european și, de ce nu, planetar.

O documentare amplă asupra literaturii române din secolul al XIX-lea (autoarea a predat întreaga viață studenților filologi ieșeni literatura acestei perioade), văzută în raport cu cea europeană și, în primul rând, cu cea franceză, stă la baza acestei cărți străbătute de la un capăt la altul de convingerea că nu putem aprecia cum se cuvine prezentul fără a ne cunoaște trecutul.

Din această perspectivă, putem spune că referirile se fac mereu în lumina a două idei fundamentale ce caracterizează creația poetică alecsandrină: rolul cunoașterii și valorificării folclorului (un capitol al cărții chiar se intitulează, așa cum am arătat mai sus, *Fascinația folclorului*) și patriotismul autentic de care a dat dovadă întreaga viață scriitorului și omul politic / diplomatul Vasile Alecsandri.

Privitor la primul aspect, e de menționat, între altele, aprecierea și mărturisirea autoarei de la pagina 48: "Toată poezia lui Alecsandri este atinsă în structura ei [...] de unda luminoasă, creativă a tezaurului de simțire și creație populară". În ceea ce privește cel de-al doilea aspect, menționăm că dragostea de Țară și de Neam este evidențiată în mai multe rânduri pe parcursul textului cărții, cu argumente dintre cele mai solide, cu exemplificări din bogata activitate politică și diplomatică a Poetului, desfășurată într-o perioadă în care se producea "intrarea poporului român în atenția lumii".

Desele trimiteri la relațiile lui Alecsandri cu literatura franceză și nu numai, la contactele personale cu reprezentanți marcanti ai culturii franceze precum prof. Cotte, Frederich Mistral, Edouard Grenier, Ubicini, J. Michelet, P. Merimée ș.a. vin în susținerea ideii că Vasile Alecsandri a fost un adevărat ambasador al Literelor Românești în spațiul european. De altfel, ultimul capitol al cărții are un titlu pe măsura conținutului său: *Alecsandri sau deschiderea spre universalitate a literaturii române*.

Subliniind (prin citarea lui G. Ibrăileanu, care vorbește de "epoca Alecsandri") faptul că polivalentul condeier de la Mircești a devenit "fermentul în jurul căruia au polarizat majoritatea scriitorilor români" ai timpului, autoarea scoate în evidență ideea că acesta s-a impus ca exponent al literaturii noastre în Apus pe multiple căi: și-a publicat primele poezii și apoi alte câteva volume în limba franceză, a corespondat la presa ce apărea în capitala culturală a Europei și a lumii, *Doinele* lui au fost traduse la un moment dat și în franceză (J.A. Voinesco), și în limba engleză, iar *Ostașii noștri*, în limba germană (Carmen Sylva), a întreținut o bogată corespondență cu poeți și critici francezi, dar nu numai (e.g. poetul catalan Albert Quintana, fondatorul grupării poezilor Felibri, ca și poetul spaniol Calderon Estébanez), a avut contacte cu prestigioase instituții de cultură europene (Biblioteca Curții Imperiale din Viena, British Museum, Biblioteca Națională din Madrid, Institutul Imperial al Franței), iar ca un corolar al întregii sale activități externe spațiului românesc, obține în 1878, la Montpellier, Marele Premiu pentru *Cântecul Gintei Latine*, poem ce devine text al Imnului Latinității, care a fost tradus în toate limbile romanice.

De o analiză amănunțită se bucură, în cartea doamnei Antoaneta Macovei, ciclurile *Legende și Legende nouă*, autoarea oprindu-se îndelung asupra vastului poem *Dumbrava Roșie*, "cel mai important fragment de epopee din literatura română" (așa cum îl consideră, citându-l pe Al. Piru). În considerațiile pe marginea acestuia, sunt remarcate, între altele, "gustul poetului pentru amănuntul vestimentar", "aplecarea lui Alecsandri pentru crearea acurateții situațiilor, atmosferei", "secvențele descriptive", "șirul de comparații cu nuanțe hiperbolizante" prin care poetul "a înălțat pe omul Stefan deasupra obișnuitului", faptul că, în prezentarea luptei de la Codrii Cosminului, sunt realizate "tablouri de o vivacitate rar înregistrată în poezia românească până la Eminescu".

Remarcând contribuția lui Alecsandri la îmbogățirea artei poetice prin "diversitatea stilistică, elaborată sau spontană", ori prin "antepunerea epitetului", autoarea consideră că "poetul aducea în literatura română o altă percepție estetică, asemeni contemporanului său Hugo".

Considerațiile asupra poeziei iubirii la Alecsandri din cele două cunoscute cicluri, *Lăcrimioare și Mărgăritărele*,

pornesc de la două constatări esențiale pentru actul interpretativ: "Cu Alecsandri, poezia de dragoste a căpătat alte dimensiuni" și "Pentru Alecsandri, iubirea este sentimentul real care-i înaripează versul". Poeme precum *Steluța, Veneția, O seară la Lido, Cântecul Mărgăritei* beneficiază de o atenție sporită din partea autoarei, acestea fiindu-i solide puncte de sprijin în demersul exegetic prin care și propune să ne convingă că "Lirica de dragoste a lui Alecsandri rămâne o secvență pilduitoare a poeziei romantice a timpului" (p. 114).

Poemele legate de Veneția³, la care se adaugă însemnările jurnaliere, se constituie într-un "adevărat document spiritual, care înregistrează cu o sinceritate tulburătoare" timpul petrecut de poet alături de Elena Negri în "cătetea dogilor". Notațiile lui din *Jurnal* (citate de autoare și din care am selectat doar una) spun totul: "Sederea noastră două luni la Veneția face cât o întreagă viață de fericire, căci visul cel mai frumos al tinereții noastre, speranțele cele mai luminoase ale amorului nostru s-au împlinit zi de zi, ceas de ceas" (p. 109).

Trecerea în revistă a condeierilor români care au scris despre Veneția (Dinicu Golescu, C. Negri, Mihai Eminescu) se face comparativ, subliniindu-se faptul că, în cazul lui Alecsandri, avem de-a face cu "o intuiție estetică nemaiîntâlnită la niciun scriitor al epocii", căci "totul se filtrează prin trăirile celor doi", iar "iubirea eroilor transfigurează orașul într-un mit".

Un capitol aparte este rezervat pastelurilor alecsandrine, grupate din start în "pastelurile inspirate de peisajul autohton și cele care fixează o natură exotica", considerate a fi, în întregul lor, "un imn adresat luminii solare", "asemuindu-se cu creațiile lumii antice în care poezii își ridicau ochii spre soare, într-o continuă și tulburătoare venerație" (p. 124).

Dintre creațiile din prima categorie, autoarea își alege pentru o analiză mai amplă *Malul Siretului*, tocmai pentru a argumenta preferința poetului pentru peisajul deschis, panoramic, luminos, merit a oferi sufletului doza de optimism absolut necesară trecerii prin viață. Este pastelul analizat și apreciat (ne asigură autoarea) și de G. Ivașcu, și de T. Vianu, și de Paul Cornea, și de Maria Platon).

Nu ne putem despărți de *Pasteluri* fără a aminti că, vorbind despre cea de-a doua categorie a acestora, se remarcă faptul că în o parte din ele "se configurează motivul mării, înaintea lui Eminescu" și că *Pastel chinez* "consemnează o nouă direcție" în creația lui Vasile Alecsandri, considerat un adevărat antemergător al lui Macedonski în materie de poezie de inspirație exotica.

Un capitol aparte este rezervat *Poeziei contemporaneității*, autoarea incluzând aici "poezia politică sau ocazională", expresie directă a faptului că "Alecsandri s-a manifestat totdeauna ca o conștiință artistică, trăind evenimentele țării lui cu pasiunea și energia adevăratului combatant".

Concluzionând, am putea spune, admirativ, că, înarmată cu un bogat arsenal critic și cu un amplu bagaj documentar (sportit și prin citarea multora dintre cei care au scris vorbit despre Alecsandri, între care trebuie să amintim măcar pe Titu Maiorescu, G. Ibrăileanu, N. Iorga, Paul Cornea, Al. Piru, Elena Piru, Maria Platon, G.C. Nicolescu, Ch. Drouhet, P. Merimée, T. Vianu), doamna Antoaneta Macovei s-a aplecat din nou, cu vădită seriozitate și real interes, asupra creației acestui mare poet drag sufletului domniei sale, reușind astfel să ne reamintească faptul că poezia este / trebuie să fie o parte componentă importantă a ceea ce unul din personajele dostoevskiene numea frumusețe ("Frumusețea va salva lumea"). Și o face într-o epocă în care acele ceasornicului universal al existenței umane par a fi setate pe o grabă cu iz aproape apocaliptic.

O lectură atentă a "*Vecinicului*" *Alecsandri* are darul de a ne conecta / reconecta la bucuriile logosului utilizat artistic întru încântarea sufletelor noastre atât de agresate de vectorii *modernismelor* de tot felul, multe din ele destul de rău intenționate. O întoarcere la un poet de o sensibilitate aparte, precum *Bardul de la Mircești*, este un gest benefic și dător de speranțe vizavi de atomii de normalitate cu care ar trebui să-și condimenteze omenirea existența cotidiană acum și întotdeauna, făcând ca Muzele să fie cu mult mai puternice decât întunecatul zeu Ares / Marte.

1 Antoaneta Macovei, "Vecinicul" *Alecsandri*, Ed. Vasiliana_98, Iași, 2024.

2 În 2001, a apărut, la Editura "Junimea", vol. *Vasile Alecsandri - Poezii*, ediție îngrijită de Antoaneta Macovei.

3 Poetul revendica, în *Suvenire din viața mea* (1865), origini venețiene.

Mihaela AIONESEI

Un ochi de pârâu se deschide

Un poem e ca o pasăre adormită în ou

Aștepti timpul potrivit să se trezească
dar somnul ei e lung
iar nerăbdarea un laț prins în jurul gâtului.
Simți sudoarea curgând de pe streșini
de gând. Și-atunci rupi:
din carnea ta, din somnul tău
până auzi inima cum bate ca un clopot,
un ochi de pârâu se deschide larg
în el se zbuguesc pești,
razele de soare
par niște pâinici după care aleargă
sufletul înecaților de până atunci.
Te arunci fără să-ți mai pese
dacă viața ta va fi mai bătrână
cu o noapte sau cu o zi,
îl lași pe Dumnezeu să-ți peticească
singurătatea cea de toate zilele
în care tu nu mai ești tu,
ci bucata de lut
despicată de o lacrimă de-a Lui.

Poemul devine un dans pe înălțimile albe
ale unui deal unde stă într-un picior un castan.
Brusc o foame de aer îți apare în cale.
Muști și te miri să afli
că fericirea e un fluture care
ți se odihnește pe umăr.
O pană apărută de undeva te duce
la căsuța cu pereți de scortșoară.
Intri fără să bați. Știi că acolo e locul
unde toate lucrurile te așteaptă
cu drag.
Îți rotești privirea prin cotloanele prăfuite
și oricât de vechi ar fi toate
și tu oricât de amărât,
știi că răsul mamei
e cel mai frumos poem
scos în cale de Dumnezeu.

Imperfect

M-a trezit un vers.
Era o fărâma de copită
dintr-un poem al lui Nichita.
L-am întrebat pe cine caută.
Pe stăpân, mi-a răspuns.
Scotea flăcări pe nările
pe care nu i le vedeam,
necheza din gura
pe care nu i-o vedeam,
mă păștea cu dinții
pe care nu îi vedeam,
apoi, pe neașteptate, m-a azvârlit,
aerul năvălea în mine cu porția,
parcă cineva îl tăia înadins în calupuri,
pământul rămânea în urmă –
o pânză de păianjen
mă urmărea...

Când mi-am revenit
pluteam pe o mare de stele,
într-una din ele am zărit poetul.
Avea „părul ud de îngeri”,
așa cum lui îi plăcea,

de tâmplă i se izbea un tânăr Icar.
Lumina. Abia de mă puteam uita.
Învârtea cubinte într-un cub,
de data asta perfect,
cu o precizie de invidiat
îi număra lumii poezii.

Toți scriu, se auzea vocea lui domoală și blândă ca a unui sfânt
care săruta pe frunte un copil,
dar nu toți caută imperfecțiunea.
Toți vor să placă, să vândă,
să se vândă nimicului ce-i privește
dintr-un fir de praf surzând,
fără să știe că poetul nu există.
Este un hohot scăpat de Dumnezeu
când nu mai poate îndura singurătatea.
Asta-i prețul plătit, îmi zise
în timp ce întindea spre mine
brațele-i lungi de cenușă.
Am fugit. M-am trezit la marginea
unui lac
plin de lebede și rațe sălbatice,
din cer mă privea un uliu cu șapte capete...
Viața – ce spaimă! Prin marele ocean,
o firimitură de pâine căzută
de la masa bogatului eram, și
înduram.

În umbra coasei

Ieri m-a sunat un poet
să mă întrebe una alta despre viață.
N-am știut ce să-i răspund.
I-am vorbit despre inimă
și cubul ei de gheață topit în zodia
palmelor tale.
Despre cetele de cețuri îndepărtate,
despre cuibul de liniște și
păsările care clocesc fericiri pe care
le tot mut
dintr-o mână în alta. Despre aerul
pe care-l respir prelungind ecoul
acelei duminici
în care ai apărut și mi-au dispărut
cuiele din palme.

M-a ascultat cum își ascultă tatăl
pruncul gângurind despre ceva necunoscut.
L-am întrebat
la rândul meu ce mai face.
Gândurile lui erau lungi cât
coasa care-i măsura umbra. Era vesel,
deși de ani de zile i se lipise
gustul amărăciunii de cerul gurii.
Sufletul său ca un copil bătrân
număra pașii lăsați de păianjeni
pe holul spitalului.
În pânza lor se oglindeau
chipurile femeilor care l-au iubit
sau doar s-au mulțumit
să-i strângă în brațe poemele.
I-am urat o primăvară frumoasă.

„Ehei, copilă dragă” – spunea el,
„singura primăvară de care
m-am bucurat a fost femeia.
Pe toate le-am iubit dar dintre toate
doar una mi-a rămas fidelă.
Cea care mă așteaptă de-o
veșnicie
pe preșul de la ușa casei...”

Cristina SCARLAT

Anotimpurile noastre s-au rupt

KAFKA

miercuri, 5 iulie 2023, 37°C la umbră, Praga

I. ce glumă de kundera o altă cărare ce te duce de-aiurea crezi tu pe altă cărare labirint de noapte și apă care-ar vrea să încapă în poveste tot kfk falsă iluzie e vară și cald și pe malul vltavei cresc povești la 37°C la umbră așa cum piciorușele dădeau din samsa gregor samsa și nu povești smulse cu ansa nimeni nu are răbdare să citească nici măcar printre rânduri criticii coc un volum gros de critici ca o pâine dospită pe valul vltavei nedibuind diagnosticul cine mai are răbdare să citească ochim cu ochiul critic cu ansa printre rânduri neștiind de fapt de ce samsa gregor samsa s-a trezit transformat așa cum toți ne trezim din când în când căzuți la pat repetând startul din start perpetuum mobile pe malul vltavei pe podul carol kfk se plimbă dezamăgit dezarticulat înșelat de critici neînarmat dezarmat din start

II. aș vrea să vorbesc cu tata
SOMN
duminică, 9 octombrie 2022, Iași

I. somnul a nins în fuioare de noapte deșirat ca un fum ieșit pe horn se aruncă în valurile nopții pe beton ce beton vreau să dorm

II. somnul se aruncă în pânzele nopții treaz un pumn de perle de lacrimi coapte și grele împletind pe portativul nopții pânze albe de păianjen ostenind vântul cu povești de departe și grele

INGERIND
vineri, 19 august 2022, Râșca - Suceava

I. hore de îngeri ca grâul copt pansează cerul

II. cocoase de fulgere au tăiat aripile oamenilor-fluturi și oamenii-fluturi au rămas pe drum cu jumătăți de aripă șchiopătând prin lume ca umbra ruptă de nume

III. hore de îngeri ca grâul copt ostoiesc în fuioare nevăzute de ochi omenesc răni ingerind

ALTARE. NICI MĂCAR HAI-KU

vineri, 19 august 2022, Râșca - Suceava

I. pe altare de cer alunecă șiraguri de îngeri

II. hore de îngeri

III. lacrimi cu pene și nard

IV. catargele lumii pe care le flutură furtunile cădelnițând întunericul și norii aiurând ard

OGLINDA
duminică, 18 decembrie 2022, Iași

Tablou 1
I. sălta bolnav de noapte în pădurea ce-i ascundea și

II. teama și izvorul speriat căuta lumină nins de stele care să-i alunge teama

III. căpriorul

IV. de lângă el lipsea

V. căprioara

Tablou 2

I. sălta bolnav de noapte în pădurea ce-i ascundea și teama și izvorul speriat căuta lumină nins de stele care să-i alunge teama

II. căprioara

III. de lângă ea lipsea

IV. căpriorul

ONEGIN

miercuri, 17 iunie 2023, Iași

I. un fluture zbate de fereastră un fir de poveste ca un fir de mătase și din el aripa scoate ca din fuioare fire din fir

II. Tu Tată iartă că n-am știut ce m-așteaptă apa vieții adâncă mi-a îmbrățișat frica a făcut-o și mai adâncă o arcă între lume și cer care tremură-n valuri clatinând povești coconi de poveste mii de o mie și una de nopți basme persane

III. arabe

IV. povești cu o mie de fețe

V. fețe cu o mie de fețe

VI. un fluture evadat din cocon își frânge aripile în fereastră cerul e dincolo de fereastră în care zbate un fir de poveste ca un fir de mătase

X. Tu

XI. Tată

XII. iartă

HIMEROIZI

joi, 24 august 2023, Iași

I. sunt cele ce sunt și ceva mai mult

II. ceva între cer și pământ

III. amestec de zgură și cer de litanii de jale și de leri-i ler efemer și himer

IV. și ceva cu picioarele pe pământ scuturând vântul

V. sunt cele ce sunt și ceva mai mult ceva între lacrimă și pământ ceva între apa de izvor și val tulbure aplecat ca un dangăt de clopot dinspre cer pe pământ un himer respirând vânt

VII. alungat din cer pe pământ un miros înalt de tămâie împrăștiat de vânt rătăcit din cătuie alunecând

VIII. **DRESOR DE GÂNDURI**
sâmbătă, 30 septembrie 2023, Iași

I. aș vrea să fiu dresor de gânduri să plesnesc din bici și în loc de zmei să mă îmbrace o ploaie de licurici

II. să dresoz luna să îmi fac cămașă de stele să plesnesc din bici și să mă scutur de iele să ies din piele de solzi și să simt pâinea albă caldă pufoasă ca în casa din vis viu cel mai frumos și să știu că e Acasă

Ionel BOSTAN

„Farmacista” lui Gabriel Chifu, ecouri neștiute

După câte legende circulau în epocă, ne-am fi închipuit că securiștilor ceausismului târziu nu le putea scăpa nimic din ce ar fi fost în defavoarea regimului. Ni-i imaginăm infailibili, inclusiv când era vorba despre „pericolele” venite dinspre publicistica literară. Vom vedea, însă, că lucrurile nu stăteau deloc așa. Căpitanul M.S., ofițer specialist III care asigura conținutul formativ problema „artă-cultură”, probabil un om de treabă (câștiga și el o pâine, deh!) avea să fie sancționat pentru că un poem având conținutul „în dezacord cu cerințele oficiale”, se publicase pe *ultima sută de metri* a „epocii de aur”. Discuția era despre poezia „scăpată” necenzurată a lui Gabriel Chifu - „Elegie pentru o farmacistă”, care apăruse în revista *Transilvania* din Sibiu (No. 7), la începutul lunii septembrie 1989. Cei trăitori în epocă (și, probabil, nu numai) realizăm cât de tare se aflau respectivele versuri „în dezacord cu cerințele oficiale”, lecturându-le, fie și acum, la aproape 35 ani de la prima publicare: „ulcerotratal, acele pastile cafenii./ brusc a dispărut din farmacia./ cum piere o ploaie repede înghițită de pustiul fierbinte./ milioane de pastile luate după masă, cu puțină apă./ în milioane de case. Gastrite/ și ulcere pe fond nervos, fir-ar să fie./ în vremea noastră mai e cineva/ care să fi scăpat de asta?/ de-ar fi sociolog câte ar înțelege farmacistă/ după cantitatea de medicament vândută/ și, mai cu seamă, după cantitatea cerută./ și câte ar putea ea să spună. dar nu este./ este doar farmacistă./ stă însingurată la ghișeu ei./ tricotează și plânge./ lacrimile ei sunt invizibile. pulovărul împletit/ e de abur, un pulovăr/ pentru o fantasmă care bate la ușă/ în fiecare seară, târziu, după ora închiderii./ invizibil croșetează și plânge./ vântul intră în farmacie, răstoarnă flacoanele./ sticlutele goale, pe rafturi. ca rădăcina măslinului/ în pământul Eladei./ pătrunde în pieptul ei toamna și crește./ răvășindu-i nervii. niște foarfeci uriașe/ taie orașul în panglici lungi, cenușii.” (D. Lăcătuș, *Scritorii în ultimul an al dictaturii: Florin Iaru și Gabriel Chifu, „în dezacord cu cerințele oficiale”, Apel la memorie (Revistă de cultură), 2020, Anul II, No. 6, pp.30-35*). Așadar, vizibil discutabilă din perspectiva defunctului regim, „Elegie pentru o farmacistă” trece ca prin brânză barierele cenzurii, revista *Transilvania* poposind cu ea în pântec la chioșcuri, cam cu o lună înainte de ultimul Congres al PCR. Acest gen de poezie prindea la maximum în rândul tineretului, lucru ce o făcea și mai „periculoasă”. Evident, odată cu binecunoscutele măsuri de blocare a circulației poemului, au pornit și anchetele, în căutarea vinovaților (ACNSAS, *Fond Documentar, Dosar No. 8690, Vol. 1, ff. 273-273v*). Și unde se puteau situa aceștia, decât în zona redacției, a organelor de cenzură, dar și a securității. Securitatea avea oamenii ei, adesea bine școliți, care desprindeau cu ușurință (sau ar fi trebuit s-o facă) mesajele *antiregim* cuprinse în diverse opere literar-artistice. Culmea, dintre cei opt oameni ai redacției revistei *Transilvania*, toți având calitatea de *membru al PCR* și experiență în presă (evident, necunoscuți cu probleme în evidențele MI), doi erau informatori ai securității, dar „nici una din cele două surse nu a sesizat conținutul necorespunzător al poeziei, astfel că nu au fost obținute informații cu relevanță preventivă.” (Idem.) În acest caz, poate lucrurile au fost ceva mai complicate și pentru că autorul poemului, Gabriel Chifu, nu era tocmai *oricine*. Deși foarte tânăr pe atunci (n.22 martie 1954), era absolvent de Automatizări și Calculatoare (inginer), iar talentul demonstrat în literatură a făcut ca eo să se numere printre membrii USR încă din anul 1980. La momentul publicării *elegiei* în discuție („Elegie pentru o farmacistă”) era de patru ani redactor la revista „Ramuri” din Craiova. Mai mult, publicase până atunci cinci volume de poezie (Sălaș în inimă, Ed. Eminescu, 1976; Realul eruptiv, Ed. Eminescu, 1979; O interpretare a Purgatoriului, Ed. Eminescu, 1982; Lamura, Ed. Eminescu, 1983; Omul nețârmurit, Ed. Scrisul Românesc, 1987), precum și două volume de proză (Unde

se odihnesc vulturii, Ed. Eminescu, 1987; Valul și stânca, Ed. Scrisul Românesc, 1989 (<https://usr-dobrogea.ro/chifu-gabriel/>). Vigilența cenzorilor ar fi putut fi mai moale și pentru că în ceausism Gabriel Chifu era deținătorul unor valoroase premii, cu care nu se puteau lăuda prea mulți din generația sa. Să amintim doar câteva: Premiul Uniunii Scriitorilor din România: pentru debut - 1976 (Sălaș în inimă, Ed. Eminescu); Premiul Filialei Craiova a U.S.R. (în 1983); Premiul de Haiku al Comunei Literare Vârșeț-Serbia (1987); Premiul de Poezie al C.C. al U.T.C. (pentru volumul Lamura); Premiul I pentru Poezie al revistei „Amfiteatru” (1975); Premiul revistei „Luceafărul” (1976) (<https://usr-dobrogea.ro/chifu-gabriel/>). Nu știm foarte multe dintre cele scoase la iveală de anchetele post-„elegie” în rândurile „civililor” - adică a celor din zona redacției și a organelor de cenzură. Doar că nu a vegheat „corespunzător” Ion Mircea, redactor la revista *Transilvania*, șeful rubricii poezie, teatru și proză (membru al PCR, care „nu este cunoscut cu probleme de securitate”), așa cum rezultă din Telegrama strict-secreta a Inspectoratului Județean de Securitate Sibiu, Serviciul IB, No. 150/SM/0036508 din 21.09.1989, destinată Direcției I din Departamentul Securității statului (ACNSAS, *Fond Documentar, dosar nr. 8690, vol. 1, ff. 273-273v*). Ion Mircea a fost cel care a analizat primul poemul buclucaș și - nesesizând ceva în neregulă - l-a propus spre publicare. Tot de aici aflăm alte câteva secrete de bucatărie redacțională: „Numărul 7 al revistei *Transilvania* a fost realizat astfel: După selecționarea materialelor de către șefii de rubrici (redactorii ai revistei), acestea au fost supuse discuției și analizei în cadrul colectivului de redacție în prezența redactorului șef Tomuș Mircea. S-a întocmit manuscrisul care a fost trimis la Poligrafia Sibiu în scopul tipării pentru corectură. În această formă, patru exemplare au fost date redacției care a trimis: un exemplar la Consiliul Culturii; un exemplar la Secția propagandă a Comitetului Județean Sibiu al P.C.R.; un exemplar la Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al județului Sibiu și un exemplar a rămas redacției pe care s-au efectuat corecturile necesare tipării revistei.” (<http://www.cnsas.ro/documente/judete/Sibiu/2.2.pdf>). Responsabilitatea semnării versiunii finale a manuscrisului pentru „bun de tipar”, fără de care nu se putea trece la tipărirea în serie, a revenit redactorului *șef de număr* - Mircea Tomuș, dar și redactorului publicației - Mircea Ivănescu. Și aceștia au dat trebuincioasele semnături, fără vreun fel de obiecțiune. Niciunul dintre semnatori/decidenți nu era cunoscut la acel moment cu *probleme de securitate*; ba, mai mult, erau „membri PCR cu activitate îndelungată în domeniul publicisticii”. Așa cum arătam mai sus, se pare că „Farmacista” lui Gabriel Chifu, nu i-a zguduit prea tare pe cei din filtrele „civile” responsabile de „scăpare”. Însă, un ecou ceva mai serios a avut în cadrul Securității. Aici, analizându-se situația operativă spre a determina motivul neobținerii oportune de informații chiar din mediul în cauză (redacțional), unde 25% din personal erau informatori, s-a constatat că eșecul s-a datorat unei instruirii deficitare a respectivilor informatori. Răspunzător cu activitățile de instruire în sectorul artă-cultură era căpitanul de securitate Ș.M. (<http://www.cnsas.ro/documente/judete/Sibiu/2.2.pdf>), numai bun de pedepsit acum. Doar că și acestuia - dată fiind buna conduită arătată în serviciu până atunci - i s-a administrat o minimă *muștrare scrisă*. Totuși, probabil mândria lui a avut de suferit, pentru că, în mod complementar muștrării, cazul său a trebuit să facă obiectul prelucrării cu toți „camarazii”, spre a se evita în viitor „eșecuri” de felul aceluia adus în discuție de noi...

Notă: Redacția *Expresului cultural* invită pe dl. Gabriel Chifu, de binevoiește, să ne trimită și alte detalii despre publicarea poeziei „Elegie pentru o farmacistă” în revista „Transilvania”, sept., 1989.

prefețele lui Cioran Daniel Ștefan POCOVNICU

Încercarea evadării din lirism?

Doar citind, recitind, răsčitind aceste prefețe, am ajuns a pătrunde ceva în plus și despre locul și rolul câștigate în economia înțelegerii vieții și operei lui Cioran de *Caiete*. Care apar asemenea unei „membrane dublu permeabile” între lirismul amorsat a deborda, câteodată realmente bătuit de zbaterile filosofiei, și calea poveștii, a prozaicului de care nu este nicicând definitiv și iremediabil cuprins, însă nici complet detașat. Despre care s-ar mai putea spune că au dezamăgit tocmai prin continuumul relativ omogen între lirism și idee, trăire autentică și proiecție livrescă.

Se cuvine, așadar, a reconsidera transparenta luciditate abisală probată din debutul însemnărilor personale, mai precis, acele notații scurte, lacunare, însă uluitoare de profunde, aproape esențiale, ale primului an, 1957:

„Vesnică poezie fără cuvinte, liniște ce vuisse sub mine. De ce n-am darul Verbului? Să ai atâtea senzații - și să fii sterp!”

Prea mult am cultivat simțirea în detrimentul exprimării; am trăit prin cuvânt; - așa am sacrificat rostirea -

Atâția ani, o viață întreagă - și nici măcar un vers!

Toate poemele pe care aș fi putut să le scriu, pe care le-am înăbușit în mine din lipsă de talent sau din pasiune pentru proză, vin deodată să-și ceară dreptul la existență, își strigă indignarea și mă copleșesc.

Idealul meu de scriitură: să-l amuțesc definitiv pe poetul ascuns în tine; să-ți lichidezi ultimele rămășițe de lirism; - să te împotrivesți esenței tale intime, să-ți trădezi inspirațiile; să-ți calci în picioare elanurile - și chiar grimasele.

Orice iz de poezie otrăvește proza și o face irespirabilă.” (Cioran, *Caiete, Humanitas, București, 2023, pp. 11-12*)

Imprecizia „poetică” a dublelor antinomie simțire - exprimare, dar mai ales *cuvânt* - *rostire* înfiripă subtil o alternativă răscruce de valori asumate strict personal. Doar că așa e răstălmăcită fericit senzația de poezie difuză, inerentă, fundamentală limbajului. Pe care Cioran o extrage și depune în pânza freatică a lirismului filosofic rezonând pe sub formula originală a eseului metafizic ce tentează, cu stângăcie mai degrabă jucată, a se dezbăra de vagi aspirații antropologice.

Ceea ce încurajează amintirea definiției suplă oferite de Alexandru Paleologu genului acesta: „De fapt, eseul pretinde o competență totală în cel mai ignorat domeniu, cel al umanului (în care antropologia e rareori competentă, și atunci destul de puțin).” (De ce scriu? În ce cred?, în *Despre lucrurile cu adevărat importante*, Editura Fundației Paleologu, București, 2021, p. 22)

Să completez atunci că, încă, umarul rezidă în câmpul parțial, secvențial, așadar insuficient de consistent încercuit prin efortul relativ sistematic al științei, ceea ce face din eseul instrument privilegiat în aria cunoașterii și înțelegerii lui cuprinzătoare. Cum ar spune Montaigne, creatorul genului în cauză, „Omul e, fără îndoială, un subiect lipsit de miez, peștriș și schimbător, pe care doar anevoie se poate întemeia o judecată statornică și încheagată.” (Eseuri, Cartea Întâi, Humanitas, București, 2021, p. 10)

De aici căderea a sublinia limita epistemică ce contribuie la îmbogățirea artei cu statutul veritabilului vârf de lance, asumând manifestările aproa-

pe că aiuritoare ale omului complet, integral, imposibil de desprins dintr-o matrice a lui transcendentă. Pe care nici măcar anatema, apostazia însăși n-ar putea-o desființa, doar ascunde noematic în semnificația negației ca sorginte spirituală dedicată acut paradoxului. De unde derivă acum preocuparea moștenitoare a poveștii filosofice de la Voltaire (cu tot deismul inclus), conturată prin exces în zona literaturii SF, a visătoriei la civilizații extraterestre și a altor tentative oarecumperate de a dezrădăcina omul din Cer.

Încercarea lepădării de lirism, a evadării din el, nu e aceasta o nouă definiție, cât se poate de cioraniană, pentru eseul ca specie, mai înainte de a fi gen? Răspuns original și în răspăr la mișcarea spiritului lui Montaigne, care se refugia în propria definire din reflexul spăsit, modest al dificultății de a-i

înțelege, pătrunde și explica pe ceilalți. Ceea ce, oricum, încerca a întreprinde pe parcursul întregii lucrări, în beneficiul surprinzător al propriei oglindiri în neputințele pătrunderii individualului în gen. Sau teologic privind, împărțășire a ființei din paradoxala ipostază iconică a Treimii.

Iată unde întâlnește, la imposibila limită a cercului, Cioran pe Montaigne.

Încercarea evadării din sine prin dialog, în căutarea apropierei și depărtării de propriul din celălalt, aventură a identității în teritoriile dificile, primejdioase, amenințătoare adesea, ale diferenței și alterității? Rezultatul fluid, volatil de încert, dar atât de seducător, al efortului sistematic spre admirație ca exercițiu spiritual?

Odinioară, în cuvântul premergător la *Eseuri*, intitulat *Câtre cititor*, Michel de Montaigne trasa cât se poate de limpede limitele materiei supuse cercetării de genul pe care îl inaugura:

„Așadar, cititorule, substanța cărții mele sunt eu însumi” (Ibid., p. 3)

Dar nu e aceasta mai degrabă soluția destul de exactă și deosebită de succintă a lirismului? Rezultată din aceea aproape că metodologică modestie ce e bine să însoțească, din principiu, pe oricare autor? Prea ușor amăgit de aparenta lipsă de gravitație a ficțiunii? Într-o dimensiune unde cuvintele devin poate prea ușoare, fără aderență, nici rădăcini?

Continuarea formulării lui Montaigne sugerează o întoarcere neașteptată, făcută posibilă de actul voluntar al lecturii, către domeniul poeziei, cărare nouă a expresiei desprinsă din drumul tradițional, părintesc și îndelung bătut al rugăciunii:

„n-ai de ce să-ți cheltui vremea cu un subiect atât de ușuratic și lipsit de miez. Rămâi cu Domnul atunci.” (Ibid.)

Iar instrumentul filosofic pe care se bazează inventatorul eseului amintește tulburător de exact soluția pe care o identificase, după secole, metecul exilat pe meleagurile sale:

„A te pleca (disprețuind lacrimi și jeluiri) doar înaintea nobilului chip al cutezanței este dovada unei firi puternice și neînduplecate, care iubește și prețuiește tăria bărbătească și dărzenia. Totuși, în sufețele mai puțin cutezătoare, uimirea și admirația (s.m.) pot avea același rezultat.” (Ibid., p. 9)

Iar răspunsul adecvat la întrebarea din titlu ar fi: nu e evadare din lirism, ci dialog neobosit între idee și emoție, între filosofie lirică și povestea trăirii paroxistice a acesteia.

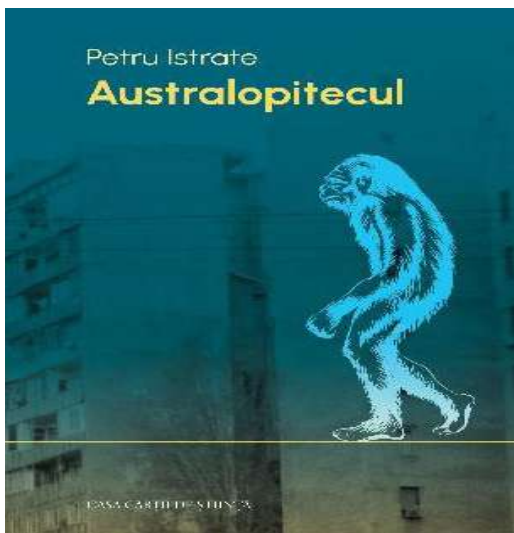

Al. CISTELECAN

Epicul minimalist

De n-ar fi fost deja dezmințită de atîta mari romancieri, s-ar fi putut face, măcar din bun simț, presupunerea că la un roman de peste 400 de pagini bătute e nevoie de mult epic și de mare foială de personaje. Dar grija de căpătii a lui Petru Istrate în *Australopitecul* (Casa Cărții de Știință, Cluj, 2024) nu e să strunească o turmă de personaje și să administreze tot felul de întîmplări și conflicte, ci să dilate cît poate o simplă propoziție: Dana îl părăsește pe Darius iar acesta iese greu din depresie, oprindu-se în pragul unui nou capitol de viață. Petru Istrate, doctor în biologie și profesor la Liceul "Al. Papiu-Ilarian" din Tîrgu Mureș, nu e la primul roman - spun asta trecînd peste exercițiile de proză scurtă și peste studiile de specialitate. În 2016, la Eikon, a publicat *Băstinașul*, un roman mai puțin prodigios, dar care are destule în comun, tehnic vorbind, cu cel de acum. Pe minimalismul epic se bizuie Istrate, pe un fel de epos hieratizat în care nu atît faptele contează, cît efectele lor. Se poate chiar spune că faptele ca atare sînt anume evitate spre a lăsa cît mai mult loc reverberațiilor acestora. Ele par mai degrabă pretext de introspecții și de analize decît motivații epice. Bunăoară, evenimentul central al romanului - despărțirea de Dana, criza matrimonială cu scene - e scos de pe firul epic, rămînînd doar ecourile lui. Și alte momente suspecte de tensiune sînt sedate prin evitarea direcției lor - cum e cazul căderii din funcție a vechiului director, rămășiță a vremurilor dinainte. Exploziile epice sau psihice sînt parcă metodic ocolite, pentru a se putea face apoi cît mai multă cazuistică pe urmările lor.

Romanul, de campus liceal, începe lent, ca un jurnal organizat pe zile migălos consemnate și-n care nu se petrece nimic relevant - ore, plimbări, discuții de catedră - dar se adună un fel de pulbere presimțită a crizei spre care merg zilele primei săptămîni. Consemnările sînt atît de detaliate încît prima zi se întinde pe mai bine de 80 de pagini. Cum eposul e diluat cu metodă, spațiul se umple cu investigații de mediu - fauna de cancelarie, fauna de clasă, incursiuni în mediul social general sub forma unor schițe eseistice, în topografie și-n atmosfera mediilor prin care trece mai degrabă naratorul decît eroul. După cum zice pe copertă Iulian Boldea, "Petru Istrate explorează cotidianul prin prisma unui narator dezimplicat", făcînd amănunțite rapoarte de mediu. Dar nu doar de mediu, ci și de caractere. Naratorul, din soiul celor care știu și ce nu știu personajele (despre sine și despre ce li se întîmplă), păstrează mersul cronologic (pînă pe la jumătatea cărții), dar cu frecvente golfuri în care detaliază fiecare cadru, nelăsînd nimic neobservat. Asta se întîmplă și cu spațiile cu valoare și funcție epică - biroul directorial, apartamentul familial, sala profesorală etc. -, dar și cu cele fără funcție, nescăpînd nimic privirii care se transformă în consemnări scrupuloase, cum e cazul acesteia aruncate spre atelierul de vulcanizare, "a cărui ușă permanent deschisă dădea spre o curte infectă, plină de uleiuri scurse pe ciment și resturi de cîrpe, stive de anvelope uzate așezate una peste alta, cu crestele tocite peste măsură" etc. Aceeași migală descriptivă e aplicată și gesturilor mărunte: dacă un personaj face o cafea, îl vedem luînd lingurița, punînd apa la fiert, vedem cîtă apă pune, cîtă cafea... E un exces de zel al privirii care nu scapă nici un detaliu, iar la nevoie sîntem instruiți savant. Nu scapă nimic nici de pe chipul ori îmbrăcămîntea personajelor și nici din manevrele lor psihice. Nu totdeauna se vede efectul de atmosferă ori prestația caracterologică a acestui vraf de detalii, dar se creează impresia unui sol epic aglomerat și haotic. Mersul acestor prime zile premergătoare crizei nu e, totuși,

chiar linear, căci pe firul lor se agață profiluri de personaje - al directorului, al directoarei adjuncte Carmen Sovilean, al Sarei -, fiecare cu o schiță biografică, precum și, firește, anamnezele personale ale lui Darius. Prezentul narativ e o pînză cu găuri, cu destule alunecări temporale și cu mutări frecvente ale reflectorului. Aviditatea detaliilor descriptive îl transformă și ea într-o expoziție de cadre filmice, de gravuri cam depresive (în stil neorealism italian). În orice caz, pasiunea detaliilor e atît de feroce încît depășește vigilența narativă și-l vedem la un moment dat pe Darius luîndu-și o bere din frigider (p. 77), după ce o pagină-două mai devreme constatase că nu mai avea nici o bere în același frigider. Nu sînt lăsate afară nici alunecările pe nesimțite în vis ori în alte transe, cum se întîmplă cînd fetița Lizuca îl hipnotizează ori cu alte prilejuri în care se șterge linia dintre vis și trezie. Astfel de alunecări temporale sau de nivel contemplativ sînt mult mai frecvente în a doua jumătate. Deși nu lipsesc, prolepsele și analepsele nu sînt în abuz în prima jumătate.

Darius și naratorul se împacă bine, căci adesea rolurile lor se identifică și Darius preia clandestin vocea narativă, insinuîndu-se, mai ales în episoadele de introspecție, dar naratorul trebuie să fie atent, căci personajul e un profesor cam abulic și, deși cu succes și profesional și erotic, destul de lipsit de stima de sine: "nu-l voiau prieten, doar amic, o seară, un sărut frugal, o îmbrățișare, rar o aventură de două, trei zile /.../ Se considera anost, lipsit de imaginație, inițiativă nici atît, și probabil că se plictiseau repede și îl părăseau pentru un altul, fără ca asta să îl rănească în vreun fel pe el". Un soi de personaj "fără însușiri", dar nu de tot. Socrii, și mai ales soacra, îl consideră, firește, total lipsit. Dar inocența lui le mobilizează, cît de cît, pe Sabina și Sara. Nu chiar într-atît încît să-l urmeze în aventura ieșirii din lume și relocării la stația de meteorologie.

A doua jumătate, de după ruptura de Dana, e mai animată epic, deși mai degrabă din tehnica narativă decît din vreun surplus de evenimente. Turația epică și cea introspectivă, analitică, sînt mai intense, încălcîndu-se una pe alta și avansînd împletit. Internarea la psihiatrie și dialogurile cu doctorul Grama deschid larg supapa introspecțiilor și Darius se autoanalizează cu aceeași migală depusă înainte în pasajele descriptive. Tîmpurile narative se învîlmășesc acum, anamnezele sînt mai extinse și vocația barocă a devierilor devine protagonistă. Din cronologic intrăm în meandric. Ieșirea din depresie e plină de dezbatere - cu sine și cu psihiatrul Grama, devenit un fel de guru personal - și multe pagini se transformă în colocvii pe probleme situaționale. Cînd rupe firul narativ, fie spre a evoca excursiile în Bulgaria, fie spre a evoca vizitele la socri, naratorul se lasă prins de episoade și le dezvoltă destul de amplu, pînă la un fel autonomie. Dar firul revine la problema ieșirii din depresie și la cea a părăsirii învățămîntului. Chiar dacă în final Darius s-a oprit lîngă "un arbore vechi" și "a ascultat vocile pădurii o vreme", nu e o promisiune de *happy-end*. "Decizia radicală", "una din puținele din viața lui", pare mai degrabă relativă. Cursivitatea blazată a narațiunii e lăsată deschisă și personajul e suspendat la începutul unei vieți de pustnic meteorolog. Scos cam cu forța din depresie și împins de Sabina să-și încheie teza de doctorat despre evoluție/evoluționism, Darius e lăsat mai degrabă la o răscruce de drumuri. Sau poate doar de cărări. El iese acum din tabloul social conturat cu migală și acuitate, dar nu pare a se îndrepta spre ceva salvator. Alegoria "australopitecului" ca simbol al evoluției nu-l scapă de propria inconsistență și din deruta socială. Un "erou al zilelor noastre", așadar, prezentat prin radiografiile naratorului, într-un fel de alternanță a introspecțiilor și extrospecțiilor.

Leo BUTNARU

cosmogramme

Poetul latin cu vers de pelin...

Exilat la Pontul Euxin, unde nu e nimeni „ale cărui urechi ar putea” să-i „înțeleagă poeziile”, în jurul său glăsuind „aproape numai guri tracice” și părăndu-i-se că ar „putea scrie în versuri getice”, Ovidiu mărturisește în „Tristele”: „În tinerețe am fugit de asprele lupte ostășești/ (...) Acum, la bătrînețe, țin la șold sabia, în stînga scutul/ Și-mi ascund sub coif părul cărunt” (oare asta nu poate inspira pictorii?!), deoarece din clipă în clipă poate apărea cruntul dușman, „care are arcuși și săgeți unse cu otravă”. Cu toate acestea, mai spune Ovidiu, muza cea inspiratoare de frumuseți poetice este „musafira mea chiar în mijlocul unor necazuri atît de mari”, îndemnându-l stăruitor să se întoarcă „la versuri și la vechiul ei cult”. Concomitent, marele latin ar trebui considerat și primul nostru poet național, al geto-dacilor, străstrăbunicilor noștri, și a urmașilor care suntem (cu tot cu literatura română...), poate nu în toate destoinici descendenți ai săi pe linia scrisului. Mai curînd, a... con-subscrisului.

Ovidiu nu doar scrisese amicilor că „Roma nu trebuie să mă compare cu poezii săi,/...între sarmați sunt un mare talent”, ci mai spune că muza nedomoliților barbari sarmați l-a inspirat, încît el, fiind sigur că „În acest ținut Orfeu nu mai este singurul poet”, scrie „o cărțuție în limba getică,/ În care cuvintele barbare au fost așezate după ritmul versurilor bătrâne”, constatînd cu mîndrie: „Le-au plăcut - felicită-mă - și am început să am/ faima de poet printre... geți...” (De unde și zisa mea de mai sus, despre: con-subscrisul nostru la acea cărțuție getică a latinului.) Ba mai mult, Ovidiu trăgea concluzia (după ce trăgea vreo săgeată din arc...) că „Dacă cineva l-ar fi aruncat în această țară pe Homer însuși,/ Crede-mă, și el ar fi devenit get”.

Aceste sensibile apropieri a lui Ovidiu de firea originilor noastre ca popor sigur că mă emoționaseră, cînd aveam să citesc despre ele cam pe la începutul studenției mele. Ba chiar, pornind de la ele, am scris un poem pe care, din păcate, l-am pierdut (sau, poate, mai e pe undeva prin mapele arhivei din care, periodic, tot elimin una, alta, unele, altele...). Iar cînd la Chișinău se pornise o campanie pseudo-națională de colectare a mijloacelor pentru monumentul Poetului Anonim, prietenul Ioan Mănăscuț a își amintise câteva rînduri din timpuriul meu poem: *Chiar marele Ovidiu a scris în limba dacă/ Un imn întru slăvirea Pontului și-a Romei./ Dar am uitat cel imn?/ Cum îl cântară dacii?/ E cunoscut poetul./ I-i cântul anonim.*

Exilat la Pontul Euxin Marele Poet latin cu vers de pelin... Pe tărîmurile unde băstinașul, geto-dacul, galopa frenetic, din vreme în vreme oprîndu-l să facă pași îndărăt - să simtă din plin mirozna pelinului strivit sub copite...

Poezia pelinului... Poate că și prin contribuția lui Ovidiu a fost ca românul să se nască poet...

Dionisie VITCU

„Tristeți învinse”

„Fiecare om cu norocul lui, cu destinul său”, spune o vorbă înțeleaptă aleasă din trăirea unor vremuri de mult apuse, cu bunele și relele fapte strecurate ireversibil prin nisipul clepsidrei. Dar, cum „norocul-i prea puțin și lumea prea multă” (I. L. Caragiale), cum „Dumnezeu dă da-n traistă nu pune”, numai omul harnic și sănătos dornic de a-și agonisi cele necesare traiului, de a cunoaște și stăpâni tainele naturii, poate trăi bucuria împlinirii. Așa suna porunca vremii în zorii copilăriei mele, era *obsedantul deceniu*. Începeau transformările și radicalizarea vieții la noi și în estul Europei.

Școala trebuia să pregătească o altă față a lumii. *Omul nou*, făcut, inventat, crescut și modelat în *lumina ce venea de la răsărit*.

Portetele domnitorilor și regilor noștri au fost coborâte și înlocuite cu străini ale căror nume le-am învățat greu și obligatoriu să le ținem minte toată viața. Cravata roșie o râvneam toți copiii silitori... *cei lenesi plece unde vor... vrem zi de zi și ceas de ceas s-o merităm iarăși și iarăși...*

Au schimbat numele țării, nu mai trăiam în România Mare. Învățam la școală că țara noastră poartă un nume foarte frumos *Republica Populară Română*... Eram întrebat acasă:

- Cum bre, nu mai e Regatul României?

- Nu bunicule, *Ana Pauker și Dej au băgat spaima-n burgheji*.

- Ci vorbești, bre?... și, au trebuit să învețe de la noi și prin noi cei de acasă. Cei care n-au vrut, n-au putut, mai rău, s-au împotrivit așteptând americanii, și-au stins visul la Canal și prin pușcării. *Republica, măreață vatră* a înflorit fiindcă noi am strâns fier vechi, spice de grâu, am dus cărți *la arie* să nu se plictisească oamenii la *groapa de fumăt*... americanii și NATO au venit foarte, foarte târziu, după aproape jumătate de secol când noi devenisem deja pensionari...

Spectrul fricii a umbrit mult și prea devreme chipurile părinților noștri, amărându-le sufletele și negurându-le inima gândindu-se la ce viitor ne așteaptă, mai cu seamă pe noi, copiii lor din lumea satului. Și s-a ivit o șansă... nevoia de forță de muncă tânără, calificată a determinat noul regim instalat să dezvolte rețeaua învățământului tehnic profesional cu uniforme, rechizite și cămin-cantină, toate gratuit, condiția fiind ca după absolvire trei ani să lucrăm la locul de repartitie. Nădejdea în „brățara de aur” prin însușirea unei meserii cu subvenții de la Stat a salvat multe familii defavorizate. Unii dintre absolvenții care se remarcă erau selectați pentru școlile de ofițeri de miliție, securitate și armată dar mai cu seamă pentru facultățile tehnice – muncitorești, *speranță* neîmplinită a multor necăjiți.

Maturizați de timpuriu, vremurile ne îndemneau să muncim și să învățăm, rușinându-ne de starea părinților noștri, de asprimea și hienă noilor stăpâni.

Școala cea mai apropiată de cuibul meu de acasă din Ibănești, era *siderurgica* din Ițcani, în programul căreia m-am integrat în 1952. Disciplina cazonă de orientare sovietică, mirosul de metale ruginite, de uleiuri și vaselină, de fontă topită, de așchii albastre de string, de fețe obosite și bătrâne de adolescenți, m-au făcut să uit de joacă și hârjoană. *Îmbătrânisem*. Mă întrebam... *ce caut eu aici*...? Dar de rușine am învățat și, ca mine mai erau câțiva rătăciți.

Pe Vasile Ilucă, pictorul, memorialistul, omul de condei fin, eseistul, colegul meu cu un an mai mare, elev la *siderurgica* din Ițcani, l-am cunoscut foarte târziu, și nu la școală ci în Iași. Mi-am amintit că l-am văzut jucând fotbal într-o duminică dimineață când clopotele bisericilor din jurul Sucevei chemau credincioșii la slujbă. Noi, Duminica, jucam fotbal, în rest toată săptămâna în uniforme „militare-albastre” și salopete stam „smirnă” la cursuri sau *furnicute* la ateliere.

Băiatul suplu, athletic și năltuț, cu ochii azurii și chip frumușel dăruit de mama natură, era din satul de peste pădure de Ibănești, din Pomârla, cu celebrul Liceu „A. Bașotă”. Un consătean mi-a șoptit că e fecior de chiabur, de morar și n-a fost primit la liceu. Dar, cine poate ști? Ceva l-a împiedicat să urmeze un drum normal în sistemul educațional al vremii. Cu toate acestea a fost un elev strălucit în Școala profesională și, fără părere de rău văd că o șterge din biografie. Nu se lasă copleșit de greutate și vicisitudini, muncește și continuă să studieze, absolvă Școala medie mixtă – Liceul „Ghica” din Dorohoi în 1961 și în același an se înscrie la Iași, la Școala tehnică sanitară pe care o absolvă în 1964 cu diplomă de asistent sanitar – sănătate publică. Sufletul său însă vibrează pe alte lungimi de undă. Lucra în halat alb, dar visa altceva... Continuă să studieze *Artele plastice* între 1971-1974 și să deschidă expoziții personale în țară și străinătate, este ales Președinte al Cenaclului de artă „Th. Pallady” din Iași, Președinte de onoare al Fundației „Ștefan Luchian” din Botoșani.

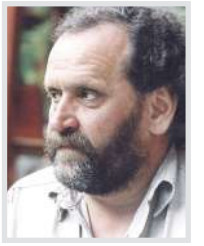
Cu șevaletul în spate, cu aparatul foto și carnetul de note, cu toiagul în mână căuta prin ulițele Iașului urme mai puțin cunoscute de lumea de azi. Scrie cu înzestrat talent de povestitor moldav: *Iași... istorie și spirit* la Editura Helios, *Hoinar în jurul Iașului* la Editura Trinitas, *Tristeți învinse* la Editura Helios, colaborează cu articole la Monitorul, Evenimentul, Coloana infinitului – Timișoara, Jurnalul de Botoșani și Dorohoi, face grafică – Albumul „Mihai Eminescu” ș.a.

L-am întâlnit cu mulți ani în urmă pe strada Lăpușneanu la o expoziție. Ne cunoșteam într-un fel... dar i-am amintit de Școala profesională. N-a comentat, a schimbat vorba. Pentru Vasile Ilucă, ca și pentru alți fii de „dușmani ai poporului”, școala din „obsedantul deceniu” le-a închis poarta un timp.

Trecuse mai mult de un sfert de secol. Bărbatul întâlnit păstrase câteva trăsături care m-au ajutat să recunosc băiatul din Pomârla, sportivul din curtea Școlii profesionale. Ochii săi albaștri ca brândușele, curioși, senini și cercetători, glasul muzical plăcut, elegant cu siluetă, se vedea că a făcut sport, ager în mișcări și mereu binedispus. Mă cunoștea dar nu știa că am fost *colegi la profesională*. Era nelipsit de la evenimentele culturale și la curent cu expoziții, filme, spectacole, concerte și publicații prin librării și chișcuri de ziare. A ținut să-i văd *pinacoteca* și atelierul său din *Podu Roș*. Încântat de invitație, interesat și curios am ascultat istorioare povestite cu farmec printre zecile de lucrări ale talentatului artist. La plecare mi-a oferit două tablouri și cărți cu autograf. M-a emoționat generozitatea sa.

Îi priveam tablourile și-i ascultam poveștile dar gândurile mele zburau la vremurile de mult apuse, vitrege nouă, copiilor din satele Moldovei de Sus. Ce destin, ce carieră ar fi avut Vasile Ilucă dacă...

Gellu DORIAN

Despre libertatea de a fi mereu ocupat

Când întrebam câte un prieten, pe vremea când încă ne aflam cu toții în cîmpia muncii, ce mai face, acesta îmi răspundea „ape”. Nu mă dumiream din prima, însă insistînd, îmi spunea că așteaptă pensia. Aceasta era o formă de a învinge timpul într-un mod util, nu se știe dacă și dulce, folositor, vorba latinului. Și, pînă la urmă, nu se știa cine învinge, tu sau timpul. Ajungînd la finalul contractului, cu singura modalitate de a cîștiga existența, muncind, constatai că timpul a învins, iar tu rămîneai o formă de înmagazinare a lui, în care viața, dacă mai are energii de a exista, continuă să-și caute modalități de a învinge, cu mici victorii, timpul.

Am observat acest lucru la unii dintre cei care, deși ieșiți la pensie, nu se dau duși acasă, să-și vadă de mult așteptata pensie, pentru unii un lung concediu, pentru alții, o fatalitate, un chin. Văd asta la cei care-și prelungesc șederea la serviciu pînă cînd legea le permite sau chiar forțînd legea nescrisă a bunului simț de a lăsa locul altora. Asta nu se întîmplă într-o formă de muncă grea, cum ar fi minierul, în construcții, la orice altă cate-

gorie de muncă grea care solicită fizic mai mult decît poate duce omul, locuri de muncă de unde omul abia așteaptă să plece, să se odihnească. Acest fenomen este din ce în ce mai mult vizibil în locurile de muncă ușoare, de regulă bugetare, unde uciderea timpului pare a fi fost o

experiență de care cu greu se poate despărți cel deprins cu bucuria timpului ucis cu folos. Și apar astfel, unde se poate, încălecarea pensiei cu salariul, situație, unde e posibil, în care, vorba românului, „dacă nu curge tot pică”. Îi vezi pe unii ducîndu-și zilnic spre biroul de muncă din ce în ce mai greu trupul, cu un spirit, pasămite, încă tînăr, utilizîndu-și rutina ca pe o cunoaștere în exclusivitate doar a lor în acel domeniu. De regulă asta li se întîmplă directorilor din instituțiile de cultură, unor funcționari al căror fund s-a obișnuit cu scaunul care a luat forma feseilor lor și altcineva nu mai poate sta acolo, pentru că nu se pricepe la stat așa de bine pe scaun, nu corespunde cu matritza formată de șezutul înaintașilor. Și astfel cei care vin din urmă, tinerii, că despre ei este vorba, îmbătrînesc și ei într-o așteptare, care nu adună experiența necesară ocupării unor posturi, așa cum cer regulamentele de angajare pe acele posturi. Și acolo, pe acele posturi de continuitate a unei activități, rămîn cei cu așa-zisa experiență, care, pînă la urmă, ies de acolo cu picioarele înainte. Se prevalează, astfel, de libertatea de a fi liberi, de dreptul la muncă, nu-i așa, care

nu poate fi încălcat nimănui, dar opturat astfel unui tînăr care ar aduce în domeniu mult așteptata schimbare.

Acesta ar fi un aspect, care ține de contractele cu durată nedeterminată, de care cei mai mulți se prevalează, deși așteptînd să vină perioada nedefinită de pensionare, nu se folosesc de prilej decît doar pentru a mai adăuga un venit la cel deja existent prin salariul la care nu pot renunța. Alții, din alte domenii, cum ar fi cele legate de funcțiile obținute prin diverse modalități, de la concursuri pentru ocuparea posturilor de management pînă la cele obținute prin alegeri, conform unor statute modificate din interes, nu se dau deoparte decît prin intervenția finalului inevitabil, rămînînd pe posturi ca singure variante posibile de continuare a propriei lor rutine în acele domenii. E și aici o teamă de a se da deoparte, să nu care cumva, așa cum se întîmplă de regilă, să nu fie uitați, ori, mai grav, să nu li se pună în circă neregulile sau abuzurile pe care le-au acumulat în timp acolo. Asta ține și de mentalitatea lor, dar și de o psihologie a lăcomiei, de care unii

nu se lasă, intrînd în codul lor genetic. Una e să ai preocupări ce țin de o pasiune avută pe care dorești să o continui într-o activitate dusă în libertatea oferită de ieșirea la pensie, și alta e să stai într-o funcție de conducere, care numai pasiune nu e,

pînă cînd nici măcar din amintiri nu mai poți face ceea ce trebuie acolo, unde o viață întregă ai făcut ce ți-a trecut prin cap. Cînd ai astfel de pasiuni, la care nu poți renunța, libertatea obținută după un îndelung contract de muncă îți oferă o porțiță de salvare, de menținere a unui ritm de viață ce-ți asigură speranța zilei de mîine. Dar asta nu e bine să o faci de pe un scaun pe care l-ai ocupat o viață întregă, fie că așa ți-a fost norocul, fie că te afli acolo în urma schimbării regulilor în timpul jocului.

Fiirec este, într-o viață de om, să te bucuri de toate etapele acesteia, să nu ratezi nimic și mai ales să nu abuzezi de nici una din perioadele prin care ai trecut: copilăria nu o poți prelungi, fizic, așa cum nici adolescența. De asemenea, nici maturitatea, nici senectutea, cu aerul ei copilăresc al unei bătrîneți de care trebuie să te bucuri nu de pe scaunul unei funcții sociale, ci de pe poziția unei libertăți mult așteptate. Prin urmare, cei care mai stați după vîrsta de pensionare pe posturi, plecați acasă, și lăsați loc tinerilor care nu au cum să vă respecte atîta timp cît stați pe locurile pe care ei ar trebui să stea!

Fascinantă călătorie spirituală

În contextul literaturii contemporane, apariția volumului „Universul cărților și tainele lumii” (care cuprinde 44 de comentarii critice ale unor opere din literatura universală) se dovedește a fi un act de cultură, mai ales că autorii provin din spații geografice de pe toate meridianele lumii, țările fiind trecute în ordine alfabetică, de la A la Z. Autoarea acestei cărți, Maria Trandafir, a mers prin lectură, pe urmele unor scriitori: din Anglia în Africa de Sud, din Franța în Columbia, din Argentina în Japonia, din Germania în Mexic, din Rusia în Chile, din Spania în Australia, din Portugalia în Bolivia, din Canada în Liban, din India în Turcia, din Egipt în SUA, din Peru în Kârkâzstan, din Norvegia în România, din Olanda în Zambia, din Brazilia în Danemarca, din Venezuela în Ucraina, din Italia în Yemen, din Israel în Bulgaria.

Cunoscătoare competentă de literatură, autoarea a selectat operele după criteriul valoric (scriitorii abordați fiind deținători de numeroase premii, inclusiv Nobelul), s-a implicat în viața descoperită sub multiple aspecte, ancorate pe „starea de a fi” surprinsă în toate dimensiunile ei, urmărind și prezența elementelor ficționale; toate observațiile s-au concretizat în veritabile studii critice. Analiza pertinentă a cărților lecturate dovedește o cunoaștere peremptorie a existenței umane care are caracter dinamic și dialectic, aflate mereu sub semnul binelui și al răului, ca în cărțile lui Fuentes, Zafon, Aitmatov, Saramago, Ishiguro, Flanagan, Camus, Koetzee. Luciditatea, simțul măsurii, empatia, pregătirea intelectuală, acuratețea exprimării caracterizează eseurile Mariei Trandafir.

Una dintre calitățile demersurilor critice ale autoarei este capacitatea de a menține echilibrul evident dintre ficțiune și realitate; puține dintre cărțile studiate nu cuprind elemente ficționale, deosebirea constând în proporție. Ficțiunea „tronează” în „Umbra vântului” roman al lui C.L. Zafon (unde un personaj fără chip, malefic, vrea să distrugă toate cărțile scriitorului Julian Carax, care-și caută iubita într-o vilă, băntuită de stafii, cunoscută sub numele „Îngerul de negură”); în „Eseu despre orbire” (în care scriitorul își imaginează orbirea – fără motiv – a tuturor oamenilor, cartea fiind o parabolă despre a privi și a vedea) și în „Pluta de piatră”, același scriitor, J. Saramago, își închipuie desprinderea Iberiei de continent, de-a lungul Pirineilor, pe linia trasă de o femeie cu o nuielusă de velniș, făcând observații acrimonioase despre urmarea acestui fapt în sine); în „Grădinarul din Oceakov”, scris de A. Kurkov (pe tema întoarcerii în timp, cu ajutorul unor „obiecte magice”, personajul trăind ziua în localitatea natală, iar noaptea în Oceakov, orașul stăpânit de tâlharul Efim, în urmă cu cincizeci de ani); în „Ziua a șaptea” a lui Yu Hua (care urmărește călătoria personajului principal pe tărâmul celălalt, unde a întâlnit mulți cunoscuți din lumea reală și unde a descoperit aceleași nedreptăți știute din timpul vieții, abia părăsite); în „Morțile lui Quincas Berro Dagua”, aparținând lui Jorge Amado (ce ne introduce într-o atmosferă tragi-comică, fiindcă nimeni nu știe care dintre cele două morți ale personajului – numit în titlu – este cea adevărată); în „Voința și puterea”, puternic roman al lui C. Fuentes, în care morții vorbesc celor opriți la mormântul lor, lăudându-se cu viața activă pe care au dus-o, și unde profetul Iezechiel zboară cu Josua Nadal, personaj principal, agățat de picioarele lui, pentru a-i arăta ce se întâmplă în orașul-capitală sortit pieirii (precum Babilonul) și care îl îndeamnă să scrie despre tot ceea ce vede și aude. Exemplele ar putea continua, dar m-am oprit doar la cele în care autoarea a considerat ficțiunea esențială în discursul epic, aceasta cuprinzând și elemente fantastice, stranii, neverosimile.

Dincolo de ficțiune, Maria Trandafir obiectivează realitatea care trebuie înțeleasă „procesual” (Heghel), surprinsă de autoare în mișcarea ei ciclică, astfel explicând succesul și ratarea sau căderea și înălțarea, prezentul spiritual și trecutul (durata istorică), în care trăiesc oameni ce participă la întâmplări simple, explicabile și, numai aparent, banale: o căsnicie nefericită („Timpul necesar” – Hanne Orstavik), înșelarea partenerului de viață („Toate viețile pe care nu le-am trăit” – Amuradha Roy), pregătiri pentru sărbători („Povestiri de iarnă” – Karel Blikken), zile de școală din viața unor elevi („Voința și puterea” – Carlos Fuentes), un sfârșit de săptămână ratat („Deșertul tătarilor” – Dino Buzatti) prima întâlnire a unei adolescente îndrăgostite („Umbra vântului” – C.L. Zafon), multe luni petrecute în spitale sau ospicii („Clopotul de sticlă” – Sylvia Plath), viitor promițător sfârșit tragic („Muzeul inocenței” – Orhan Pamuk), surprinse cu acuratețea recunoscută a eseistei. Dar împătimita de literatură meditează și la gravele consecințe ale unor evenimente ce definesc istoria și care stârnesc în suflet sentimente contradictorii.

Cu un acut simț de observație, autoarea urmărește și comentează evenimentele istorice dramatice, susținute de contradicțiile și de tensiunile tipice țărilor implicate în conflict (războiul intern din Spania și tirania lui Franco (Isabel Allende, O lungă petală de mare); trădarea de către

prieteni a lui Simon Bolivar, numit „el liberator”, dar care a murit în uitare, după ce și-a cheltuit toți banii pentru a săvârși Unirea statelor de pe Coasta de est a Americii latine (Gabriel G. Marquez, Generalul în labirintul său); revoluții eșuate, cu abuz de putere al conducătorilor, care au lăsat populația la discreția ostașilor-ucigași, pentru că și-au pierdut autoritatea asupra acestora, nemaiavănd bani să-i plătească, așa-zii „revoluționari” provocând un haos total (Karina S. Borgos, La Caracal va fi mereu noapte); emigrarea în alte țări: din Spania în Chile, de aici în Peru, apoi în Venezuela, și înapoi în Chile, cu speranța într-un nou bine (Isabel Allende, O lungă petală de mare); apartheidul – lupta negrilor din sudul Africii împotriva albilor, alungați de la fermele lor sau omorâți, ca în Grahamston-Eastern Cape, unde negrii vor să ajungă stăpâni ca să nu mai fie „omul câine” (J.M. Coetzee, Dezonoare); despre revoltele din Anatolia cu acutizarea conflictelor etnice, dar și despre Rezistența franceză și „fabricarea” eroilor (Amin Maalouf, Scările Levantului); despre supunerea Tebei de către hicsoșii care au stăpânit-o vreme îndelungată și despre revanșa eroică a egiptenilor (Naghieb Mahfuz, Teba în război și Wilbur Smith, Războinicul Nilului).

Endoestezia Mariei Trandafir transpare din înțelegerea dramelor existențiale datorate invidiei și răutății, iubirii neîmplinite, trădării și minciunii, neputinței de a stăvili instinctele primare și, mai ales, a obsesiilor, pe care le comentează uzând de mijloacele analizei psihologice, pentru a găsi resortul unor fapte care ies din sfera realității,

pătrunzând în demență. Coborând în sufletul omenesc, autoarea „studiază” deviațiile comportamentale ale unor personaje, precum acela din romanul lui Ernesto Sabato, Tunelul (inedită metaforă pentru întunericul sufletului din care nu poate să iasă personajul), care trăiește într-un iad sufletec, datorat unei pasiuni necontrolate; obsedat de ideea că iubita l-ar putea înșela, o ucide în mod violent, oscilând între acuza și scuză, lăsându-se dominat de fantezmele demonice ale sufletului său; ori personajul lui J. Fowles, din Colecționarul, care își stabilește ca țel al vieții lui anost răpirea unei tinere pe care pretindea că o iubește și pe care o sechestrează într-o pivniță, căreia îi dă aspectul unei locuințe luxoase; în toată comportarea lui, autoarea sesizează viclenia diabolică a nebulului, care, în imaginația sa bolnavă, crede că, până la urmă, femeia se va lăsa cucerită. Când tânăra se îmbolnăvește, nu i-a cumpărat medicamente, fiindcă se temea de o eventuală indiscreție a farmacistului, lăsându-o să moară, îi face sicriu fără nicio emoție și o îngroapă în grădina casei, într-o liniște inumană, ceea ce îl definește ca pe un dezaxat. Cazurile patologice, căderile psihice, trăirea în trecut și pierderea simțului realității sunt observate cu atenție de către autoarea care analizează „deteriorarea” psihică, notându-și constatările în veritabile fișe clinice, dovedind abilitatea de a se strecura în sufletele distorsionate, ca acela al eroinei din Clopotul de sticlă al Sylviei Plath (eroina are porniri sinucigașe, nu reușește să moară, devine pacienta unor clinici pentru bolnavi psihici, deși are un perfect simț al observației, supunând judecății lumea în care nu-și găsește locul).

În centrul preocupărilor analitice ale Mariei Trandafir, stă omul pe care îl surprinde în relația cu lumea, dar și cu el însuși. Spirit neliniștit și activ, aceasta provoacă solivocii (ca acela al lui Hary Haller, personajul din „Lupul de stepă” al lui H. Hesse), sugerează răspunsuri la întrebările neliniștitoare ale unor personaje („cui îi mai pasă acum de opinia publică?” se întreabă eroina din Penelopida, roman semnat de Margaret Atwood), înnoadă firele vieții din toate colțurile lumii din care țese, cu talent, o pânză multidimensională, originală, imensă, din care se decupează eseurile și studiile critice ale interpretei de text.

Implicată efectiv în lectură și intuind dramele personajelor din toate categoriile sociale, de toate vârstele și cu diferite grade de cultură, autoarea cărții comentate a

avut în vedere și raportul dintre întâmplare și necesitate (adus în discuție de Nicolae Manolescu într-unul din studiile sale din „Desenul pe covor”), ceea ce a preocupat-o pe comentatoare fiind răspunsul la întrebarea dacă și în ce măsură întâmplarea poate deveni necesitate. Unele dintre faptele din romanele analizate susțin ideea că este posibilă o intercondiționare între acestea; ochii unui pictor (personajul din Tunelul) cad, din întâmplare, pe silueta și chipul unei femei care privea cu atenție un anumit detaliu al unuia dintre tablourile sale. Este surprins de expresia de pe fața acesteia și, în zilele următoare, o caută cu disperare, până o găsește, realizând cât de necesară îi era prezența ei. O patetică mărturisire: „am nevoie de dumneata. Îți spun că am nevoie de dumneata” este începutul unei iubiri acaparatoare, prezența femeii devenind o necesitate, pictorul realizând că fără iubirea ei nu poate trăi. Tot întâmplarea face ca un bărbat să descopere că este steril, deși soția îi nascuse un băiat, pe care-l iubea, mai ales că i se părea că seamănă cu el. Dorința de a-l găsi „pe vinovat” se transformă într-o necesitate dramatică, fiindcă doar aflarea adevărului i-ar fi dat speranța unui alt început (K. G. van Loon, Fructul dragostei). Și exemplele sunt numeroase. Așadar, întâmplarea poate determina cursul vieții și momentul morții dar șansa omului de a fi fericit, într-o lume în care „exterioarele și determinările au devenit așa de strivitoare, încât „mobilările” interioare nu mai au greutate” (Arta romanului, Milan Kundera), este aproape nulă. Niciun aspect al vieții nu scapă atenției comentatoarei: nici iubirea, care capătă accente shakespeariene (prin cuplurile Penelope și Julian (Romeo și Julieta) sau Juan și Maria (Othello și Desdemona), sau care trece prin încercări grele, în cele din urmă, dragostea fiind recuperată (Daniel și Beatriz sau Victor și Roser); nici obiceiurile și tradițiile consemnate în incitante pagini monografice surprinzătoare – prin noutate – pentru europeni, așa cum sunt, de exemplu, tradițiile de căsătorie: logodnă îndelungată la japonezi, timp în care „șpioni” plătiți cercetau familiile din care proveneau tinerii; soția cumpărată ca sclavă, în Liban; soția ca stăpână a casei, dar obligată să respecte orice dorință a soțului dominator, în India; soția, considerată loz câștigător, în Mexic. Sub lupa deconspirativă s-au aflat și prietenia, cu trădări dureroase (în cazul lui Josua și Ierihon – din Voința și puterea – ce puteau fi considerați variantă modernă a lui Castor și Polux), dar și cu sacrificiul unuia, pentru a-l salva de la moarte pe celălalt (ca în cazul lui Miguel și Julian din Umbra vântului), sau cu renunțări dramatice la fericire, pentru avere și pentru poziție socială (exemplare fiind Antigua Concepcion și Asunta Jordan din Voința și puterea sau Loiseleur din Supunere), ori iluziile aducătoare de nefericire (precum acelea trăite de Giovanni Drogo din Deșertul tătarilor).

Călătoriile ce apar în multe dintre romane, comentate cu grijă pentru detalii (fiind călătorii de explorare – ca aceea din Călătoria oamenilor cărții, roman al Olgăi Tokarczuk sau din Dorința, cartea lui R. Flanagan) sau de inițiere – prezentă în Muntele Analog al lui R. Daumal și în Hoțul de cărți scris de Markus Zusak). Dar autoarea n-a evitat romanele cu teme eroico-istorice (Generalul în labirintul său, Cavalerii Nilului, Teba în război, O lungă petală de mare), nici romanele subiective și introspective (Clopotul de sticlă, Muzeul inocenței, Tunelul) sau de „fiction political” (Supunere). Nu se poate să nu amintesc despre descrierile peisagistice sau portetistice, asupra cărora s-a oprit autoarea, selectându-le pe cele care acompaniază momentele de tihnă, de reverie sau de încordare, acestea fiind realizate în tușe intense colorate sau în alb-negru (este plastică printre altele, descrierea fortăreței Bastiani care funcționează ca o uvertură, în sugerarea destinului eroului principal: „Fortul era tăcut, scaldat în soarele puternic al amiezii. Zidurile care îl înconjurau erau galbui și golașe. Lăsa mai mult impresia unei închisori, a unei lumi necunoscute, alcătuită numai din îndatoriri, fără nicio măreție... Interiorul era și mai dezolant, cu pereți goi și umezi, cu tăcere, cu lumini palide și cu tristețe.” Ratarea era previzibilă.

Cartea „Universul cărților și tainele lumii”, densă și minunat scrisă, este o provocare pentru cei pasionați de literatură, solicitând o lectură activă (având în vedere bogăția informațiilor și a comentariile pertinente), invitând la cunoaștere, la descifrarea unor adevăruri generale, discret sugerate, la descoperirea tainelor din natură, din suflete și din viața supusă timpului. Și dacă acest volum a trezit empatie în cititori, înseamnă că însăși semnătura studiilor (concepute cu pricepere, cu sensibilitate și cu obiectivitate), a trăit afectiv realitatea, pe care a transmis-o printr-un discurs critic coerent, corect și elegant, adecvat intențiilor sale: de a dovedi că oamenii, indiferent de țara în care trăiesc, iubesc și suferă, capătă înțelepciune prin experiențele prin care au trecut (îmbătrânind), visează și se trezesc la realitate, luptă și mor, se răzună și iartă, se înalță și se prăbușesc, omoară și sunt omorâți. Altfel spus, Maria Trandafir a realizat ceea ce putem numi „imago mundi”.

Decupaje critice. Ioan F. Pop

POVEȘTI DESPRE TIMP

Între *Poemele umbrei*, volumul din 2021¹ și *Poemele de dincolo de poem*² (a se vedea textul nostru din 2023)³ regăsim aceeași forță cu care autorul excavează ceea ce se află în spatele nevăzutelor, al trăitelor și, de astă dată, mai ales al neîntâmplatelor.

Textele pe care ni le propune Ioan F. Pop în volumul de față sunt o neașteptat de proaspătă rostire despre Timp: despre relația cu clipa, despre clepsidra care răznește clipele existenței noastre într-o sarabandă ale cărei volute nu sunt predictibile, despre măsura clipei care trece și a aceleiași clipe devenite amintire, despre gustul lăsat de clipele pe care nu le gustăm și care ne configurează destinul altfel, tocmai fiindcă le-am ratat. Este vorba despre clipele de dincolo de clipe: clipele avute, pipăite, mirosite, și masca aceluiași clipe care rămân în bagajul existenței noastre, curg în ADN-ul ființei ca parte a acesteia. Și clipele nici măcar bănuite, rămase în afara noastră neatinsse, ca firele de nisip pe care vântul le risipește pe lângă noi, neatingându-ne. Volumul e o sumă de încercări prin care autorul încearcă să radiografieze cât mai fidel tot ceea ce clipa trăită și cea nebănuită lasă în clepsidra timpului, o scormonire în poveștile pe care le-ar fi putut naște clipele ratate, zburate fără a le fi simțit măcar atingerea. Poetul este, cel care așteaptă la marginea întinderilor indecise./ în arhipelagurile străvezii, printre ispите și înstrăinări./ fără mamă, fără tată, ivit din cețuri și scrum./ din tot ceea ce întunecimile adună la răspântii./ poemul de dincolo de poem – un ecou încrustat în nisipul tăcerii./ o cădere din înaltul nepovestitelor mirări. (...) („poemul din pustiul cuvintelor”, p. 5). Într-o mare de cuvinte, la răspântii de povești, poetul nu poate decât să constate că nu poate încerca deodată multitudinea de cămași pe care garderoba timpului ni le pune la dispoziție, ci rând pe rând. Cămașă cu cămașă. Clipă după clipă. Dar, pe când mușcăm din una, alte miriade de clipe trec pe lângă noi, pierdute în salbe nevăzute, nebănuite. Coconi de poveste muriți înainte de a deveni flutur.

CLEPSIDRA TIMPULUI, MOARĂ DE MĂȘTI

Timpul deztrupă carnea clipei prezente, o mumifică, clipele trecute/ respirate/ trăite sunt, în clipa reamintirii, boabele de nisip întoarse pe dos în clepsidra acesteia: „spasmele reîntoarcerii în luciul vechilor întâmplări./ noapte după noapte, zi după zi, ca o respirație a abisului./ din oglinzi se ridicau aburii altor prezențe îmbrăcate pe dos (...)” („chipurile nu se mai oglindesc în nimic”, p. 7). Reamintirea, reîntoarcerea nu pot reda clipei trăite *cândva* gustul sucului proaspăt al clipei trăite *acum*. Timpul care se scurge între cele două hotare în permanentă curgere, flexibile, ale aceleiași clipe, ieri și acum, trăire și reamintire, sunt marginile dilatate ale imposibilului. *Azi* nu e *ieri*, cum invers. Nostalgia, neputința întoarcerii concret, în carnea clipei de ieri, nu fac decât să răstoarne nisipul clepsidrei, jonglând măștile cu măști: clipele celui care le trăiește și, apoi, și le reamintește, el însuși, la rândul-i, îmbrăcând măștile trecerii, care cosmetizează trăitele și reamintitele în perdelele învălurite ale timpului: „lăsăm în urma noastră tot restul trecerilor matinale./ rămășițele anotimpurilor agățate de pereții întunericului (...)” („doar noi mai duceam alte umbre în lesă”, p. 11). Clipa vie, cea care hrănește cu carnea ei trupul celui care o găzduiește, se pietrifică odată cu îndepărtarea în timp de ea însăși. Momentul prezent care devine trecut solidifică, împietrește: „timpul se adună în cochilia unei miini” (p. 14), „în încrengăturile apelor rătăcite printre ghețuri./ piinea noastră cea de toate morțile nu ne-o mai dă nimeni./ nimeni nu mai așteaptă la răscruce obositele începuturi (...)”

POEMELE DE DINCOLO DE POEM

sunt poemele spaimelor, ale neputinței. Poetul,

neputincios în a încremeni prospețimea clipei și a sălășlui în ea, prezent, nu poate decât să jongleze pe marginea contururilor: nu poate lua cu sine clipa de carne pentru a o plimba, proaspătă, în trupul timpului. *Fugit irreparabile* ...: „așteptam prima încrucișare de drumuri,” (p. 17) „tot vuietul acelor perindări prin spațiile ne-locuite./ cuibăriți prin lungi așteptări rezemate de ziduri.” Peste aceasta se adaugă neputința controlului clipelor prin care nu a putut trece, pe care nu le-a trăit, nu le-a gustat, destinul primind, astfel, alt contur, alte margini decât ceea ce ar fi putut rostui imposibilele, netrăite, poveștile care nu s-au născut: „așteptam un trecut care nu mai venea,” (p. 68) „un timp suflat în flacăra celor nevăzute./ de dus ziua în carapacea neștiută a nopții./ mai sunt gesturi de aruncat în pribegiile somnului./ îmbrăcați doar în hlamidele zdrențuite./ când inima bate gongul întoarcerii/ iar zorile se întind ca niște pete pe ziduri (...)” „Sau: „o altă zi care nu va fi niciodată miine” (p. 69) „cortegiile șovăielnice, plutirile în derivă./ alte bătaii se scurg zgomotos în clepsidre (...)” în palme se aduna tot ce nu a fost./ tot ceea ce încă nu s-a născut./ printre fisurile memoriei, printre spasme și alunecări./ afundați într-un viitor prin care demult am trecut./ într-o altă zi care nu va fi niciodată miine.”

Firul director al textelor din întregul volum este acela al neputinței de a controla timpul, clipa prezentă, de a păstra vii trăitele și de a le plimba, mereu proaspete, de a ne controla memoria și de a valida prezentul: „noptile se tirăsc în urma noastră,” (p. 21) „acoperă totul de la capăt la altul./ cu bătaii în plin și în gol, ca într-o fortăreață a alienării./ cu atâtea brațe de aburi care ne trăgeau înapoi./ o pîlpiere creștea în respirațiile scurse în clepsidre./ vechi irizări se împotmoleau pe cărările ce fumegă încă (...)”

FRĂMĂNTARE ÎN COCA TĂRZIULUI ȘI A NE-ÎNTÂMPLATULUI

Miriadele de povești nenăscute plutesc într-un nenunim altundeva, invalidând poetului prezentul: „un timp amuțit curgea prin tranșeele amurgului,” (p. 21) „oprid din loc în loc, pentru un popas al nedesăvirării./ huruitul secundelor urca în turnul altor rememorări./ printre razele tot mai stinse, care orbescăiesc la întâmplare (...)” Titluri - versuri precum: „dincolo de poem, doar oasele goale ale altor cuvinte” (p. 24), „pași prin cenușa altor uitări” (p. 25), „alte absente creșteau printre încremenitele clipe” (p. 29), „un ziler al clipei sapă în lutul penumbrelor” (p. 38), „peste tot creșteau alte rani ale timpului” (p. 42), „o pasăre neagră s-a cuibărit în cuvinte” (p. 45), „zorii ne căutau în tranșeele altor vise” (p. 44) nu fac decât să certifice acest lucru.

JOCUL CU MARGELE DE TIMP

Scenariile care s-ar fi putut naște din cuminecarea cu alte clipe, cele trecute pe lângă noi, neatinsse, ar fi configurat, de asemenea, reamintirea în alte secvențe, pe alte paliere. E adevărat că „ecourile nu-și mai găsesc adăpost” (p. 47), fiindcă găoacea clipei, spartă prin/ pentru suflul prim – și ultim – nu poate naște o aceeași clipă decât o singură dată. Povestea care se țese din ea, rostogolită, mărgică lângă mărgică în salba de timp, doldora de amintiri-reamintiri, înlătură alte povești, alte începuturi, alte prezențe, alte parfumuri, care ne-ar fi configurat altfel. Ecourile nu-și găsesc adăpost fiindcă mintea scormonește după resturile rămase din clipele neavute, netrăite, nefinite. Infinite. Așa că poetul nu-și găsește adăpost, fiindcă gândurile lui, amintirile sunt distrase de ceea ce *ar fi putut să fie*. Printre scenariile poveștilor care *au fost* se interpun cele ale poveștilor care *ar fi putut să fie*.

Nostalgia începutului e, în fapt, nostalgia începuturilor, tânjirea după perfecțiunea/ prospețimea ascunsă/ promisă a oricărui început. Tânjirea de a putea controla clipa vie, amintirea acesteia și de a insufla clipei devenite trecut imaginea, carnea și parfumul viu al începutului, al tocmai fiindului. Nemaifiind. Stoarcerea fiecărui moment care trece prin noi de tot sensul posibil, demiurgic. Imposibil.

Un „transfer” reușit

Romanul „Transfer” (*Editura Humanitas, 2023*), al tânărului prozator Andrei Mocuța, care și-a exersat cu aplomb condeiul atât în poezie cât și în critica literară, te introduce destul de abrupt în subiect. Într-o vreme în care vorbim de criza din educație, ca parte a crizelor din sistem, dar și din societate, tânărul profesor Mocuța se prezintă în fața unei comisii „de repartizare a catedrelor vacante”, într-un oraș de provincie. Dumnezeu însuși pare să ciulească urechile la eveniment, aceasta fiindcă șefa comisiei este „doamna Pârjol”, un „cadru” uitat de pe vremea ceaușismului în sistem, „cîinele de pază al inspectoratului” care pare a fi indispensabilă chiar și lumii noi: „Vocea i s-a pogorît din ceruri și a măturat în drumul ei o ceată de heruvimi, una de arhangheli și pegași înaripați, a mutat câteva planete de pe axa lor, a penetrat stratul de ozon cu un tunet asurzitor, apoi a străbătut atmosfera lăsînd o dîră de foc și cenușă în urmă, pentru ca, în final, să străpungă tavanul și, la impactul cu solul, să ne pulverizeze în toate direcțiile: - Dacă nu știți să așteptați civilizată, nu vă mai dau nici un post!”. Nici Calistrat Hogaș, în celebra „furtună” desprinsă din „În munții Neamțului”, nu pare mai homeric în descriere. Calitatea de martor a autorului, în această scriere autoreferențială, ne dezvăluie proporțiile „psihice” ale momentului. Cum arată „doamna” Pârjol, cum o vede *autorul personaj* înainte ca aceasta să „binevoiască” să facă repartițiile și transferurile? Hiperbolizarea este procedeul perfect: „Ochii îi sunt injectați cu venin, bale verzui și se scurg printre dinții ascuțiți și din nări, iar dacă n-ai întâlnit niciodată moartea și nu-i cunoști semnele prevestitoare, realizezi că e deja mult prea târziu să-i mai poți scăpa. Cam asta a fost, hai că ai avut totuși o viață frumoasă, îți spui, și înghiți în sec.” Evident că tânărul profesor, care avea media maximă, nu primește postul convenit, „doamna” Pârjol manevrează comisia, tinerii aspiranți la muncă cinstită, evaluare cinstită și la dreptate (socială) se confruntă cu acele forme de corupție (endemice) care caricaturizează lumea românească. Scrierea romanului, într-o tonalitate cu accente critice, este, în ultimă instanță, o formă de exorcizare a răului, dar și de răzbunare a autorului personaj, care trebuie să își exprime cumva neputințele, descurajarea.

Comisia condusă de „doamna” Pârjol îl trimite pe aspirantul la un transfer în învățămînt din mediul rural în mediul urban, să mai aducă o adevărită de la fostul loc de muncă, care logic nu folosea la nimic. Era o metodă de a-l descuraja, de a-i înfrînge voința, de a-l pune pe drumuri. Dar pentru un scriitor, niciun drum nu este fără o poveste, așa cum nu a fost nici drumul lui Leopold Bloom, personajul lui James Joyce, care a mers

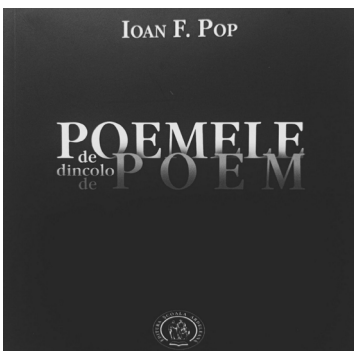
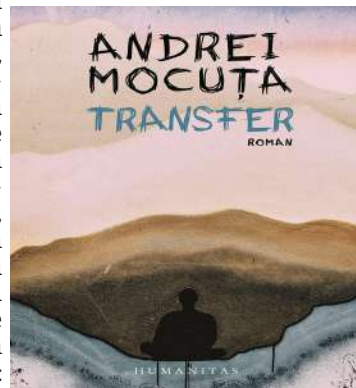
de acasă pînă acasă, vreme o de o zi. Eroul nostru nu cedează, firește, obține adevărta buclucașă, iar la întoarcere se întilnește pe stradă cu o celebritate a locului, poetul Petru M. Haș, și fiindcă avea ceva timp la dispoziție, îl invită pe poet la masa de prînz. Ce pot să discute doi scriitori, chiar dacă sunt din generații diferite, cînd se întilnesc pe stradă? Evident că despre alți scriitori. Aflăm, astfel, că Haș a fost prieten „la cataramă” cu Mircea Ivănescu căruia îi face un amplu portret, din care reținem că între cei doi „era o simpatie reciprocă”, de câteva ori „am băut votcă împreună, dar mai întîi am băut rom”, că „era-n stare să citească un text englezesc, cu strălucită fluentă, direct în românește”, că și-a pierdut, la un moment dat, vederea, dar nu și simțul umorului. Mai mult, mai spune Haș, „cea mai mare calitate a lui Joyce este aceea că bunul meu

prieten Mircea Ivănescu i-a tradus *Ulise în limba română*”. Mai apar, în dialogul dintre cei doi anecdote cu Vasile Leac, cu S. T. Khasis, Aurel Gurghianu, Gheorghe Nistor, *poetul* Lucian, Mircea Mihăieș, Marcel Tolcea, alții, iar lui Dumnezeu îi mai iartă din păcate fiindcă l-a „strîns” pe Păunescu.

Un alt plan al romanului, o bifurcație

dinspre realitate spre memorie, este călătoria cu tatăl său, poetul Gheorghe Mocuța, în Europa, la Viena și la Veneția, dar mai ales la Paris, prilej de rememorare filială (emoționantă) și de adevărată inițiere în cultura lumii și în viață. La Paris, „singurul oraș din lume unde nu mi-e rușine că sunt sărac”, după cum spune Cioran, tatăl și fiul urmează un tratament dur la o boală nemiloasă, care i-a afectat pe amîndoi. Afectivitatea și rațiunea sunt lucruri distincte, copilul își iubeste tatăl, îl admiră, îl divinizează, dar are impresia că nu-l cunoaște. Din acest motiv, în dialogul cu poetul Haș, în scene tensionate din confruntarea cu „comisia de transfer”, „prezența” tatălui este firească, mereu protectivă.

Procedeul (sau genul literar?) folosit de Andrei Mocuța este autoficțiunea, autorul este și narator și personaj principal, iar biografia, în elementele ei cele mai concrete, este fundalul pe care evoluează personajele, lumea. Modalitățile narative și elementele peritextuale (titlu, copertă) induc, totuși, pentru cititorul care nu știe nimic despre autor, sentimentul că este vorba de ficțiune, aceasta fiind, după Serge Doubrovsky, „instrumentul afișat al căutării identității”. O spune, de altfel și Andrei Mocuța, conștient de perspectiva a ceea ce scrie: „Atunci când scrii, poți fi oricine. Poți fi cerșetor, poți fi împărat, poți fi zeu, poți fi astronaut, oriunde în univers. Poți fi unul dintre strămoșii tăi pe care n-ai apucat să-i cunoști. Poți fi personaj în propria ta minte, nu trebuie să dai nimănui explicații.” Dacă transferul în fața „comisiei” nu a reușit, în această scriere autoficțională, da-

1 Ioan F. Pop, *Poemele umbrei*, Editura Cartea Românească, București, 2021.

2 Ioan F. Pop, *Poemele de dincolo de poem*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2024.

3 Cristina Scarlat, Ioan F. Pop, *Poemele umbrei*, în „Expres cultural”, nr. 1 (73), ianuarie 2023, p. 7.

Virgil RAȚIU

Despre conștiința creștină de Ioan L. Danciu

Creștinismul nu este ideologie, nu este doctrină, nici teorie a infinitului văzut din punctul finit. Creștinismul este structura conștiinței universale transmisă conștiinței umane, singura formă vie de pe Pământ conștientă de sine care știe că știe și pentru ce scop știe și transmite semenului cunoștințele sale de sine. Creștinismul este drumul nou deschis în fața omului și umanității de chiar Dumnezeu întrupat. Conștiința creștină, transmisibilă numai prin Cuvânt, căci la început a fost Cuvântul iar Cuvântul era la Dumnezeu, a primit numele de creștinism de la Crucea pe care a fost răstignit Cuvântul lui Dumnezeu, adică Isus Fiul Lui, născut om, pomenit Cristos întru aducerea aminte a răstignirii Sale pe lemnul de sacrificiu. Acel moment crucial în viața omenirii a fost datul cunoașterii depline de sine a omului, a conștiinței născută din sacrificiul lui Isus Cristos înviat, Mântuitorul.

Creștinismul s-a identificat în indivizii umani, s-a identificat în societățile orientale și occidentale europene măsurându-se cu aportul conștiinței de sine, devenind pentru Europa forța ei fondatoare. Creștinismul a căpătat corp și forță motrice învingând inertiile Imperiului Roman, amăgindu-se în fața cruzimii umane dar crescând din virtuțile epocii Renașterii, răzbind propaganda denigratoare a Iluminismului, învingând și depășind multe excese ale Bisericii, renăscând din și învingând toate revoluțiile sociale negre, sângeroase care s-au ridicat direct sau mascat potrivit creștinismului până la fibra de anihilare. Dar ceea ce era închipuit din V.T., știut că se va întâmpla a apărut din N.T. cu numele Anticristului, evidențiat sub multe fețe în statele europene vechi din secolele milenare până în secolul XIX și următoarele, manifestat activ în statele moderne estice și vestice, până în Americi și Siberii, ficționat în lucrări filozofice și metafizice – ulterior, sub sintagma materialism dialectic „științific” – un oximoron nefericit, promovat de Feuerbach, Strauss, Stiner, Marx & comp. Astăzi curentele anticreștine și noncreștine se manifestă liber, pe toate meridianele globului, având drept suport propagandistic: ura, violența, terorismul, non-cultura, nihilismul, supraomul, în prezent, asimilate terminologic delirant-eufemistic, drept „neomarxism” sau „neobolșevism”, „progresism” sub lozincă ideologică „political correctness”. Toate aceste „atribute” sunt suporturi antonimice, direct manifestate, ca în oglindă, preceptelor/ concepțelor promovate de creștinism: iubirea, respectul, etica, toleranța, artele, toate în prezența credinței în Dumnezeu Isus, firește.

Din această confruntare, creștinism-anticreștinism, s-a născut necesitatea și promovarea luptei împotriva necredinței apelându-se prin orice mijloace umane viabile la redeșteptarea conștiinței creștine. Lupta pentru păstrarea purității credinței trebuie să redevină în Biserica creștină (dincolo de schismele și divergențele ce se pierd în negura istoriei) un adevărat stâlp al consolidării creștinismului.

Trebuie afirmat cu limpezime faptul că relansarea și consolidarea creștinismului revine ca proiect în primul rând Europei Unite care ar trebui să-și asume și principiul politic moral-spiritual ca latură a dezvoltării sale sociale – economică, bancară, culturală – anume, conștiința creștină – ceea ce în Constituția UE nu este prevăzut. Sub aceste impetuoase cerințe umane apare astăzi volumul **Despre conștiința creștină (o perspectivă fenomenologică)** de Ioan L. Danciu (Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2023, 534 de pag. 558 n. de subs.). Lucrarea lui Ioan L. Danciu este subsumată fenomenologiei spiritului, cuprinde șapte capitole, dintre care șase se nasc din cercetarea și analizarea minuțioasă a distincte scrieri din opere filozofice, metafizice, analitice ale lui G.W.F. Hegel (în speță, *Prelegeri de Filozofie a Religiei* – baza prezentelor studii, *Știința logicii*), Sören Kierkegaard (*Școala creștinismului*), Friedrich Nietzsche (*Nașterea tragediei* – ca vestitor al unei viziuni proprii, „Weltanschauung”, *Așa grăit-a Zarathustra*, *Anticristul* – lucrare tipărită după moartea sa), Martin Heidegger (*Introducere în metafizică, Ființă și Timp, Metazica lui Nietzsche* – prelegere), Emil Cióran (*Pe culmile disperării, Schimbarea la față a României, Tratat de descompunere, Sfârtecare, Demiurgul cel rău* etc.), N. Steinhardt (*Jurnalul fericirii, Primejdia mărturisirii* – carte-dialog cu Ioan Pinteau).

Enunțurile sunt la Georg Wilhelm Friedrich Hegel metafizic-directe și progresive, urmând un curs ascendent. Conștiința este forma cea mai înaltă a cunoașterii, a existenței, iar conștiința de sine este expresia concentrată a esenței umane. Conștiința religioasă este prima expresie a „obiectivării” conștiinței de sine în altul, în „celălalt” – care este creator, stăpân și zeu, în același timp. Conștiința creștină e rezultatul direct al existenței și prezenței lui Isus Cristos în lumea omului. Nimic nu poate exista viabil în lumea materială înafara credinței – cale a cunoașterii, drum al Omului spre Dumnezeu. Biserica lui Cristos este astfel expresia materială a spiritului creștin. Dar instituția Bisericii nu se poate identifica în conștiința creștină care este întruchiparea Cuvântului lui Isus. Una este Cuvântul lui Dumnezeu, cuvântul Lui, alta este interpretarea pe care o dăm Cuvântului biblic, „interpretare” care, din păcate, desparte omenirea în loc să o unească.

acestei existențe stă conștiința creștină. Cristos este contemporanul nostru nu ca Om, ci ca Dumnezeu Isus care ne cheamă mereu la El: chemarea este pragmatică, ea face parte dintr-un plan și este axa „lucrării” Lui. Kierkegaard face o radiografie exhaustivă creștinismului, arată Ioan L. Danciu. El pătrunde în profunzimea Cuvântului separând dumnezeiescul de lumesc, sacral de profan, firescul de duhovicesc și împinge lucrurile până la o limită care pune în discuție însăși fundamentul omenesc al credinței și „lumescul” Bisericii. Spun unii că dacă Isus a avut trup nu putea fi Dumnezeu! „Aceasta era problema care diviza Biserica primară și reflecta totodată influența tradiției elenistice. Dar, Dumnezeu are libertatea de a fi și trup, pentru a convinge omul de prezența și autoritatea Sa. Aici trebuie căutată originea «poticnirii» credincioșilor și credinței”, spune Kierkegaard. Despărțiți de Dumnezeu, rupti de Cristos, oamenii nu mai știu exact ce sunt în esența lor. „Taina” originii omului este argumentul care justifică prezența conștiinței religioase – în speță, a conștiinței creștine – în viața omului contemporan. Sfintele Taine trebuie să fie mai prezente în viața omului, ca oricând. Acesta este fundamentul pe care se poate construi o nouă conștiință creștină. Natura omului nu poate fi schimbată de tehnică pentru că originea sa este divină. Kierkegaard arată cu argumente că distanța dintre spiritul științific și spiritul religios este dată de faptul că primul are la temelie rațiunea, iar cel de-al doilea credința, iar credința este un act al conștiinței. Exemplificarea argumentată cu expunerea bossonului Higgs și așa-numita Particula lui Dumnezeu este mai evidentă ca orice demonstrație. Fără câmpul Higgs, particulele elementare din care suntem alcătuiți, noi și întreg universul vizibil, nu ar avea masă (v. pag. 57).

Colectivismul nu este un atribut al creștinismului, spune Kierkegaard. Credința, la fel ca rugăciunea, este personală și secretă, tainică. Credința este rezultatul unui act individual chiar și în momentul în care se desfășoară într-un cadru public, în Biserică. Misterul, taina nu pot fi exhibate în public. Credința nu poate fi decât personală, individuală. Soluționarea acestei contradicții categorice este problema lui Kierkegaard (v. pag. 110).

Traseul urmat de Ioan L. Danciu din istoria antică până la gânditorii secolului XXI, identifică rădăcina „revoltei” împotriva falsei autorități și identități a zeilor, cum la Protagoras și mai apoi la Socrate. De altfel, cartea filozofului atenian *Despre zei* a fost arsă iar el alungat din Atena. Până la recunoașterea Bisericii primare și ulterior, s-a parcurs și scris o întreagă „istorie” tragică a creștinismului, a martiriului creștin. În acest sens, credința ca relație personală cu Dumnezeu a „lucrat” spre libertate și adevăr în gândirea lui S. Kierkegaard, ternacitatea, încrâncenarea, curajul fiind „stăpâni” care l-au salvat în credința în Cristos, dincolo de toate îndoielile lui.

Friederich Nietzsche este capitolul (III) din lucrare bătut în marmură neagră, textul producând fiori, groază și mirare. Având în vedere numai scrierile lui F.N. notate mai sus, tragismul scrierilor și opereii lui nu se regăsește atât de pregnant în tragismul vieții la nici un alt gânditor modern. F.N. este vestitorul întinericii peste care domnește omul victorios, curajos și puternic, ce-și pune voința exclusiv în putere – în primul rând față de sine, mai apoi față de semni săi, dominat de virtutea sălbaticului, a „hiperboreenilor” – adică Supraomul, închipuit egalul lui Dumnezeu, totalmente opus omului creștin. Nietzsche trece peste Platon, Aristotel, Anaxagoras și Georgias, peste Sofocle, Euripide, Parmenide etc., pentru a se opri la Zarathustra și Dionysos, ceea ce dovedește o profundă necunoaștere a tragediei omului, despre a cărei naștere tocmai scrie.

Socrate este reformatorul care face trecerea de la cultul „frumosului” la cel al „adevarului”. Iar adevărul este „binele” și nu „frumosul”. Dacă „la început era Cuvântul” (Ioan 1:1) atunci, la fel de veridic, spune apostolul, Cuvântul este Adevărul, iar Adevărul aduce mântuirea. Cuvântul-Adevărul-Mântuirea sunt cele trei „forțe” care vor schimba omenirea. Nu supraomul aduce schimbarea, unealtă a Anticristului, despre care vorbește Nietzsche, pe care îl preamărește. Supraomul este încarnarea Răului. Răul există, nu este o invenție, o metaforă, o figura de stil. Însă Răul sau Anticristul nu trebuie înțeles ca un alter ego al lui Cristos. Este un anticconcept care se definește printr-o negație. Mereu ni se spune – arată I.L. Danciu – tocmai ceea ce nu este Cristos sau tot ceea ce ar fi opusul lui Cristos. Acesta este materialul din care ia naștere Anticristul. Anticristul este chiar Satan (Diavolul), conchide autorul, după Ioan

Suprinderea mecanismului intim al dialecticii ascunse a relației omenescului cu dumnezeiescul arată în Hegel un stâlp al credinței creștine, înțeleasă ca etapă superioară a conștiinței de sine, căci în spatele omului stă mereu ascuns Dumnezeu, iar cunoașterea acestei forme sacre de mărturisire este harul. Împărăția lui Dumnezeu nu poate fi atinsă decât prin har.

La Sören Kierkegaard (capitolul II) este pregnant expusă convingerea că esența existenței omului este spirituală și nicidecum materială, iar în centrul

8.44. Constantin Rădulescu-Motru arată în prefața la lucrarea *Fr. W. Nietzsche. Viața și filozofia sa* că „modernitatea” pentru Nietzsche este sinonimă cu „decăderea”, este expresia directă a crizei generale în care societatea contemporană se adâncește.

În corolarul capitolului III, autorul subliniază: „Ridicarea omului” împotriva lui Dumnezeu își găsește rădăcinile în Revoluția franceză, în Renan și Strauss, în Feuerbach și Bauer, în Marx, Ruge și Stirner, în revoluția bolșevică. Rădăcinile acestuia lanț de „negaționism” trebuie cautate – *avant la lettre* – în iudaism și mișcarea de „emancipare” cunoscută sub numele socialism și comunism „științific”. După valul „revoluțiilor”, toate *anticreștine* în esența lor, ideile sionismului politic vor domina mai bine de un secol spiritualitatea epocii. În contextul în care „modernitatea” este asimilată „decadenței și erodării credinței și instituției Bisericii, Nietzsche afirma că creștinismul nu este decât consecința ultimă a iudaismului, și prin acestea se înșeală amarnic! Creștinismul nu este o „consecință”, el este *implinire a iudaismului* prin recunoașterea Fiului! Ceea ce nu vrea să înțeleagă Nietzsche este că Isus, spre deosebire de Zarathustra, este veșnic viu. El moare și se naște pentru noi tocmai pentru a ne asigura de esența însăși a reconcilierii Omului cu Dumnezeu. Zarathustra este doar un pretext, este personaj de ficțiune, care nu se bazează pe mărturiile scrise cum sunt cele din epoca începutului Bisericii, cum este Isus Dumnezeu, dar întotdeauna întrupat numai pentru Om. Isus este puntea de legătură Dumnezeu – Om. „Lumea Anticristului este lumea răsturnată a lui Cristos și deci, a tot ceea ce Cristos nu este, doar pară să fie.”

În capitolul *Martin Heidegger* (IV) autorul analizează și etalează cum filozoful german parcurge un drum sinuos, încifrat și de multe ori secret, la fel ca mecanismul gândirii lui. Heidegger nu este un gânditor creștin, dar nici nu se încadrează în ceea ce se numește, îndeobște, *anticreștin*. El este printre ultimii care înțelege să se ocupe de problema fundamentală a filozofiei, mai ales în *Ființă și timp* (1927), dar și în *Introducere în metafizică* (1935). În contextul frământărilor sociale și politice din deceniile 4 și 5 ale secolului XX și ale celui de-al 2-lea Război Mondial trebuie înțeles preocupările lui Heidegger pentru Fr. Nietzsche, încercând să-l plaseze în câmpul adevăratei filozofii prin intermediul unei prelegeri ținută în fața studenților în iarna 1941/42, intitulată *Metafizica lui Nietzsche*. Heidegger încearcă să-l „reabiliteze” pe Nietzsche, cel puțin filozofic, dar cu puține șanse de succes, din motive evidente – relevante de autorul nostru. Nietzsche nu știe și nici nu îl interesează „metafizica”, preocupările lui mergând în cu totul altă direcție, mai degrabă *ideologică și antropologică*, conceptele discursului său filozofic rămânând cantonate fie într-un univers „poetic”, fie într-unul ideologic. Nu întâmplător național-socialismul german s-a regăsit în unul din aceste concepte, *voința de putere și Supraomul*. Multe din „aforismele” ce susțin gândirea lui coboară filozofic atât de mult încât nu poate fi arondat decât pamfletului și unui discurs ce urmărește supremația invectivei, toate îndreptate împotriva creștinilor și creștinismului. Prin încercarea de „reabilitare” pomenită – afirmă I.L. Danciu – nu știm dacă Heidegger a nutrit sentimente cu adevărat național-socialiste, fasciste, dar cu siguranță putem spune că el nu a fost un simpatizant comunist. Privind cazul și poziționarea lui Heidegger în filozofie, considerând ideologiile actuale, din capcana propagandistică a celui timp, valabilă și astăzi, se desprinde clar: tot ceea ce a fost național-socialism trebuie distrus, pentru că reprezintă *răul*, în replică, însă, pentru inteligența occidentală, tot ce a fost comunism, lagăr de muncă și concentrare, crimă împotriva umanității, nu suportă aceeași încadrare. „Oare de ce?”

Autorul remarcă la început de secol și în secolul XX marea ofensivă a comunismului, care se voia „internationalistă”, pe fondul unor scenarii din țările Europei de revigorare tardivă a sentimentului „național”. Dar, nici de atunci, nici astăzi, nimeni nu vrea să explice de ce *naționalismul* e retrograd, în timp ce *internaționalismul* e progresist? Naționalismul a produs într-un anumit moment *holocaustul*, iar internaționalismul este o consecință a *revoluției/utiilor*. Dar care dintre aceste ideologii a produs mai multe victime în lume? Revoluția are în însăși esența ei *lupta de clasă*, care pune în mișcare și justifică întreg angrenajul istoriei. *Lupta de clasă* este lupta omului cu Omul și distrugerea lui în speranța unui „viitor luminos”. Revoluția legiferează lupta omului cu Omul, iar sub faldurile ei se petrec crime îngrozitoare, unde milioane, zeci de milioane îi cad victime. Revoluția, „lupta de clasă” poate fi tradusă, ca și în conținut, drept lupta omului cu Omul și lupta Omului cu Dumnezeu! Heidegger tocmai la aceste „adevăăruri” ne duce, vrând să ne prevină asupra procesului criminal în care umanitatea s-a angajat. Fiecare deceniu nu face decât să confirme acest parcurs catastrofal al autodistrugerii umanității. Într-un *Interviu* acordat de Heidegger revistei *Der*

Spiegel (1966 – publicat postum, 1976), filozoful vorbește despre starea lumii și civilizației actuale, în care totul „funcționează”, însă tehnică, o anumită direcție a roboticii și informaticii îi rup tot mai mult pe oameni de pământ și îi dezrădăcinează, încheind cu: „Numai un Dumnezeu ne poate încă salva”. Acest enunț făcut de Heidegger dezvoltă și presupune o *speranță*, care se transformă în „posibilitate” și „necesitate” și trebuie înțeleasă în perspectiva ei *mesianică*, analizează autorul. Cuvântul cel mai important din enunț este adverbul „încă”. Majoritatea exegetilor și comentatorilor lui Heidegger trec în plan secundar orice referire la Dumnezeu (venită din partea unui gânditor contemporan), drept o concesie inacceptabilă, o adevărată trădare a spiritului raționalist-științific. Ioan L. Danciu, însă, consideră și particularizează conceptual apariția particulei *încă* în propoziția dată mai sus, astfel:

„Există la Heidegger un filon ascuns despre care puțină lume îndrăznește să vorbească. E vorba despre *inefabilul existenței* și totodată, despre *precaritatea și neputința rațiunii* în fața *Absolutului*. Omul se dovedește a fi sărac în resurse, atât în ce privește cunoașterea *Adevărului*, înțeleasă tocmai de aceea ca *Aletheia*, dar și ca raportare a *Ființei la Timp*. Toate aceste categorii fundamentale ale filozofiei rămân oarecum în suspensie, cel puțin din momentul în care gânditorul nici nu-și propune găsirea unei «soluții». (...) Dar *soluția* există, și se dovedește a fi *inedită*. Heidegger ezită să spună direct și anume că: Ceea ce «*ne poate salva*» este chiar persoana și spiritul lui Cristos, adică Mesia (Messiah), Domnul și Mântuitorul. (...) Dar noi trăim – conștient sau nu – cu *speranța* acestei *mărturisiri*, pentru că doar ea ne poate cu adevărat «salva». Or, Heidegger știa acest lucru, dar nu putea să-l spună deschis. Societatea și contextul istoric nu erau pregătite pentru așa ceva. (...) Heidegger se dovedește astfel a fi strălucit reprezentant al unui limbaj încifrat, de fapt, un *metalimbaj*. În spatele cuvintelor, categoriilor și conceptelor se ascunde – aproape întotdeauna – un *sens secret*, pe care doar autorul îl stăpânește”. În continuare I.L. Danciu denunță presiunea exercitată în acei ani treizeci de regimul național-socialist german asupra filozofului, folosirea numelui său în scopuri de propagandă în străinătate și de a-l angaja să susțină diferite conferințe publice – după cum însuși Heidegger mărturisește în jurnal.

Incursiunea în scrierile lui *Emil Cioran* (capitolul V), atinge prin stăruință și înțelegere/descifrare din partea autorului Ioan L. Danciu octave apăsătoare, nu însă mult mai triste și mai dramatice decât cele în care însuși Emil Cioran și-a postat și caligrafiat întreaga gândire și concepție filozofică, expuse în scrierile menționate selectiv mai sus. „În *Peculiile disperării*, Cioran se manifestă ca un «neadaptat», un răzvrătit împotriva lumii și vieții, un prizonier al

propriilor sale angoase. Simpla enumerare a câtorva teme dovedește cu prisosință acest lucru. Inamicul său principal este chiar *viața*: ordinea, armonia, echilibrul ei. (...) Dacă speranța moare ultima, Cioran e vizionarul ce provoacă destinul omenirii, iar particularitatea României era și atunci una atipică, deși multe din observațiile sale își mențin și astăzi întreaga valabilitate. Prins în capcana luptei dintre *ideal și real*, Cioran cade în mrejele unei disperări patologice, din care nu va mai putea scăpa.” Legionarismul, despre care s-a făcut atâta tapaj în legătură cu Emil Cioran, care încerca să lege *naționalismul* cu *ortodoxia* în speranța unei redeșteptări a României, nu a fost decât un curent de gândire și acțiune, o soluție politică la o realitate istorică naționalistă manifestată în mai multe țări europene, o ideologie care a crescut, inclusiv în țara noastră, ca reacție la adresa *internaționalismului comunist* manifestat tot mai agresiv prin politica dusă de *Internaționala*

a III-a (Komintern 1919-1943). „Tragedia” lui Emil Cioran, un „dezrădăcinat” stabilit din 1945 în Franța, ca apatrid, trăind într-un climat cultural dominat de spiritul „metafizic” al lui Nietzsche și Spengler, pasionat de lupta dintre *adevăr și demnitate*, are la temelie ei *necredința*, rupt conștient, hotărât, despărțit de Dumnezeu. Micromonografia lui Cioran realizată de Ioan L. Danciu este adăugată volumului *Despre conștiința creștină* tocmai pentru a înfățișa efigia înnegurată și nefericită a necredinciosului în oglindă cu cea a unui spirit credincios, dedicat lui Cristos. Tocmai de aceea, în contexte istorico-politice diferite trebuie prezentate spiritele care s-au manifestat și felul în care au reacționat gânditorii epocii, mulți încorsetați de ideologiile antagonice, care pe care, ce au dominat secolul XX, ideologii înfățișate astăzi în „straie neo”, ghidate de metodologii cibernetice, „ultrasmart”, mai viclene decât însăși declarata „noua eră”, *new age*. În analiza metodică despre Emil Cioran întreprinsă de autor, intră în paralel analize pertinente despre înalți oameni ai culturii românești: C. Rădulescu-Motru, Nae Ionescu, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Petre Țuțea, Vintilă Horia ș.m.a.

Pentru Cioran, *Paradisul și Infernul* se contopesc într-o lume al cărei orizont rămâne ascuns pentru totdeauna, chiar dacă el refuză să recunoască acest lucru. Parafrazându-l pe apostolul Ioan, I.L. Danciu relevă: «Lumina luminează în întuneric», dar la Cioran, întunericul a biruit-o!”

Capitolul VI al cărții este rezervat lui *Nicolae Steinhardt*. Prezența sa în acest volum este perfect justificată de Ioan L. Danciu. Steinhardt este chiar fost profesorul lui Cioran. Steinhardt și-a asumat „condiția” pe care Cioran a ocolit-o, a refuzat-o. Steinhardt nu a fugit din țară (deși ca evreu poate ar fi putut pleca), și a făcut pușcărie asumându-și acest risc. Deși aparțineau aceleiași generații, drumurile lor au fost total opuse. Cioran – fiu de preot – a sfârșit prin a fi un anticreștin convins. Steinhardt, dimpotrivă – deși evreu – se convertește la creștinism în pușcărie, iar mai apoi alege singura cale adevărată și curată spre Cristos, călugărindu-se. Cartea sa de căpătâi, *Jurnalul fericirii* (1991), a avut un traseu sinuos până la publicarea ei după 1989, în format manuscris și re-manucris (dactilografiat), fiind confiscată de Serviciile de securitate ale regimului comunist de două ori (1972, 1984), Steinhardt rescriindu-și cartea după prima confiscare. Lucrarea lui Steinhardt mărturisește despre *libertate, demnitate, dragoste și altruism*, acestea din urmă ridicate la valoare fundamentală în religia creștină. Dincolo de realitatea istorică, redă momente importante din universul concentrationar-criminal-bestial din timpul petrecut alături de ceilalți deținuți politici și redă o versiune sintetică a temelor fundamentale ale culturii române din perioada interbelică și din cea comunist-bolșevică. Problemele subliniate de autor sunt de cele mai multe ori din zona laicului, dar soluțiile sunt mai întotdeauna *apologetice*, ancorate în textul biblic și, evident, în *credință și sacrificiu*. La Steinhardt este vorba numai despre *Credință*, căci adevărata ordine a lumii este: *dumnezeiescul* determină *lumescul* și nu invers. „Doar într-o lume întoarsă pe dos, Omul vrea să ia locul lui Dumnezeu. Consecințele acestei răsturnări sunt mai evidente în lumea de astăzi, ca oricând!”

Lucrarea *Despre conștiința creștină* de Ioan L. Danciu este un elogiu îndreptățit adus Dumnezeului Isus, noii spiritualități, întrucât are în „matricea” sa centrul rostirii *adevărului istoric uman* coborât din *Adevărul absolut*, conștiința edificată drept fanion și avertisment, așezate pe argumente metafizice și conștient-analitice între *creștinism și anticreștinism*, între naționalismul creștin luminat și internaționalismul ateu asumat de *multiculturalismul* postmodern politizat, între lumea creștină și lumea iudeo-islamică. Totodată este o critică vehementă la adresa regimurilor politice dictatoriale, criminale.

Pentru ce capitolul de încheiere, VII, este intitulat *O paradigmă întunecată? Paradigma întunecată*, un fel de *infern* alungat din *paradis*, cauza tuturor *efectelor*, oferă rezolvarea, cheia ce deschide ușa acestei cărți, care se regăsește creionată în fraza de mai sus, ceea ce înseamnă că lumea creștină, *conștiința de Dumnezeu Isus* nu poate îngenunchea în fața *superiorității, purității și unicității* identitare a oricărui popor care, în fapt, cu sau fără patrie, se consideră sistemic superior, ales, în raport cu toate celelalte popoare ale lumii. Libertatea de gândire și acțiune o vom câștiga numai prin *Credință*, însă prin *credința adevărată*, Cristos fiind însăși cheia acestei credințe.

Potrivit concepțiilor *woke* de astăzi, „consolidat-nepărtinitoare”, luând în seamă cuprinsul acestui „roman filozofic” de peste 500 de pag., cartea ar putea fi intitulată „Despre Adevăr și despre Minciună”, dar nu ar aduce nimic inedit ca subiect și concepte literaturii mondiale, decât simplitatea declinării lui, și nici relevat în relief de diamant nu ar fi cum este titlul dat de Ioan L. Danciu scrierii sale, *Despre conștiința creștină*.

Florentina NIȚĂ

De drag, de dor, de jale

Este iremediabil îndrăgostit de România, de frumusețile ei naturale și de tradițiile ancestrale, dovedind interes și receptivitate în descoperirea culturii și spiritualității românești, dar și o afinitate remarcabilă față de oamenii și locurile noi aflate, ce ajung să-i devină familiare la prima vedere. Nu se ferește să-și declare deschis această afecțiune pe care o definește: "O dragoste târzie așadar, dar tocmai de aceea matură, puternică, completă, ca și cum s-ar vrea să se umple un gol pe care sufletul meu îl suportase doar pentru că nu aflase încă sursa în stare să-mi aducă în viața mea noi stimuli și interese."

Sinceritatea este o virtute când este receptată și apreciată ca atare, la justa ei valoare, sau, dimpotrivă, poate stârni neîncredere și să se întoarcă asupra-i ca un bumerang. Am întrebat autorul dacă considerațiile prea entuziaste și implicarea emotivă nu denotă o atitudine imprudentă, prin care se poate expune suspiciunii sau unor interpretări malițioase din partea cititorilor. Eschivând cu eleganță atacul frontal, mi-a confirmat în parte bănuiala, relatând despre unele insinuări privind faptul că la mijloc s-ar afla o relație amoroasă cu vreo româncuță sau alte interese. Cine i-a citit romanul "Storia di Mirela", Ed. Rubbettino 2020, publicat și în traducere în limba română în anul 2021 la Școala Ardeleană cu titlul "Povestea Mirelei", ar fi putut chiar să o identifice în personajul principal al cărții, supranumită "Bocceluța", sau în persoana care l-a inspirat: o femeie plecată în căutare de lucru în Italia, ca multe altele, dintr-un mic cătun pe care nu-l găsea nici pe hartă din județul Neamț și care într-o zi a ajuns să-i îngrijească propria mamă.

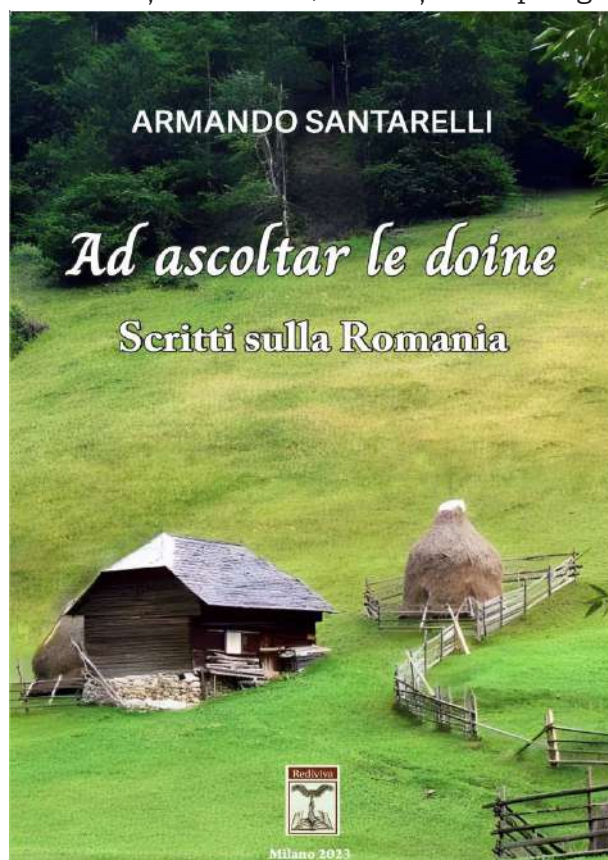
Fără a exclude influența pe care acest fapt a avut-o în viața de familie, pe care însuși autorul o definește ca pe o experiență ce face parte din "propria ereditate culturală" și față de care, în semn de recunoștință, romanul se constituie ca "un dar reciproc, putând deveni un imens patrimoniu, un loc de întâlnire peren, un nou mod de a fi", destinul acestei femei devine, sub condeul abil de scriitor și fin observator, prototipul unui întreg fenomen social contemporan, de altfel în atenția multor cercetători și literați, care l-au abordat sub diferite aspecte. A ne limita însă la un interes personal, ar însemna o minimizare a muncii de cercetare și documentare, finalizată în argumentații pertinente și considerații obiective în tratarea unor teme de anvergură, care caracterizează scrierile lui Armando Santarelli, scriitor și publicist italian, autor de romane, studii critice, eseuri și traduceri.

Stimularea curiozității jurnalistice și de călător pasionat îl va determina, de altfel, să întreprindă dese incursiuni în ținuturile de baștină ale Mariei Timariu, să exploreze istoricul comunei Podoleni cerând informații autorităților, să converseze cu localnicii pe ulițele satului sau să descopere operele ilustrațiilor cărțurari nemțeni. În egală măsură au contribuit la trezirea interesului, cu siguranță, cunoașterea destinului și aspirațiilor unor români aflați la muncă în zonă unde trăiește și contactele stabilite cu mediile asociative românești, participarea la evenimente culturale organizate de aceștia, precum și lectura operelor unor autori români traduși în italiană, atât cât a putut găsi prin bibliotecă, așa încât "tot ceea ce se referea la România începu să emane o vrajă misterioasă și puternică".

O selecție din articolele publicate în reviste de cultură de-a lungul anilor, în principal în "Orizzonti culturali italo-romene" și culturaromena.it, rod al unor astfel de documentări, au fost adunate în volumul „Ad ascoltare le doine – Scritti sulla Romania”, Editura Rediviva, Milano 2023. Titlul cărții exprimă într-o formulare poetică una dintre cele mai

emoționante ipostaze în care s-a aflat autorul italian la contactul direct cu un popor și o cultură până atunci complet necunoscute lui. O splendidă definiție a creațiilor populare este dată în capitolul "Mi-e dor de tine – perché amo la Romania": "Nu există simțire umană să poată să rămână indiferentă la cântecele populare cele mai impresionante pe care le-am aflat, *cântecele bătrânești, doinele, colindele*, melodii în care sufletul simplu al țăranilor de pe pământul României s-a ridicat până la a ajunge poezia pură."

Autorul nu pierde ocazia unei dizertații lingvistice, în urma explorării numeroaselor semnificațiilor și interpretări care s-au încercat a se da cuvântului "dor": "Limba română posedă unul din cele mai extraordinare substantive din vorbirea umană. Când am auzit pentru prima dată cuvântul *dor*, am perceput imediat, ca printr-o Revelație mistică, că acel nume conținea o lume, istoria și antropologia

unui popor, suferințele sale, pesimismul său, dragostea lui pentru pământul natal și credința lui în Absolut."

Dar argumentele tratate sunt mai ample, legate de istoria poporului și a limbii române, evocarea tradițiilor ancestrale, descrierea frumuseților naturale cu aducerea de mărturii documentare ale unor călători străini pe meleaguri românești, studii critice, eseuri, contribuții la o mai bună cunoaștere a patrimoniului nostru cultural. Armando Santarelli se arată interesat, de asemenea, de fenomene ale societății contemporane, analizându-le evoluția și atrăgând atenția asupra aspectelor negative, cum ar fi pericolul alterării sau sărăcirii lexicale a limbii scrise și vorbite sau în ceea ce privește așa-numitul "sindrom italian" care afectează badantele, explorat prin anchete efectuate în rândul celor încă în activitate în peninsulă și urmărit prin documentări asupra simptomelor pacientelor internate la Spitalul Psihiatric Socola din Iași. O experiență traumatică aceasta din urmă, de o totală implicare afectivă, în urma căreia jurnalistul italian va consemna laconic: "Pot spune doar că, odată ieșit afară din secția de psihiatrie femei, nu mi-am mai putut stăpâni lacrimile."

Personal, nu puteam să nu fiu profund mișcată la considerațiile din articolului intitulat "Aurul Moldovei", dovedind atâta afecțiune pe care nici unul care s-a născut pe aceste meleaguri nu ar fi putut-o exprima mai tul-

burător. Doar gândul că "și copilului Eminescu îi plăcea să hoinărească într-un ambient asemănător aceluia care mă înconjoară adaugă o notă vibrantă emoției resimțite" îi va produce o mare satisfacție spirituală la descinderea pe ulițele satului Negritești. Dar ce va descoperi cu adevărat prețios în mediul sătesc și în discuțiile cu locuitorii sunt valori imateriale, revelații metafizice depășind cadrul realității imediate: "dacă Iubirea m-a condus până aici, e pentru a descoperi că pe aceste locuri orice lucru conservă o profundă amprentă umană, amestecată cu o aură de sacralitate care transcende conjunctura".

Am avut privilegiul de a-l asculta pe viu pe autor vorbind cu drag despre țara noastră, citind emoționat o doină în limba română și pledând fără sfială asupra motivelor care l-au determinat să scrie despre ele, în fața publicului de la Book City Milano, în noiembrie 2023, încât m-am convins, dacă mai era nevoie, de sinceritatea sentimentelor exprimate. Pentru a evita accentele patetice și a da o cât mai mare credibilitate afirmațiilor, el recurge deseori la argumentații documentate sau face apel la note de călător să stea drept mărturie.

Mitul mioritic este redepănat alegoric, într-o atmosferă magică creată cu mijloace specifice unui regizor-scenarist și o participare afectivă dusă până la limita verosimilului, din postura peregrinului Antonio, pornit în călătorie pe meleaguri românești și care la dus are o întâlnire revelatoare cu păstorul moldovean Mihai, iar la întors va interoga pe ceilalți doi păstori conspiratori, Iancu și Gheorghie pe fundalul plânsului neconsolat al mioarei și tragicului deznodământ scufundat în legendă al stăpânului ei. Putem citi, de asemenea, un interesant studiu pe tema morții în opera eminesciană, considerații privind "Jurnalul fericirii" al lui Steinhardt, definit "o perlă literară" sau "Întoarcerea huliganului" de Norman Manea, considerat "un roman de o măreție singulară și implacabilă", aflăm cu câtă aviditate intelectuală și fascinație în fața ideilor a devorat cam tot ce a găsit tradus din opera cioraniană pentru a-i descifra și comenta mesajele.

Privirea atentă asupra operelor marilor scriitori români și a contribuției lor la literatura universală este cu atât mai prețioasă cu cât ea vine în urma unei documentări pe cont propriu, în net dezavantaj față de noi cei care i-am putut studia la școală. Am ținut să evidențiez acest efort personal și merituosă contribuție la cunoașterea și promovarea unor valori ale culturii și spiritualității românești, poate mult prea puțin considerate până astăzi. Dintr-o excesivă modestie, autorul a respins la expeditor orice încercare de abordare elogiasă.

Așa cum a reieșit și din intervențiile altor vorbitori, există o carență în traduceri la dispoziție în italiană sau multe din ele sunt de veche dată și într-un limbaj vetust, în timp ce politicile editoriale se subordonează mai mult cerințelor de marketing. Din păcate programele de traduceri preferă să promoveze autorii contemporani și se gândesc prea puțin la clasicul literaturii române, pierzându-se astfel ocazia de a se pune bazele unei mai ample afirmări internaționale, care ar putea duce în viitor la includerea, chiar succintă, a unor nume sau curente literare în programele școlare ale altor țări europene. Considerațiile privind ce-ar mai fi de făcut în acest sens depășeau cadrul evenimentului, timpul la dispoziție și competențele celor prezenți, rămânând să planeze în aer ca un deziderat în mica sală de conferințe a Complexului MUDEC din Milano, ce ospita prezentarea de carte.

Petronela APOPEI

Vremuri și suflet de viață

„Un gând frumos poate fi ca o biserică în care omul își odihnește sufletul” (Regina Maria), dar ce te faci când mai multe gânduri frumoase sălășluiesc într-un om? Câte „biserici” construiește sufletul scriitorului Dumitru Brăneanu, pentru a se odihni?

Se pare că... multe asemenea edificii în care credința are casă, în care dumnezeirea pogoară cu Lumina dintru începuturi.

Iar dacă citim cartea de eseuri „De la un gând la altul” (Editura Eikon, București, 2024) ne convingem de veridicitatea acestor cuvinte.

Din gând în fapte, eseistul radiografiază o stare de fapt (bazată pe argumente solide și personaje reale), realitatea unor ani (cu mici intermitențe, din 2009 până în 2023) dând lumii adevărate pagini de istorie, cultură, literatură, toate minuțios pudrate și cu emoții și trăiri personale, mergând pe sfatul Părintelui Nicolae Steinhardt: „dăruind, vei dobândi”.

Dumitru Brăneanu știe să dăruiască suflet, altruismul său materializat fiind în opere lirice, dar și în proze (eseuri, considerațiuni critice, etc.), din toate acestea răzbătând rolul primordial al omului ce diseminează Cuvântul, acela de mijlocitor dinspre om către Dumnezeu.

Ghidat de cuvintele Sfântului Apostol Pavel (Epistola I către Corinteni): „iar dacă dragoste nu am, nimic nu sunt”, autorul pornește pe un drum sinuos, al realității dure, dorind cu ardoare să împărtășească Lumina Cuvântului său... de data aceasta printr-o serie de eseuri menite să trezească conștiința (mai ales cea națională).

Un scriitor obiectiv, un înțelept, se dovedește a avea curajul de a așeza pe tava realității aspecte demne de a fi îmbrățișate de orice român. Volumul pare a fi structurat cu minuțiozitate de bijutier, urmând o trinitate în ansamblul său, vizând aspecte legate de echilibrul dintre minte, trup și suflet.

„Nu întâmplător România este alcătuită dintr-o trinitate terestră care și-a plătit tributul de sânge și lacrimi, răstignită între trei mari Ierozi, cruzi și lacomi, care i-a marcat parcursul existențial și dezvoltarea de-a lungul mai multor veacuri.”

Astfel fiecare eseu (publicat de-a lungul timpului în revista „Plumb”) are trei coordonate pe care a fost realizat, o modalitate interesantă și novatoare a constituirii discursului argumentativ.

Incipitul fiecărui eseu este o abordare sufletească, subiectivă, de domeniul descrierii lirice, filtrată prin propriile emoții și trăiri legate de aspectele vremii (desfășurarea anotimpurilor, ciclicitatea lor, fenomene atmosferice, frumusețea naturii, etc.), învăluite de cele mai multe ori în haina unor versuri sugestive (mai ales din creațiile poetilor preferați: Alecsandri, Bacovia, etc.).

După partea lirică urmează aceea a realității dure, și scoasă de sub canoanele calofiliei, narațiuni de sorginte istorică, pagini reale și dureroase ale unui neam greu încercat de vicisitudinile istoriei, dar mai ales de cele ale politicii defectuoase de care are parte această țară supranumită „Grădina Maicii Domnului”.

Ultima parte a fiecărui eseu este dedicată tot sufletului, pentru că îndeamnă la apropierea de sărbătorile creștinești, de biserică, de toate cele sfinte, de Bunul Dumnezeu.

Un bun creștin, un suflet mare și înălțător, un iubitor de neam și de natură și frumusețile ei, Dumitru Brăneanu privește cu un realism obiectiv modificările survenite în plan spiritual, social, istoric, politic, etc., în ultimii 34 de ani (dar nu numai).

Realitatea aspră a acestor ani (din punct de vedere social, politic, etc.) este înfierată, pusă la zid, cu mult patriotism, dragoste de neam și de țară, dar mai ales de valoarea divină (câpătată prin naștere) a omului care, din păcate, uită Creatorul și minunile Sale.

Îndepărtarea de Dumnezeu a oamenilor pe care I-a lăsat cu suflu ingeresc, nu poate duce decât la o de-structurare socială, religioasă, deloc umană, valențele îmbrățișate de rățaciți fiind diavolești.

Pătrunderea în timp a elementelor alogene nu aduce niciun beneficiu unei societăți mâncaută de răutate, vândută unor străini („Lupi sânge-roși, îmbrăcați în blană de oaie, au înfulecat hălci serioase din trupul însângerat al patriei trinitare. Din păcate nici domnitorii noștri, în lăcomia de a avea fiecare regatul și feuda sa, nu a înțeles că unde-s trei puterea crește, și lupii sunt mai reținuți în a ataca turma de zimbri. Poporul a suportat întotdeauna capriciile și eșecurile claselor conducătoare.”)

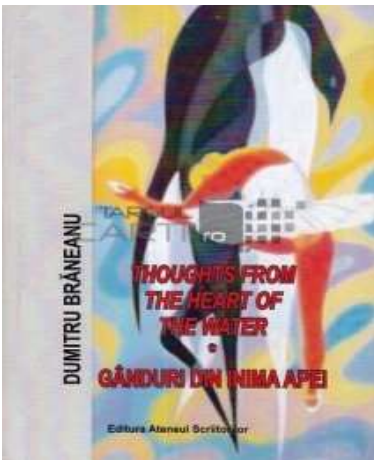
Radiografierea realității din perioada de după 1989 este mai pregnantă, paginile de istorie fiind mult mai ample și mai grăitoare decât cele găsite prin cărțile de istorie și care eludează adevărul frust în detrimentul realității.

Nu sunt uitate nici evenimentele istorice dintru începuturile acestui neam, strămoșii noștri: tracii, dacii, latinii, dar nici personalitățile care au făurit istoria și care se află la loc de cinste (sau așa ar trebui) pe frontispiciul culturii poporului român („Și totuși ce au însemnat cei o sută de ani ai unei Români mai mult sau mai puțin întregite? Foarte multe. După Unirea din 1918 România a devenit o forță luată în seamă de marile puteri ale lumii. Nicolae Titulescu a fost președintele Ligii Națiunilor într-o perioadă interbelică agitată. (...) Nicolae Paulescu inventa insulina ca remediu pentru diabet. Tristan Tzara lansa dadaismul ca un curent cultural valabil și astăzi în Brazilia. Emil Cioran stiliza limba franceză, în timp ce Panait Istrati deschidea literatura română spre mediile franceze, scriindu-și romanle în această limbă. Henri Coandă, cu motorul său cu reacție, revoluționa transporturile aeriene, Mircea Eliade punea bazele istoriei religiilor, iar Nicolae Iorga devenea cel mai faimos istoric român. Fascinantul C. Brăncuși inova concepția despre artele plastice, iar Haralambie Vasiliu a imaginat și propus structura helicoidală pentru cărămida vietăii, ADN-ul, confirmată douăzeci de ani mai târziu de englezii Watson și Crick.”)

Nu sunt uitate nici: Emil Palade, George Enescu, Dinu Lipatti, Emanuel Elenescu, Maria Tănase, Grigore Moisil, Gheorghe Vrânceanu, Ștefan Odobleja, Nicolae Vasilescu-Karpen, ș.a.

Cu o mândrie nedisimulată de a fi român, scriitorul se apleacă cu multă dăruire asupra Cuvântului, dreptății și adevărului, recte Iubirii, prin corectitudinea relatărilor deferente și parcurse cu precizie și obiectivitate.

„O sută de ani sunt anii de maturitate creatoare pentru scriitorii noștri: Octavian Goga, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu, Camil Petrescu, Nicolae Manolescu și mulți alții” susține cu tărie autorul care pe parcursul ideilor sale patriotice firește face trimiteri către toți cei care au contribuit la dezvoltarea culturii române, dar mai ales a literaturii române.

„Gânduri din Nima Apei” de Dumitru Brăneanu

Durerea unui neam este concentrată în aceste pagini, dorința fraților de a fi împreună, cei din dreapta cu cei din stânga Prutului.

„Mai sunt încă oameni de cultură capabili să spună adevăruri istorice. La jumătatea lunii iulie, la Centrul Internațional Mihai Eminescu de la Chișinău, a fost comemorat la 75 de ani de la naștere un mare patriot, unionist și om de cultură român: Nicolae Dabija.” redă lumii, cu dorința reîntregirii, cărturari care s-au jertfit pe altarul limbii „ca un fagure de miere”, și care au luptat și luptă pentru unitate și frăție.

Nu e uitat nici etalonul literaturii române, căruia îi dedică și o poezie: Din Dumbrăveni porni izvorul, / Un râu pe numele Mihai, / Ce-a cucerit întreg poporul / Cu dulcele și măiestritu-i grai. // Pe maluri cresc falnic copac, / Urmaș cu rădăcinile-n țărână, / Stejar cu ramurile-n veac, / Trăgându-și seva din limba română” (Scrisorile lui Eminescu).

Desigur sunt prezentate în paginile cărții și activitățile Filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România (dar nu numai), activitățile desfășurate de membrii acesteia și al cărei președinte este în acest moment însuși autorul cărții.

Demnitatea și corectitudinea exemplului său ar trebui să ființeze ca o carte de vizită pentru orice român, iar volumul de față ar putea fi un bun material didactic (un manual) pentru elevii din școli, dar și studenții, profesori, pentru toți românii.

Folosind un limbaj familiar, presărat cu arhaisme, regionalisme fonetice, dar și neologisme, Dumitru Brăneanu construiește un alt tip de eseu, știind cum să apropie subiectul (omul, cititorul) de obiect (fapte, întâmplări, evenimente, etc.), în așa fel încât mesajul transmis să fie primit în mod direct, corect și bine înțeles, nefiind cazul ambiguităților, ci doar al adevărului strict și pur.

Către zona beletristicii îl îndreaptă și umorul fin, ironia și autoironia, dar și numeroasele vorbe de duh, proverbe și zicători românești, aseasonate cu versuri pline de-nțeleșuri din literatura română.

Într-o împletire de înțelepțire, experiență de viață, erudiție și condei într-ale scrisului de calitate, Dumitru Brăneanu creează un spațiu în care poți reflecta, cunoaște, trăi, ființa, și care ar putea avea puterea de a schimba... omul și vremurile.

Astfel că într-un tot unitar, volumul ar putea constitui un manual de cultură generală, istorie și literatură (și istoria literaturii române) care ar putea readuce în inima cititorului ideea de apartenență la un popor demn (cândva), dar și la drumul acela... către divinitate: „Ridica-voi ochii mei spre ceruri!”

Dacă „te îmbraci în Lumină”, vei trăi în Lumină. Pășește în Lumină, cititorule!

Ștefan AMARITEI

Despre Kogaion și etimologia cuvântului

Muntele sacru al dacilor se numea Kogaion, Kogainon sau Kogaionon. Locul unde se află nu este cunoscut cu certitudine. Se presupune că ar fi Dealul Grădiștei de lângă Sermisegetuza, Muntele Godeanu, Munții Bucegi sau Muntele Ceahlău. Noi credem că însuși etimonul cuvântului Kogaion (-inon, -ionon) ne da răspunsul. Pentru aceasta vom parcurge mai multe etape de analiză pornind de la cuvântul în discuție și cuvintele sau părțile de cuvinte traco-geto-dacice ce-l compun.

a) Kogaion este compus din koga (capul) + (t)ion (zeu) și/sau (m)ion(munte), de unde rezultă Capul de zeu, Capul de pe munte sau Capul de zeu de pe munteⁱ.

b) Kogainon = koga (capul) + i (iosithy = judecată, spirit) + non (om) (a ajuta) = capul de spirit (zeu) care ajută ⇒ Capul zeului protectorⁱⁱⁱ.

c) Kogainon = koga (capul) + inon (in, planta) = capul de culoarea inului (albastră) = (figurat) capul din cer ⇒ Capul zeului din cer.

d) Kogaionon = koga (capul) + i (spirit) + onon/onoma (nume) = numele este zeu (cap de spirit), aducă Zeul fără nume.

e) Kogainon (în latină) = koga (capul) + inon/innominis (fără nume) = Capul fără nume

f) Kogaionon (în latină) = koga (capul) + ion („un fel de piatră prețioasă”; violetă, vioarea) + on/onus (greutate) = capul din piatră „prețioasă” grea (marmură, cuarț, stâncă cu puteri magice) ⇒ Capul de zeu^{iv}.

g) Kogaion (ebraică) = koga (capul, supoziție) + ion (Ion = Johanan, adică Iehova a avut milă) = capul de zeu care are milă ⇒ Capul zeului protector^v.

În concluzie, se poate spune că Muntele Kogaion (-inon, -ionon) înseamnă (într-o exprimare sintetică): Muntele Capului de Zeu (protector)^{vi}.

A doua parte a cercetării noastre se referă la traducerea/interpretarea cuvântului Kogaion pe literele alfabetului traco-geto-dacic pentru că ele reprezintă anumite cuvinte (verbe, substantive, adverbe)^{vii}. Totodată, am adăugat și sinonimele posibile, astfel: k = kaity/a cânta/a repeta + o = ozechy/a înșela/a însuși + g = garphoy/grabă/repede + a = alamoy/a învăța/notiuni/cunoștințe + i = iositky/judecată/spirit + o = ozechy/ a înșela/a păcăli + n = nabelech/nu e bine/nu se poate.

În felul acesta, cea mai potrivită (în sensul etimologic al cuvântului în discuție) traducere/interpretare este: *Cântând (repetând) îți însușești repede cunoștințele și astfel spiritul tău nu poate fi păcălit.*

O altă formulare ca îndemn pentru cei care se roagă poate fi: *Cântă Zeului tău (cântece de laudă) cu sinceritate căci spiritul Său nu poate fi păcălit.* Acest dicton – dacic – este valabil până astăzi (și poate mai departe), ca o atenționare când ne rugăm Divinității/Divinităților.

Note bibliografice și observații

i Am utilizat dicționarul româno-traco-geto-dacic din lucrarea lui Ioan Olimpiu Luca, „Gramatica limbii traco-geto-dacică”, Ed. Dacoromână, București, 2010

ii Am considerat că partea de cuvânt ion provine de la tion (zeu) și/sau mion (munte).

iii În limba traco-geto-dacă, i este literă dar și cuvânt care înseamnă judecată, adică spirit (ca sinonim).

iv În limba latină nu există cuvântul koga și atunci l-am înlocuit cu cocklea, care înseamnă cochilie de melc, carapace de broască țestoasă, în sens figurat (conform dicționarului de sinonime), țeastă, scafă, cap. Astfel, Kogaionon devine Cochleionon sau într-o formă mai scrută, mai ușor de pronunțat, Cocaionon. A se vedea Dicționarul latin-român, Ed. Științifică, 1962, p. 127.

v Aurelia Bălan-Mihailovici, *Dicționar onomastic creștin*, Ed. Sophia, București, 2009, p.283.

vi În limba traco-geto-dacă, koga mai înseamnă și căprioară, deci kogaion se traduce/interpretează și prin Muntele Căprioarei. De asemenea, cuvântului cap i se mai spune și coc, care înseamnă și vârful. Așadar, Kogaion ar deveni astfel Vârful muntelui sau Capul muntelui, într-un sens nonfigurat, dacă ion provine de la mion (munte).

Am încercat traducerea/interpretarea cuvântului Kogaionon ca și cum ar fi scris în limba greacă (Koyaiovov), ceea ce înseamnă cochilia călătoare sau (în sens figurat) capul călător. vii Este vorba despre alfabetul de la Histria, prezentat de Aeticius Histricus în lucrarea „Cosmografia”, în jurul anului 350. Vezi Ioan Olimpiu Luca, lucrarea citată la ¹, dicționarul româno-traco-geto-dacic.

Eugen MUNTEANU

Capidava mea (IV). Portret de mentor : Radu Florescu

Pe la jumătatea primului meu sejur capidavens, aveam să îl văd și să îl cunosc și pe adevăratul stăpân al șantierului, profesorul bucureștean Radu Florescu. Era o prezență mai degrabă discretă și toată lumea, de la directorul administrativ al taberei și colaboratorii lui apropiați și până la rarii săteni, precum și noi, elevii practicanți, îl numeam sau i ne adresam prin formula „domnu' profesor”, formulă foarte rar întrebuințată, dacă nu cumva chiar interzisă în acei ani. De cunoscut l-am cunoscut mai îndeaproape puțin mai târziu, în a doua vară petrecută la Capidava, când, remarcând probabil tenacitatea mea de a rămâne în tabără neîntrerupt, an după an, profesorul a început să îmi acorde o atenție mai mare, interesându-se de lecturile și de preocupările mele. După o serie de dialoguri, convins pesemne de entuziasmul meu pentru limbile clasice și pentru cultura greco-latină, m-a invitat mai des în „biroul” lui de lucru, aflat în interiorul patruleterului împrejmuț, asemenea multor gospodării dobrogene, cu un zid de vreun metru înălțime, clădit din pietre îmbinate fără mortar. În afara celor câtorva încăperi de zid, care constituiau reședința profesorului, inclusiv un mic muzeu, dar în interiorul aceleiași incinte, se afla o largă copertină, o înjghebare solidă din scânduri, cu latura dinspre nord deschisă (pentru o mai bună protecție contra arșiței verii!), care adăpostea câteva mese lungi și două-trei butoaie de apă.

Acolo, pe acele mese, se adunau „descoperirile” de pe șantier, despre care am vorbit mai sus. La un moment dat, spre sfârșitul celui de-al doilea an, profesorul m-a „avansat” cumva la rangul, inventat ad hoc, de custode al grămezilor de obiecte de oarecare interes, acumulate timp de o săptămână. Trebuia să sortez totul cu grijă, să spal fiecare ciob, cui sau os, cu apă și cu o periută, și să le așez, cu grijă, în cutii speciale, confecționate la București din placaj și inscripționate fiecare, de regulă, potrivit logicii arheologice: „conținutul bordeiului nr. cutare, cuadratul cutare, colectat în luna cutare, a anului cutare”. La cei 16 ani pe care îi aveam, mă simțeam foarte mândru și pătruns de importanța activității „științifice” pe care o desfășuram!

Sunt dator să schițez un portret al celui care, dacă părcele ar fi prescris așa, ar fi putut să devină mentorul meu principal. La despărțire, în vara anului 1971, m-a invitat, cu amabilitate, să vin să dau examen, anul viitor, la terminarea liceului, la Institutul de Istoria Artei, unde era profesor și director. Nu i-am urmat sfatul, poate și dintr-un fel de teamă de a nu-l dezamăgi. A fost, oricum, primul om de știință autentic pe care îl vedeam în carne și oase, în plus, un profesor de înaltă clasă și un veritabil gentleman, de la care am învățat enorm de multe lucruri. Născut în 1931, era, în anii când l-am cunoscut, un bărbat încă tânăr, la zenitul forțelor creatoare. După cum sugerează fotografia alăturată, figura lui degaja confort, generozitate, calm și încredere în sine. Mai degrabă scund, cu o față măslinie și cu ochii pe care mi-i amintesc verzi și umbriți de un fel de tandrețe pe care o atribuiam vechimii neamului său boieresc, cu o frunte înaltă, subliniată de obiceiul de a-și purta părul „peste cap” și, de regulă, dar nu tot timpul, cu barba de rigoare a unui arheolog în campanie, aflat de multe ori departe de o oglindă și de ustensilele de bărbierit, personajul îți inspira nu numai respect și afecțiune, ci și un fel de dorință de a-i intra în voie cu orice chip. Cât privește ținuta, era, peste zi, la fel de sumară ca și a noastră, „lucrătorii” de rând, doar că mai puțin proletară în privința calității. Pantaloni scurți, de culoare bej, cu manșetele răsfrânte, erau tot timpul curați și călcați „la dungă” (cred că avea mai multe perechi), iar bocancii din picioare erau de calitate ... elvețiană. Seara, cu rarele prilejuri în care participa la cina comună, profesorul purta întotdeauna pantaloni lungi de în, de culoare deschisă, sandale de piele și o cămașă cu mânecă scurtă, niciodată un tricou.

Afabil și, în aparență, îngăduitor, deținea un fel foarte natural de a obține ceea ce voia, cu blândețe și fermitate, trăsătură pe care eram înclinat să o pun tot pe seama originii sale boierești. Singurul lucru

care părea să îl irite, fără să îl scoată din sărite – nu l-am văzut vreodată enervat – era să se vadă nevoit să repete un ordin sau o dispoziție. Colaboratorii îi cunoșteau această „meteahnă”, așa că aveau mare grijă să nu cadă în păcatul de a uita sau de a amâna vreuna din sarcinile trasate de profesor.

I-am urmărit cu interes, afecțiune și nostalgie strălucitoarea carieră de învățat, profesor, om de știință și înalt funcționar public. Am tresărit de emoție ori de câte ori îi vedeam – foarte des – numele pe vreo nouă carte în librării, stăpânit de gândul: „Omul acesta important, iubit, prețuit și admirat de atâta lume, mi-a dăruit câteva ore din viața lui, acordându-mi atenție la vârsta adolescenței mele și în momentele când avem nevoie cu toții de repere și de modele de urmat.” În cei doar 72 de ani de viață, a scris și a publicat enorm: sinteze de referință (*Istoria civilizației creștine, Arta dacilor*), dicționare de specialitate (coautor la marele *Dicționar de artă veche al României*), zeci de monografii ale unor site-uri arheologice sau monumente de artă antică și medievală de pe teritoriul României, zeci de albume de artă veche (de obicei în colaborare cu inegalabilul fotograf Ion Miclea), cursuri universitare sau minuțioase rapoarte de expertiză care au determinat hotărâri politice importante în domeniul conservării patrimoniului arhitectural sau arheologic al României, sute de articole de specialitate, dar și nenumărate lucrări de popularizare a științei, totul scris într-o impecabilă limbă română literară, pe care am început deja să o denumim „clasică”. A fost și un traducător aproape neverosimil de harnic. Într-o reputată colecție de texte importante de artă, estetică, istorie sau arheologie a editurii „Meridiane” de odinioară, a publicat în versiune românească, cu introduceri și aparat critic, texte de referință ale unor autori precum (citez doar pe cei ale căror volume pe care le-am găsit în biblioteca personală): Marija Gimbutas, Franz Sales Meyer, Pierre Lévêque, Guy Rachet, André Miguel. Când mi-a căzut sub priviri, nu am ezitat să achiziționez o carte semnată de el, ajungând ca pe unele să le dețin în dublu exemplar.

A fost fiul lui Grigore Florescu (1892–1960), cel care prin anii 1924–1925, a început săpăturile sistematice la Capidava, la îndemnul profesorului său, Vasile Pârvan. Copil și adolescent, Radu Florescu și-a însoțit tatăl vară de vară pe șantierul arheologic, până la moartea prematură a acestuia, în 1960. Peste câțiva ani, a reluat el însuși săpăturile inițiate de părintele său, așa încât Capidava i-a fost „obârșie”, „leagăn” și „patrie” în sensul cel mai elementar al acestui cuvânt, un loc de care se legase prin mii de fire. A murit și el, ca și tatăl său, relativ tânăr, în anul 2003, dar nu înainte de a mai fi apucat să-i fac o ultimă vizită, pe șantierul din scumpa lui Capidava.

I-am făcut această vizită prin 1995–1996, înainte de plecarea mea în străinătate, imediat după ce îmi dădusem doctoratul. Am ales o zi de august, cu gândul că voi avea mai multe șanse să îl găsesc acolo. Veneam, oricum, de la Iași, ca să îmi văd părinții, la Seimeni. Eram la volan, traversând Dunărea nu pe la Cernavoda, cum o făceau de obicei, ci pe la Vadu Oii, special pentru a mă abate pe la Capidava. Am găsit toate la locul lor, ca în urmă cu peste două decenii, doar că, parcă, puțin diminuate și „banalizate”. În loc de elevi, voluntarii erau acum studenți. Spre marele meu noroc, domnu' profesor Radu Florescu era „acasă”. După câteva minute de așteptare, până când profesorul a fost înștiințat de amabila doamnă care era, cred, asistenta lui, a apărut, cu aceeași statură, la fel de amabil, cu o umbră pronunțată de tristețe în priviri și cu mișcări mai lente decât odinioară.

Părea mai emoționat decât mine și, cu iscusința omului de lume, m-a lăsat întâi să mă prezint și să evoc anii de odinioară, întrerupându-mă atunci când a fost sigur că își amintește, cât de cât, de neînsemnata mea persoană sau, mai degrabă, când a fost sigur că a aflat deja destule detalii, ca să poată mima, din politețe, această recunoaștere. Am jucat eu însumi, de mai multe ori, această comedie a „recunoașterii” unui vechi elev, sunt însă sigur că nu am făcut-o cu farmecul și naturalețea lui. Mai mult încă, mi-a făcut un ultim, neprețuit, cadou, asigurându-mă, cu ritualica formulă, că „mi-a urmărit activitatea”.

Dacă Elizeul există, una din umbrele la care să dori să mă închin ar fi, alături de cele ale părinților mei, a lui Ulise și a lui Don Quijote, ale magiștrilor mei ieșeni G. Ivănescu și Eugeniu Coșeriu, umbra lui Radu Florescu.

engrame critice

Liviu ANTONESEI O nouă traducere a sonetelor lui Shakespeare

În anii optzeci, mai precis între 1980 și 1983, absolventul de drept Adrian Vasiliu a publicat la editura **Eminescu** trei volume de poezii, care s-au bucurat de o foarte bună primire critică. După aceea, activitatea sa lirică a încetat, cel puțin cea publică. Nu cunosc motivul, poate a fost acapararea de activitatea profesională, mai întâi ca judecător, apoi de avocat, avocat celebru dacă ne gândim că la un moment dat a fost avocatul Regelui Mihai I. Deși încădrabil, prin vîrstă, momentul debutului etc optzeciștilor, Adrian Vasiliu nu este/nu a fost un poet optzecist, ci unul care poate fi asociat mai degrabă generației anterioare. I-am recitat recent volumele și îmi este greu să înțeleg retragerea din poezie.

Din fericire, pe la începutul pandemiei, retragerea s-a încheiat. Adrian Vasiliu a revenit la poezie, chiar dacă nu la cea proprie, s-a aplecat în lecturi repetate și aplicabile asupra unor mari autori ai poeziei universale și a izbutit traducerii excepționale din opera acestora. În 2022, a publicat la Editura **Tracus Arte** François Villon, *Balade și alte poezii*, o splendidă ediție bilingvă ilustrată cu minunate gravuri de Mircia Dumitrescu. Recent, tot la **Tracus Arte**, i-a apărut ediția bilingvă integrală a sonetelor shakespeariene, ilustrate de același mare artist plastic. Și misiunea nu pare că s-a terminat! Traduce acum sonetele marelui poet portughez **Luís de Camões**. Din eșantionul citit pînă acum, pot spune că lusitanul sună pre rumânește tocmit de Adrian Vasiliu la fel de bine ca și ceilalți doi mari poeți traduși. Să reamintesc, limbile de origine ale operelor sînt franceza medievală colorată argotic, engleza elisabethană și portugheza veche!

De două săptămîni am în mîini volumul William Shakespeare, *Sonete*, traduceri de Adrian Vasiliu (Editura **Tracus Arte**, București, 2024, copertă și desene de Mircia Dumitrescu). Răsfoiesc, recitesc unele sonete în original și traducere și constat excelenta potrivire dintre înalta calitate a traducerii și excepționalele condiții grafice și tipografice. Un volum pe care nu-ți vine să-l mai lași din mîini, un album de poezie!

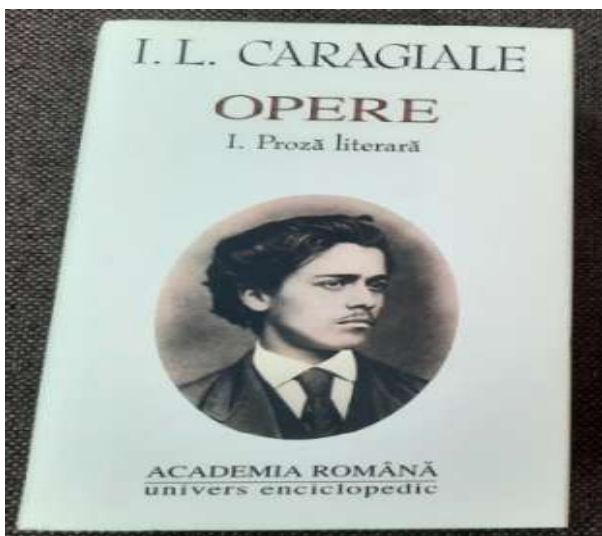
Poetul Adrian Vasiliu împarte „materialul” volumului urmînd sugestia poetului Dante Gabriel Rossetti din 1882, urmată după aceea de majoritatea editorilor: Partea I, **Tînărul Chipeș** (sonetele 1 – 125), Epilogul Părții I (Sonetul 126), Partea a II-a, **Doamna Brună** (Sonetele 127 – 152), Epilogul părții a II-a (Sonetele 153 și 154). Marile părți sînt separate, evident, în funcție de persoana care a inspirat poemele. Voi reda unul dintre sonete, aproape la întimplare, ca să ilustrez harul traducătorului: „Ce iarnă fu să plec de lângă tine/ Care îmi bucuri anul trecător! / Ce frig mi-a fost, ce-ntunecate zile! / Ce obosit decembrie, și ce gol! / De fapt, ne-am separat în timpul verii / Și-al toamnei, cu bogata ei povară, / Purtând lascivul rod al primăverii, / Ca pântecul bombat, de văduvioară. / Dar astă abundentă mie-mi pare / Speranță de orfani, biet fruct sărac. / Căci vara îți e ție servitoare, / Iar dacă pleci, și păsările tac. / Ori dacă ciripesc, e-n doru' lelii / Iar frunzele pălesc de frica iernii.” (**Sonetul XCVII**). Sună bine? Sună minunat. Așa că ar trebui citite toate sonetele, întreg volumul și vizionat albumul... Cred, sper că a intrat în librării!

Nicolae MECU

O chestiune de principiu și Caragiale¹

Problema de principiu – pe care o pun aici și în perspectiva unei dezbateri colegiale – privește existența, specificul și ponderea raporturilor dintre editarea unei opere și valorizarea ei. Altfel zis, dintre editologie, pe de o parte, și critica și istoria literară, pe de alta. Cât de mult și în ce fel o ediție influențează comentariul operei? Și invers: care este impactul exegezei asupra unei ediții? Concret, ne-am putea întreba ce direcție a imprimat eminescologiei volumul *Poesii*, alcătuit de Maiorescu după îmbolnăvirea poetului și cuprinzând aproape exclusiv antumele din „Convorbiri literare”? Cum s-au reorientat studiile eminesciene și ce schimbări de accent au cunoscut ele după apariția primei ediții importante din opera jurnalistului (I. Scurtu, 1905)? La ce abordări

îndeamnă „monumentala” lui Perpessicius, unde postumele sunt plasate separat de antume, prin ce se deosebesc aceste interpretări de cele de după ediția Murărașu, în care cei doi versanți ai operei poetice se întrepătrund, dând prin chiar aceasta imaginea unui întreg organic în structura și evoluția lui? Venind mai aproape de noi, ne putem întreba la ce reinterpretări de ansamblu va chema întregirea sau / și reasamblarea de către Creția a unor poeme postume eminesciene și reconstituirea – tot de către el, prin aceleași operații de imbricare – a dramaturgiei poetului și postularea ei drept centru al operei, așa cum propusese cu două decenii în urmă George Munteanu? Natural, discuția poate fi extinsă și la alți mari autori.

Schimbând direcția percepției și privind dinspre exegeză spre operă, se ivesc interogații asemănătoare, când nu de-a dreptul identice. Dacă impresia produsă de lectura articolelor politice din ediția Scurtu (1905) l-au dus pe tânărul Iorga la revelație („Un nou Eminescu apărut!”), de ce nu ne-am pune și problema efectului asupra editologiei eminesciene al acestei propoziții-medalie și al atâtor intervenții-edict ale unui Iorga aflat pe culmea forței sale de impact și de iradiere. *Mutatis mutandis*, o provocare similară generează monografia eminesciană a lui Călinescu, deși prestigiul criticului era de parte de a-l egala pe al primului Iorga. Niciunde până la *Opera lui M. Eminescu* nu apăruse atât de exactă și de impunătoare dimensiunea postumelor, pe care – aspect esențial – autorul monografiei le aborda și ca exeget, și ca editor (centrați pe rezultatele sintezei, adesea uităm ori subestimăm uriașul efort al lui Călinescu de publicare, în presa literară a timpului, a celor mai importante poeme și fragmente dramatice rămase în manuscris). Este posibil ca, dincolo de comentariile exegetului, tocmai revelația acestor exhumări majore, reiterare a aceluși „un nou Eminescu apărut”, să se fi constituit într-un nou imbold pentru editologia eminesciană, iar

lucrul lui Perpessicius la marea ediție să nu fie fost străin de această provocare, în ciuda animozităților dintre cei doi foiletoniști. Ori-cum ar fi, mi se pare evident că interpretările lui Călinescu, secondate de excavările tot de el făcute, au creat un climat taxinomic și axiologic față de care editologia eminesciană nu putea rămâne indiferentă. Speculând, mă întreb mai departe dacă accentul pus de critic pe opera poetică rămasă în manuscris și, implicit, imaginea denivelării tipologice și valorice dintre postume și antume (ulterior radicalizată de Negoșescu) nu va fi funcționat ca stimul *per a contrario* pentru Murărașu, care își gândește ediția în așa fel încât „antume și postume se învrăstează ca într-un buchet de flori variate”, cum ne avertizează el în „cuvânt de lămurire”. Unde, în propoziția următoare, accentul cade tocmai pe termenul-cheie: „nu am pus hotar între ele” (s. m.).

Dubla raportare propusă mai sus în mod principial și ilustrată prin câteva cazuri particulare apare cu elocvență și în enciclopedia exegetică și editologică a operei lui Caragiale. Neluarea în calcul sau minimalizarea, în Interbelic, a textelor apărute sub genericile „una-alta”, „gogoși”, „cronica”, „zig-zag”, iar mai târziu sub cel de „mofturi” își are explicația de bază în mentalitatea critică dominantă față de operele „minore”. O mentalitate suspicioasă până la negație față de ceea ce nu corespunde exigențelor principii ale criticii estetice. Deși a ridiculizat dragomiresciana „teorie a capodoperei” și a promovat, prin impresionismul critic, relativismul judecării, epoca interbelică a fost confiscată de himera absolutului estetic, rămânând indiferentă sau puțin simțitoare la tot ce era „de frontieră”, „paraliterar” sau, cu vorba lui Caragiale, „de bas-étage”. Nici interpretările caragialiene n-au făcut excepție – *Istoria lui Călinescu y compris*: nicio mențiune despre aceste producții, ea rămânând cu ochii încremenți pe vârfuri, în primul rând pe cele ale dramaturgiei, și părând a nu cunoaște sau a nu lua prea în serios unele judecăți de auto-evaluare ale prozatorului, cum ar fi aceea că volumul *Momente* (1901) „e o carte europeană”, autocaracterizare din care nu putea lipsi, ca argument, curajul de a valorifica faptul divers.

Într-o măsură, ediția Zarifopol-Cioculescu, apărută pe acest fundal și alcătuită de doi eminenti reprezentanți ai criticii estetice, a girat și alimentat abordările segregacioniste, fie și numai prin locul acordat „minorităților” textuale în economia ediției și prin corpul de literă cu care au dispus imprimarea lor. Căci relegând la secțiunea „Addenda” scrierile socotite de ei necanonice estetic și cerând tipografului culegerea cu „petite”, ei le-au plasat, prin chiar aceasta, sub semnul minoratului. Însă, în judecarea operei editoriale a lui Zarifopol și Cioculescu, mult mai greu atârâă riscurile asumate și cutezanțele. Ei au marele merit de a se fi așezat de fapt *împotriva* curentului, prin însăși decizia lor opțiune de a găzdui și aceste texte, chiar dacă la „Addenda”. De fapt, prin cei doi mari editori începe în chip evident – deși fără notabile consecințe în exegeză – să se acorde atenție și *celuilalt* Caragiale: ucenicului de la „Ghimpele”, calfei de la „Claponul”, bătrânului meșter de la „Moftul român” ce o contrariază pe dama despre care, zice el, nu putem ști „la sigur” dacă e doamnă sau domnișoară, adevărul adevărat atârâând exclusiv de „cum se simte dumneaei”. Corespondenții cititoarei contrariate sunt, pentru Zarifopol, „estetii”. Despre care, însă, editorul știa „la sigur” că sunt „fanatici”. „...am reproduș” – își justifică el cutezanța – „ce mi s-a părut caracteristic

pentru începuturile talentului său, sau ce poate servi pentru lămurirea textului operei sale în general”. Dintr-o singură mișcare, editorul ține să-i liniștească atât pe integraliști (care mutaseră asupra scrisului caragialian imperativul integralist parafat de Iorga în eminescologie), cât și pe cei dimpotrivă, „estetii fanatici”, cărora le anticipează reproșul abaterii de la capodoperă. Că Zarifopol procedeză împotriva curentului ne-o certifică și continuarea argumentației: „Texte literare nu se publică în scopul unic de a face educația estetică a generațiilor, ci și din interes istoric, de exemplu din trebuința de a cunoaște un talent și o producție literară *așa cum au fost*.” Așadar, primul editor selectează textele minore și necanonice literare pentru interesul lor în formarea și evoluția viitorului creator de capodopere, *nu pentru valoarea lor intrinsecă*. Pledoaria integralistă e reluată și mai abiter în „Prefața” de la volumul III, și cu drept cuvânt, fiindcă în el editorul găsisse loc și pentru „Reminiscente”. Odată cu volumul al patrulea, Cioculescu continuă linia trasată de fondator, mai și îngroșând-o și împingând-o viguros înainte. „Cu riscul de a fi greșit înțeles, ne luăm și răspunderea publicării producției minore a marelui scriitor”, declară el în „Prefată”, pentru ca mai departe să proclame că autorul lui *Smotocea și Cotocea și Leonică Ciupicescu* din „Claponul” „e un scriitor aproape format”. Mai mult, noul editor ridică și statutul ucenicului. După ce concede că „dibuirile sale adevărate le regăsim în uitatul periodic «Ghimpele»”, el pune de îndată un diez: „Ele [dibuirile] sunt *remarcabile*” (s. m.).

Ediția Zarifopol-Cioculescu a contribuit decisiv la căderea zidului ridicat de „estetii fanatici” între opera de la etaj a lui Caragiale și cea de la subsol, impulsivând cercetarea celei din urmă fără sentimentul comiterii unei infrațiuni. A legalizat accesul la această parte

a operei, fără însă a o reabilita și ontologic. Primul care săvârșește acest act e Alexandru Călinescu, cu volumul din 1976, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii*, o carte de cotitură și de reper în bogata istorie a interpretărilor operei și care nu a rămas fără ecou nici în editologia caragialiană. A urmat lucrarea din 1983 a lui Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*. Pe lângă talentul personal, inocultabil, aceste cărți sunt produsul conjuncției fericite dintre un anumit stadiu atins de evoluția internă a exegezei caragialiene și o nouă epistemă, la a cărei origine stă școala formală rusă.

Pe fundalul exegetic și editologic schițat mai sus s-a născut ultima impunătoare ediție a operei lui Caragiale, alcătuită de Nicolae Bârna, Constantin Hârlav și Stancu Ilin și apărută în 2012 la Fundația pentru Știință și Artă în colecția „Opere fundamentale”.

¹ Încerc, prin prezentul articol, să onorez promisiunea făcută în numărul pe ianuarie a. c. al „Expresului cultural” și de care, din motive străine de voința mea, nu m-am putut ține până acum. În ceea ce privește rubrica inaugurată *de facto* prin acest articol, doresc să menționez că ea va da seamă pentru început de ediții apărute în trecutul apropiat, „plagiindu-1” astfel în chip declarat pe reputatul critic Nicolae Oprea, cu a sa „Cronica întârziată”...

Muzeul „Vasile Alecsandri”. Din istoria casei bardului de la Mircești: un recurs necesar la memoria colectivă și individuală

Muzeograf, șef Birou programe culturale la Muzeul Național al Literaturii Române Iași, redactor șef al „Anuarului Muzeului Național al Literaturii Române Iași” și al „Revistei române”, Iulian Pruteanu-Isăcescu cercetează de ani buni istoricul muzeelor ieșene cu o acribie demnă de toată admirația, fixând, în felul acesta, în memoria colectivă, dar și individuală, urme ale trecutului nostru istoric și cultural. Începând cu anul 2018, au apărut, rând pe rând, la Editura Muzeelor Literare, volumele dedicate acestui spațiu cultural: *Bojdeuca „Ion Creangă”. Din istoria primului muzeu literar din România* (2018); *Muzeul „Vasile Pogor”. Din istoria Casei Pogor-Brătianu* (2019); *Muzeul „Constantin Negruzzi”. Din istoria conacului Negruzzi de la Hermeziu* (2019); *Muzeul „George Topîrceanu”. Din istoria casei cu amintiri de pe strada Ralet* (2020) ca, în 2023, să apară și volumul dedicat *Muzeul-ului „Vasile Alecsandri”. Din istoria casei bardului de la Mircești*¹, cu o prefață semnată de istoricul Mircea Ciubotaru, care precizează, în antetul cărții: „După celesta Bojdeuca din Țicău, apoi lăcașul de clasică fundamentare a nuvelei românești de la Hermeziu, după epicentrul de neîntrecut încă al efervescenței creatoare de la Casa Pogor și modesta locuință a unui chiriaș grăbit în spațiul fizic de pe strada Ralet, dar definitiv așezat în cel al inteligenței tăioase și sensibilității rafinate, o revenire la peisajul bucolic din lunca de la Mircești prilejuiește o revigorare a interesului pentru un alt reper clasic al scripturilor moderne, scriitor polivalent, cu vocație de ctitor de noi genuri și specii literare, Vasile Alecsandri” (p. 5).

Interesul lui Iulian Pruteanu-Isăcescu pentru acest cărturar și, respectiv, pentru urmele memoriale, e de înțeles, având în vedere că Vasile Alecsandri reprezintă una dintre personalitățile marcante ale României de-a lungul întregului secol al XIX-lea, exponentul generației pașoptiste, poet, dramaturg, prozator, folclorist și teoretician al culturii. Așa se face că în demersul său de cercetare, autorul pornește de la „chestiunea originilor” familiei Alecsandri, scotocind migălos prin toate cotloanele genealogice, de la vornicul Vasile Alecsandri, tatăl scriitorului - „bărbat cinstit și foarte destoinic” și mama sa, Elena Cozoni, „suflet nobil și îngeresc” până la unii dintre frații și surorile sale. Cititorul va putea afla lucruri inedite referitoare la presupusa (și neconfirmată) origine italiană a familiei Alecsandri, originea evreiască, inventată de adversarii xenofobi, obârșia grecească în ascendența unui străbunic etc. Muzeograful, pasionat de genealogie, își va extinde aria de cercetare peste ramurile colaterale ale descendenților, inclusiv ale celor rezultate din Iancu Alecsandri, fratele mai mic al poetului, colonel și diplomat - „spiritual, patriot activ... vrednic în toate”. Vastele note de subsol, scrupulos documentate, conturează cel mai complet arbore genealogic al familiei Alecsandri. Ilustrațiile relevante, selectate din surse acreditate, întregesc portretul acestei familii și contribuie la reconfigurarea unor personaje și a unei epoci.

După ce își plimbă cititorul prin galeriile rudelor lui Vasile Alecsandri, autorul se apleacă asupra scriitorului însuși, abordând un subiect controversat, cel al datei de naștere, 21 iulie 1821, argumentând prin propria declarație a lui Vasile Alecsandri, din *Suvenire din viața mea* („Sunt născut în Bacău, la anul 1821, luna iulie”), completată de cea a lui Iacob Negruzzi („Alecsandri a fost prin Iași. Ziua nașterii nu o știu exact, dar strâns de mine să-mi spuie care zi o are el zi a nașterii, mi-a răspuns că trebuie

fixată după probabilitate ziua de 21 iulie. Deci dar el ar fi născut la 21 iulie stil vechiu 1821 la Bacău...” (Iași, 20 iunie/2 iulie 1881)). Sunt „exfoliați” anii copilăriei din lunca Siretului, la Mircești, în tovărășia lui Vasile Porojan, rivalul inegalabil în „jocul de arșice și în azvârlitura de petre pe deasupra bisericii Sfântului Ilie din Iași, vecină cu casa părintească”, anii de ucenicie, șederea de șase ani la pensionul lui Victor Cuénim, unde îi încolțește pasiunea pentru poezie, desăvârșirea studiilor la Paris, tatonările unor domenii (medicină, drept, inginerie) pentru care nu dovedește mari afinități, orientându-se spre cultura literară, părăsirea Parisului și călătoriile prin orașele italiene unde se contaminatează irremediabil de morbul călătoriilor care se conjuga perfect

de moment. Vasile Alecsandri, alături de alți oameni politici, s-a împotrivit revizuirii articolului 7 al Constituției din 1866” (p. 74), care stipula obținerea calității de român doar de către străinii de rit creștin. Împovărat de o boală incurabilă, poetul se stingea la 22 august 1890, având parte de o înmormântare pe potrivă numelui său: „Grădina geme de lume. (...) Preoții fac slujba în camera mortului. Pe urmă, coșciugul, dus pe brațe de cei 9 soldați și cu sergentul 10 din regimentul 25 de dorobanți Vaslui, este pus pe estrada cernită, în mijlocul grădinei, în plină lumină”².

Un segment inedit din lucrare este dedicat testamentului lui Vasile Alecsandri, reprodus de autor, după exemplarul din Arhiva Muzeului Național al Literaturii Române Iași, din care rezultă spiritul civic altruist al scriitorului. Moștenitoare, soției, Paulina Alecsandri, printre bunurile moștenite îi reveneau și următoarele obligații: „Pun însărcinare soției mele să îmbunătățească școala primară din Mircești, încurajând dezvoltarea învățăturilor folositoare, și să înzestreze trei fete sărace din satul Mircești, dându-le câte o păreche boi și una vacă fiecareia din ele. O rog, dacă va dispune de mijloace, să clădească o școală încăpătoare și să construiască pe piața satului de lângă casă o biserică mică (capelă) cu beci boltit, destinat rămășițelor părinților mei și ale întregii mele familii. Pentru aceste clădiri precum și pentru merementul caselor și acaretelor se va lua din lunca de pe malul Siretului lemnul necesar de construit. Las Academiei Române toate manuscrisele mele”.

În chip previzibil, un interes aparte îl va acorda cercetătorul muzeului de la Mircești, realizând o retrospectivă sugestivă a evoluției lui în timp: de la vechea casă boierească de la Mircești, „zidită la marginea satului”, dispărută, la cea nouă, construită de scriitor în 1887, „la înfucarea drumului principal”, restaurată, ulterior, ca muzeu național. Aflăm că la venirea comuniștilor la putere, Elena Catargiu, rămasă, după moartea surorii sale, singura proprietară a casei construite de Vasile Alecsandri a fost alungată de acolo, fixându-i-se domiciliu forțat la Roman. Casa, livada și terenul din jur au fost administrate de Stațiunea de Mașini și Tractoare (S.M.T.) Iugani, Primăria Mircești și Atelierele C.F.R. Pașcani. Cititorul va descoperi, de asemenea, tribulațiile legate de multiplele litigii din jurul proprietății, tentativele de recuperare a patrimoniului pierdut, informații utile, legate de administrarea Muzeului „Vasile Alecsandri” de către Academia Română, Muzeul Etnografic al Moldovei și Muzeul Național al Literaturii Române Iași, detalii despre evenimentele culturale și educative pe care muzeul le găzduiește astăzi (Festivalul național de poezie „Vasile Alecsandri”, Cenaclul literar „Serile de la Mircești” etc.).

Lucrarea este însoțită de un bogat suport informațional, care denotă o atitudine profesională față de actul cercetării: ilustrații cu indicarea surselor, instrumentele de lucru, o bibliografie temeinică, inclusiv, cu unele izvoare inedite, surse narative ș.a.m.d.

Muzeul „Vasile Alecsandri”. Din istoria casei bardului de la Mircești constituie un demers științific și cultural temerar, având în vedere riscul de a lua sub lupă subiecte curtate intens de istoria literară care lasă prea puține șanse decoperirii de lucruri noi și, totuși, Iulian Pruteanu-Isăcescu reușește să evite redundanța, valorificând aspecte mai puțin sau deloc cunoscute și convertind, în același timp, istoria unui muzeu într-o ... poveste unică, palpantă și așteptată.

Muzeul VASILE ALECSANDRI

Din istoria casei bardului de la Mircești

Iulian Pruteanu-Isăcescu

cu natura sa romantică. Într-o prefață la o nouă ediție „Vasile Alecsandri” îl numeam „pelegrinul de lux”, întrucât numeroasele sale călătorii, favorizate de excelenta situație materială, dar și de posturile ce încurajau pelerinajul (membru al Comisiei pentru reorganizarea învățământului public, ministru al afacerilor externe, ministru plenipotențiar la Paris ș.a.) au constituit inepuizabile surse de inspirație pentru întreaga sa creație literară. Astăzi, memorialistica sa de călătorie, ce include jurnale ample (*Jurnal de călătorie în Italia, Călătorie în Africa*), povestiri (*Balta-Albă, O plimbare la munți, Borsec* etc.), însemnări de călătorie (*Însemnări de călătorie din 1845*), constituie segmentul de rezistență al creației sale.

În același capitol, cercetătorul insistă asupra activității literare și culturale a lui Vasile Alecsandri, dublată de cea politică și diplomatică, toate aspectele fiind sintetizate în chip edificator. Apelul la unele mărturii din volumele memorialistice (George Bengescu, *Câteva suvenire ale carierei mele. Ion Ghica, V. Alecsandri, Alexandru Lahovari*; Vasile Panoș, *Pe ulițele Iașului* ș.a.) oferă culoare personajului și epocii sale. Nu sunt ocolite nici aspectele mai puțin favorabile ale biografiei scriitorului, cum ar fi alunecarea în xenofobie și antiinducism: „Discursul susținut în ședința Senatului din 10 octombrie 1879 este un astfel

1 Muzeul „Vasile Alecsandri”. Din istoria casei bardului de la Mircești, prefață de Mircea Ciubotaru, Editura Muzeelor Literare, Iași, 2023, 162 p.;

2 Aug. R. Clavel, *Vasile Alecsandri. Mircești (Schite și impresiuni)*, București, 1890, p. 7.

Traian D. LAZĂR

Onorul recunoștinței

Știința istoriei, ca și toate celelalte științe, datorează mult voluntarilor pasionați ai domeniului. Autodidacți, ca pregătire în specialitatea istorie, ei aduc idei și viziuni noi și, cel mai adesea, un mare volum de surse bibliografice, descoperite și cercetate, punându-le în circuitul științific.

Generalul de brigadă în retragere dr. Adrian Stroea este unul dintre acești voluntari ai Istoriei. Cercetările sale s-au materializat într-un număr de scrieri consacrate, în special, artileriei pentru care ar merita titlul de Cronicar al artileriei, prin similitudine cu titlul lucrării sale *Generalul Constantin Christescu: Senerul artileriei*.

Cea mai recentă lucrare a domnului general bg (r) dr Adrian Stroea este *Artileria română în războiul neatârării (1877-1878)*, Editura Militară, București, 2024. Volumul confirmă axioma că voluntarii Istoriei aduc, în cercetare și redactare, rigurozitate științifică și amplitudine emoțională.

Adrian Stroea precizează că printre resursele motivaționale ce l-au determinat să scrie această carte s-a numărat „dorința de a nu lăsa să se stingă uriașul ecou produs în sufletul neamului românesc în urmă cu mai bine de un secol și jumătate de memorabilele salve ale tunurilor armatei române trase pentru obținerea Neatârării și a nu lăsa să se așeze colbul uitării peste eroicele fapte de arme ale tunarilor”.

Autorul a fost animat, totodată, de „dorința de a da onorul recunoștinței peste timp, cu condeiul, înaintașilor tunari participanți la războiul româno-ruso-turc din 1877-1878, pentru că au scris, cu eroism și jertfă de sânge, pagini de eternă glorie în cartea de aur a istoriei românilor”.

Această subiectivitate, factor pozitiv de susținere a eforturilor de cercetare și inspirator al redactării cu suflet a temei, de evitare a comunicării seci a evenimentelor, a fost bine strunită de conștiința redării adevărului istoric.

De aceea, autorul a folosit, ca surse bibliografice, pe lângă relatările memorialistice, inevitabil afectate de necunoașterea de către memorialist, a contextului politic și operativ, și sursele documentare oficiale, ce consemnau faptele (registrele istorice ale unităților militare).

Autorul și-a format și utilizat o concepție critică asupra surselor bibliografice folosind acele surse care, în pofida schimbărilor politice și ideologice intervenite după 1877, și pe care le-a împărțit în patru perioade, și-au păstrat valoarea de adevăr și renunțând la cele prea marcate de contextul în care au fost elaborate având amprente politico-ideologice deformatoare/ falsificatoare.

Formația de militar de carieră a autorului a marcat pozitiv structurarea materialului, înțelegerea și redactarea clară a acțiunilor de luptă, folosirea limbajului adecvat, însoțirea textului de hărți, schițe, reproduceri de documente semnificative, liste de militari, comandanți și subordonați distinși în lupte, fotografii immortalizând oameni și locuri semnificative ale războiului.

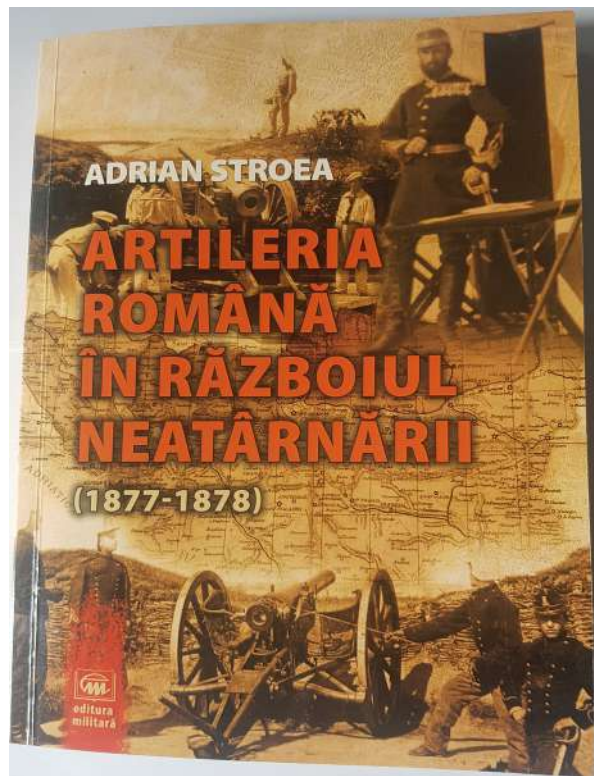
În structura cărții, tema principală - artileria în războiul Neatârării - tratată în extenso, bogată în detalii și interpretări, este precedată și urmată de expuneri succinte referitoare la contextul mai larg al războiului dus de artileriști alături de alte arme și în contextul și mai vast al istoriei românilor.

Autorul a considerat necesar să expună preliminarile obținerii neatârării: situația politică și statutul extern al României înainte de 1877, prezentarea forțelor militare și planurile de campanie ruso-otomane, starea armatei române. Cerințele temei tratate au

necesitat expunerea, într-un capitol distinct, a renașterii artileriei române, la ceva timp după renașterea armatei naționale, a organizării și înzestrării artileriei române. Acțiunea artileriștilor a fost integrată în prezentarea faptelor legate de mobilizarea generală a armatei și de acțiunea cetățenilor pentru obținerea independenței.

De asemenea, tema centrală este urmată, în carte, de capitole ce tratează participarea artileriei la introducerea administrației românești în Dobrogea, sărbătoarea întâiului tun, cinstirea tunarilor independenței. Se prezintă și faptele privind hotărârea autorităților române de a se opune cu forța rușilor, tendinței lor de a se transforma din trupe aliate în trupe de ocupație. Era consecința tensiunilor create de neacceptarea reprezentantului României la tratativele de pace, deși armata română fusese solicitată ca aliat în război.

În cercetarea și redactarea temei centrale s-a acordat atenție atât ansamblului, acțiunilor armatei, ale unităților de artilerie, cât și individualului, acțiunii oamenilor, comandanți și subordonați.

Autorul folosește o terminologie specifică pentru a distinge acțiunile artileriei înainte de proclamarea independenței, de cele ce au avut loc, după. Artileria este „Vestitoarea Independenței”. România, aflată după încheierea convenției româno-ruse din 4/16 aprilie 1877 în stare de război nedeclarat cu Imperiul Otoman, a suportat acțiunile agresive ale turcilor până când, la 23 aprilie/5 mai 1877, ministrul de Război, generalul Alexandru Cernat a ordonat trupelor din dispozitivul de acoperire a Dunării să riposteze. În noile condiții, unele baterii de artilerie au deschis focul împotriva inamicului înainte de proclamarea Independenței la 9/21 mai 1877. Momentul neoficial al declanșării războiului româno-turc l-a constituit duelul de artilerie de la Calafat din 26 aprilie/7 mai 1877, când „tunul românesc a bubuit la Calafat, nu însă cum bubuie de peste 200 de ani, numai la parade, ci și ca să arate străinilor care ne calcă drepturile... că nu permitem aceasta fără a protesta și în scris și cu tunul”. Autorul merge cu detaliile – semn al minuțiozității sale documentare – până la a preciza că „Primul proiectil a fost tras de tunul I, comandat de sergentul Dragnea din secția I, comandată de sublocotenentul Vasiliu din Bateria 2 din Regimentul I Artilerie”.

Momentul oficial când s-au declanșat operațiunile militare ale armatei române împotriva Imperiului Otoman l-a reprezentat ziua de 15/27 mai 1877, când domnitorul Carol I aflat la Calafat a ordonat deschiderea focului asupra Vidinului. Expunerea autorului îmbină rigurozitatea științifică, răceala documentelor cu informații generatoare de reacții afective. Acum ar fi rostit domnitorul Carol I celebrele cuvinte: „Asta-i muzica ce-mi place”.

„Participarea artileriei la consfințirea Neatârării pe câmpul de luptă” a fost relatată sistematic, pe etape. Până la solicitarea Rusiei ca armata română să colaboreze la acțiunile militare din sudul Dunării: „Acțiunile artileriei până la trecerea fluviului de către armata rusă (10/22 mai-25 august/6 septembrie 1877)”; „Acțiunile artileriei române pentru sprijinirea cu foc a trecerii Dunării și cucerirea cetății Nicopole de către armata rusă (9/21 iunie – 3/15 iulie 1877)”; „Acțiunile artileriei pe timpul trecerii armatei române la sud de Dunăre și al pregătirii celei de a doua bătălii a Plevnei (4/16 iulie – 25 august/6 septembrie 1877)”.

După acceptarea de către domnitorul Carol a propunerilor rusești de cooperare militară la sud de Dunăre, etapele acțiunii artileriei au fost: participarea la a treia bătălie a Plevnei (27 august/8 septembrie -31 august/12 septembrie 1877); participarea la încercuirea Plevnei (1/13 septembrie -19/31 octombrie 1877); continuarea asediului Plevnei și cucerirea Rahovei (20 octombrie/1 noiembrie -9/21 noiembrie 1877); participarea la a patra bătălie a Plevnei (10/22 noiembrie – 28 noiembrie/10 decembrie 1877); participarea la luptele din nord-vestul Bulgariei, de la Vidin și Belogradcik (5/17 decembrie -11/23 februarie 1878).

Relatarea operațiunilor militare este însoțită de informații ce întregesc tabloul războiului, îi dau viață, îmbogățesc receptarea lui de către cititor. Construcția, modul de apărare și de atac al unei redute sunt descrise cu detalii sugestive. Se relatează modul de acțiune al diferitelor piese de artilerie: de câmp, cu tragere curbă (obuziere), sau cu tragere verticală (mortiere). Starea trupelor amice sau inamice în campanie ori în prizonierat înfățișează și alte aspecte ale unui război decât înfruntările directe. Mai ales folosirea surselor memorialistice permite cunoașterea acțiunilor și trăirilor individuale ale militarilor, ilustrând totodată trăirea colectivă a războiului.

Lucrarea cuprinde un substanțial capitol intitulat cu modestie „Frânturi de portrete ale unor vestitori ai Independenței”, dar și făuritori ai acesteia prin faptele lor de arme relatate în paginile anterioare. În rândurile acestora se numără generalul de divizie Gheorghe Manu, colonelul Eracle Arion, colonelul Alexandru Angheliescu etc. Sunt incluși câțiva ofițeri inferiori, precum sublocotenentul Constantin Coandă, viitor general și prim-ministru, dovadă că războiul de Independență a fost o școală pentru viitoarea elită militară și politică a României.

Societatea românească a venerat sub diferite forme pe cei ce au luptat și s-au jertfit pentru înfăptuirea idealului Independenței. Pe parcursul lucrării, autorul a evocat ceremoniile și lucrările științifice și literare folosite ca surse bibliografice. În final, el acordă o atenție specială monumentelor „menite a aminti peste timp generațiilor viitoare de eroismul și sacrificiul înaintașilor”.

Un succint bilanț al acțiunilor artileriei în războiul Neatârării și al evoluției ulterioare a acestei arme încununează această lucrare importantă pentru istoria artileriei și pentru cunoașterea unui aspect inedit al războiului de Independență.

Fabulosul fabulier: Virgil Rațiu

Îmi aduc aminte că Nichita Stănescu, în *Carte de citire, carte de iubire* (Ed. Facla, 1980, în colaborare cu Gheorghe Tomozei), îl numea pe Anton Pann „tată de cuvinte”. Ermetizările lui N. Stănescu nu sunt departe de ce face Virgil Rațiu în aventura de a crea o limbă a lui, încrucișând cuvinte. Pe unele le alege să le secționeze, operație grea, aducând la lumină un cuvânt *strălucios, arătos, frumos*, cum zic meșterii Meșterului Manole despre alt zid de mânăstire. Pentru că Rațiu, ca și Gogea, fac parte din breasla gogilor (zidarilor), provocând mereu limba română standard cu pattern-urile lor. Unele sunt delicioase și le împrumut, mulțumindu-le frumos pentru folosință.

„Într-o noapte, stelele au luat-o raznavur”, scrie Rațiu. Iar eu, în alt „dat al momentului”, am intitulat un text *Raznavur printre poeți*. Sau, cu o vocabulă de la Vasile Gogea, *Printre propoziții*.

Virgil (totodată Septimiu) Rațiu este un întortocheat al cuvintelor, amator de cuvânt -sertar, cuvânt-valiză (*portmanteau*). Cine le înțelege le primește cu încântare. Mă gândeam chiar să fac un glosar rar. În lumea noastră săracă, un glosar bogat? „Nietzsch-o problemă”, am destulă materie primă. Un glosar - pachwork din bucăți de cuvinte neobișnuite, din coji de sufixe, arhaisme adormite, cârpice cu regionalisme transilvane, aproape mâncate de uitare... Proza sa (*Cărțile cu Alfonz*, Ed. Paralela 45, 2011) e un spațiu al jocului cu/de cuvinte /(ne)cuvinte. Autorul deține un șuvoi de vocabule. În cascadă. Și eu sunt o întortocheată a scrisului, cu fraze deviate, cu paranteze explicative, cu prea multe aluzii culturale, cu prea multe citate din alții și din altele. De aceea îmi place *Alfonz*.

Personajele lui Rațiu sunt întâi creionate; apoi le lărgește în fel de fel de feluri, cu efecte de text chiar oximoronic, dar și ironic. *Alfonz* a prins carne la fiecare rescriere și au fost multe. Proza stilată trebuie stilizată răbduriu, cu atenție la detaliul semnificativ. Iar ficțiunile sale narrative conțin scene eroice și erotice, ludic-năstrușnice, stranii și mundane.

„Într-o dimineată fâșneată”, am primit de la Cluj *Poem de parfum și mireasmă* (Ed. Școala Ardeleană, 2024), cu ilustrații de Florin Pucă. Primul gând: nu-mi pot imagina o lume fără cuvinte. Ce ne-am face, în prezentul nostru complicat și bizar, fără cuvinte? Am fi mai neputincioși decât suntem.

Cartea lui V.R. are o limbă bogată. Cine n-ar da pe ea viața lui toată? Debitul crește ca apele Dunării. Virgil e un fel de vrăjitor din Oz. Bagheta e laptopul. Când aparatul se „implică” și „implementează”, în vocabula *corect*, dublu r, de capul lui corect politic, e apelat cu „Ce faci, mă Apple!”. Fabulosul fabulier n-are în grijă acuza de incorrectitudine politică.

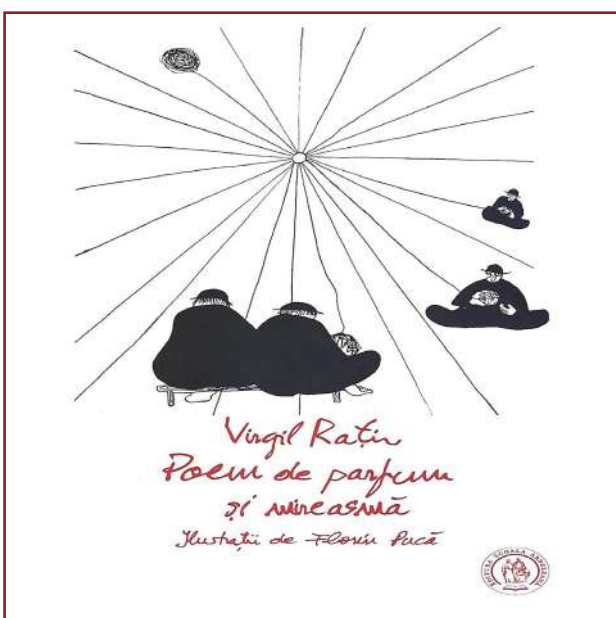
Numai Virgil Rațiu știe cum cele mai pline de toane cuvinte i se supun, ca atinse de - o baghetă vrăjitoarească, asta ca să nu zic drăcească. Cuvintele îl ascultă, orice le-ar cere, de la „afurissenii” la „aforissime”. Le rupe, le lipește, le răsucesce, le rotește, le lungește și le scurtează, le albește/îngălbenește./albăstrește/înroșește... Tot spectrul. Citesc în *Albăstrimea galbenului roșu*, care mi-a adus în minte *galbastrul* lui Șerban Foartă: „Albul e galben-verde-i albastrul/Roșul e aspru/Mereu. Mereu.” Poemul se încheie în buna tradiție a poeziei lui Goga, ca finalul să răsune peste munți, până la Center: „O Transilvania/Ardealul meu!”.

Poetul vorbește, dar nu sotto voce, ci forte voce, „în memoria celor sute și sute de vlahi-români./copii, femei,bătrâni neînarmați, împușcați sau spintecați/de la ocuparea în 1990 a Ardealului de Nord- Însingherarea Noastră!...” (*Milenariști*).

Abia acum, când suntem jefuiți de Goga și de alte mari valori, e nevoie de poezie patriotică adevărată. Trezvitoare. Spre trezvie. Rațiu e foarte departe de frazele de-a gata ale poezilelor „patriotice”, scrise în folos personal de fete cu istoria-n plete, călare pe bourul lui Ștefan cel Mare, sau pe taurul, sau pe armăsarul domnitorului. Și-mi amintesc de un versificator care amenința PCR-ul: „Dacă nu-mi reparați liftul, nu mai scriu

poezie patriotică.” Și ce avânt „patriotic” pentru „țărișoară” își va lua, în campanie electorală, un Cațavencu de secol XXI, cu batistuța asortată la gâtlegău și la Rolex! Dar să-l las pe autor să le-o zică : Dracii de parlamentari/Scuipă-n legi ca în șalvari/Nici în drulă nu îi doare,/Ciungu-prim viață are”. „Analfabeții” sunt „pretutindenari”. „Școliți” stă în rimă cu bitzi. Iar incompetența lor degajă mult dioxid de carbon. Abia respirăm.

Cum face Virgil Rațiu ca realitatea să aibă aer de ficțiune? Îl aduce în scenă pe magul din Delft. Pe Jan Vermeer. Pe *pânza cerului*, pictează cu penelul virușii *sarcofaq2*, pentru că poate: are imunitatea de la 1632. Virușii mor ca muștele după Raid. Măturătorii nu mai prididesc să strângă grămezile de cadavre. Așa schimbă realitatea Rațiu în 12 iunie 2021, vâslind cu pixul pe Stix, contra curentului. Și asta pentru că nu-i e teamă de neverosimil.

Secțiunea primă a volumului, intitulată *Parfum*, începe, cu *Luminația*, așa:

„Mai întâi ne-au luat aerul./Apoi ne-au luat lumina./După ani mulți, ne-au restituit lumina./Însăngerată, înnegrită, întunecată/de spiritele lor gri, de fluierile lor grotești, de orgii în Soare și în/halena Gurilor de la Răsărit (...)./„Lumea se prefăce că face, învârtește, tocește, toarce/iar când tace molcom, se eschivează, se-nșurubează-n vânt,...). De peste 30 de ani, scâncim ca mieii blânzi, „tociți ca tocurele cui”, suportând cu cap plecat (creierul se exportă) monitorizări bruxelleze și umilinte olandeze. De sperat sperăm „lumini de piatră din beznă”. Iar *Luminația* sfârșește cu întrebarea : „Doamne,Tu știi?” Da, Dumnezeu știe, dar rămâne „greu de gânduri” și așteaptă răbdător să alegem singuri grâul de neghină.

Spuneam (mă cam repet în ultima vreme) că am trecut din stalinism în socialism și din socialism în postsocialism. Trăim o apocalipsă după alta: revoluție de balcon, mineriade, guvernări de groază, tari în fapte și-n nefapte, în făcute și nefăcute, „spirocheta Patrapripeici”, Covid și Iohann-vid, demența digitală și Roșia Montană, tiruri ucrainene și Ne-Ne-Hammer... Personaje caricatice împlu câmpul : „Ilie’skotsch, Bruscani, Piștaloți, Smăgureni și Petrovi Romanai.” Doamne, tu i-ai făcut pe ăștia după asemănarea Ta?

Neofeminismul, „sub corectitudinea politicii nanomarxiste”, a egalității bărbat- femeie, provoacă „glaucomul rozelor”. Feministe activiste *querre*, funcționând ca o nouă pandemie, vor schimbare de gen, inclusiv genul lui Iisus. „Astăzi, mulți și mărunți se cred Cristoși.” Soșoacă își fabrică o felicitare de Crăciun (2022), punându-și chipul peste staul și peste Sfânta Marie. Iar Marta Petru îl pune să sufle pe Dumnezeu și constată că „gura îi pute”, provocând cititorilor creștini șoc maxim cu efort maximal anti-creștin. Îți permiți o doză de nihilism și intri în Academia României?

În *Napocalipsa*, Virgil Rațiu ne aduce la conștiință că ne pândește proiectul *neomarx*, ca să nu mai sperăm că va fi îngropat Lenin. Ca și

cum n-ar fi de ajuns Cozma Pliznău cu „Mineri, treceți Jiul!”, aplaudat de I.Liescu și preamărit de un „jurnalist al tristei figuri” ca „Luceafărul huilei”, apare și Boia Istorioul, să răsucescă adevărul ca *pravda* lui Brucan. Și iată-ne în pragul celui de al patrulea război mondial, „mai bezmetic dintre toate”. Planetul stă să cadă din mâna lui Putin ca o vază chinezească. Tot ce zboară fi-va drone și sateliți? Războiul nu e ieftin, viața e ieftină.

La întrebări multe și mărunte nu-i decât un răspuns, pe care îl dă lui Virgil Rațiu V.Voiculescu, muștrându-ne: „să nu tăcem, să nu tăcem deodată naibii” (24 aprilie 2022). Iar Vigil (de la vigilant) Rațiu nu tace. *Parfum* e poemul-ziar, poezia-știre, poezia- breaking news, o nouă specie de poezie, pe măsura celor ce trăim: chiolhanuri pe oase de eroi, martiri, morți la revoluție, politică iliberală, un șir de trădări, ca moștenirea Emanuil Gojdu, cadorisită de un premier „grofuților”, „rugul corectitudinii politicii” pregătit de florieni, smartfonuri urmărite, ascultate... *Analfabeți, covrigi și numeroși* ne anunță că „balega digi-online, supervizată/dementă/lăți-se-va mai ceva decât Covideanu 19!”

Virgil Rațiu merge pe ludic cu seriozitate, pe oximoron cu luciditate, pe experiment cu tentație („Ionesco, Ionesco, ce ne-am fi făcut fără tine?”), ajungând la dezmăț lingvistic. Poate fi echivoc, înșelător, aluziv, chiar obscur, pentru că așa vrea să fie. Poa’ să fie neînțeles, e frate de cruce cu ne-înțelesul și cu de-ne-înțelesul. Iar sensurile se luminează unele pe altele, ca la orice poet bun. Mie îmi scrie „frumos și bătaios” că Petru „plecând a lăsat semn, unul, că se duce să caute Înțelesul/Pricepi? El și Înțelesul...” (*Cândva, undeva*, 2022).

Limba e inteligentă, ca minte trează, stridentă uneori. Boc devine interjecție, ca și Cîț(u), Donald Trump îl conține pe Ștrumf, Rasputin pe Putin, sfârșit îl conține pe shit (sfâr-shit). De re-citit *Fabula cu ...Rusia*: „Ești frumoasă ca războiul Rusia,/ ești trufașă asemenea încă miilor de Hitl, Orty, Stalin, Lenin, I.Liescu, toți ai pustiirilor./De copil am aflat că ești extraordinară și grozavă, ca războiul, Rusia.” „Ț- dai seama?”

Rațiu e un calofil. Anticalofilia, în opinia mea, e sărăci(r)e de limbaj, chiar agramatism. Caută polisemia peste tot, din limba literaturii populare până la limba lui Arghezi. Lipsa cuvintelor i-ar provoca rău major. Dar n-o să se întâmple, deoarece cuvintele i se supun. Și cele desculțe, și cele îmbotinate, și cuvintele întrupate și cuvintele destrupate, și cuvintele alese, și cuvintele informație, iar „Cuvintele Memoriei Logos sunt veșnic vii.”

E de prevăzut ce s-ar întâmpla dacă i s-ar împotrivi: se vor vâna unele pe altele, ca animăluțele din fabulele lui fabuloase și ifabuloase, cu bucle și fără bucle, din altă secvență a volumului : *Mireasmă. Fabule ifastuoase*. Fabula are posibilități nelimitate de a înnoda trupuri de cuvinte, deformează și formează, contaminează sensuri. Fabulele aruncă blesteme, cer salvare de Sus cu multe exclamații, speră în vindecare sau nu. Morala unei *fabu(c)le*? „Unde e învăț/Este și dezmăț.”

Animale favorite ? Melcul (lui Vasile Gogea), lupul dansând cu politicianii, o barză, elefantul Cici, câteva furnicuțe... Când vulpea vânează strugurii și viermele miezul de măr, apar „vreo trei can-guri ai Curtii Constituționale, dar și Boul și broșcuța din Bulboaca. „Vaca tot ca vaca” și-al doamnei vaci fiu („un superbowl”) rumegă, iar „câinii latră, rușii trec”. Fabula *Cai breji* ne prezintă „un Cal Breaz și iapa, Brează”. E de răsă-plânsu, ba de plânsu-răsă. Virg (de la fr. *virgule*) joacă „scârba pe loc”.

Ai de mine și de mine! Racul era să-i taie degetul, „amenințătorul, arătătorul”, dar a dat îndărăt, ca racul. *Ratio et disputatio*. Aceasta e *quaestio*. Și, cum aceasta-i întrebarea, iată cum sună morala altei fabule, *Fabula Muncii*: „În clinciuri să ne confruntăm? Ori în cuvinte să ne îmbătăm?/Să hotărâm odat’! Apoi plecăm!...”

Cu bună știință, cartea se închide cu *Chemarea Rugăciunilor*. Cuvintele neadormite a patru rugăciuni ajută supraviețuirii în Post-morală.

Adrian Dinu RACHIERU

redimensionări

Monica Lovinescu și est-etica (IV) (Lovinescianismul: „tata și fiica”)

Ceea ce rămâne e partea testimonială, impunând *pedagogia neuitării*. Fiindcă, ne reamintește cuplul Lovinescu-Ierunca, doar memoria asigură „o respirație normală”. Întocmind *Antologia rușinii*, pornind de la rubrica inaugurată în *România muncitoare* (nr. 71/1957), Ierunca ne pune în față „oglindea degradării”, arvunirea talentului de către „scribălăi”, căzuți în prostituție spirituală. E drept, s-ar putea alcătui și o *Antologie a demnității*, cum propunea I. Simuț, opunând „două lumi morale paralele”. Chiar „strategia” recomandată emfatic de Ierunca prin tăcere „eroică”, alegând între *Temniță* și *Academie*, verificând rezistența morală, pare a uita de situația tragică a celor care au ales „colaborationismul”, servind, cum s-a putut și cât au putut, cultura română. Paranteza exilului („cât o existență”, cum spunea Monica Lovinescu) i-a apropiat, prin chirurgie jurnalistică, de românism.

Mitologizati, practicând o critic angajată, maniești-ideologică, cei doi, ascultați ani în șir cu sfîntenie, bucurându-se de notorietate, au exercitat o puternică influență și în viața literară postdecembristă, întreținând, în numele revizionismului est-etic, un lung război cultural (acut politizat) și un păgubos clivaj în lumea înfierbântată a literatilor. Mulți au ricanat, neacceptând „ordine” din exterior; alții au exagerat, lansând judecăți exorbitante: Monica Lovinescu ar fi jucat „un rol analog” celui avut, în epocă, de tatăl ei, eminentul critic E. Lovinescu (apud Al. Paleologu); Virgil Ierunca „ar fi coborât Judecata de Apoi pe pământ” (cf. Andrei Pipidi). Dincolo de excese (în ambele sensuri), cei doi, uniți printr-o „legătură de destin” (cf. R. Voncu), au apărut cu cerbicie, ca o pavază compensatorie, valorile, condamnând, pe fundalul lașităților și tăcerilor noastre, febra dogmatică, patologia totalitară, laxismul moral. Încrăzători în „puterile scrisului critic”, au suportat cu stoicism, vreme de decenii, campanii dure, agresivități, atacurile unor scribi slugarnici și „veninul dirijat” înspre exilul politic, rămânând pe baricade. A fost un lung război ideologic cu morbul stalinismului și reziduurile realismului socialist.

Și a fost nevoie de o „conduită de front”, cu un Ierunca „mai risipitor” și cu o Monica Lovinescu casantă și vituperantă, înfruntând „hărmălaia” propagandistică. Noi, „bransați” la emisiunile lor, cum spunea G. Liceanu, am descoperit în *Europa liberă* un compensativ spațiu de refugiu în anii totalitarismului. Postura de „umil gardian”, anunțată de Monica Lovinescu în *La apa Vavilonului*, e contrazisă de ambiția impunerii unui alt canon, din exterior. Gazetăria politizată, asumată în doi, răsfrântă într-o caleidoscopie foiletonistică, înseamnă, constata Marian Popa, lansarea unor verdicte „fără drept de recurs”. Or, ca „autorități în problemele țării părăsite” (Popa 2009 : 1053), Ierunca & Monica, legați de o atitudine comună, s-au iluzionat că, pe tiparul judecăților manieheice ale vechiului exil, pot forja un canon alternativ, cu sperat rol substitutiv.

Din păcate, fără a-i contesta „dreptul la posteritate”, *O istorie a literaturii române pe unde scurte* (1960-2000), pretențios și nepotrivit intitulată așa (dar nu din vrerea autoarei) este o antologie de texte „făcute la cald” (cf. Cristina Cioabă), scrise / rostită „în timp real”, decriptând meandrele unor vremi „întârcuite de propagandă”, păcătuind, la rândul-i, prin radicalizare; rocada propusă, impunând „rețeta etică” în dauna „scutului estetic” (un fel de „armă bizantină”, spunea Virgil Ierunca) nu poate institui „adevăratul canon literar”, cum, trufaș, au decretat unii.

Ca istorie alternativă, lacunară, adunând / selectând cronici radiofonice, îndatorate efemerității și conjuncturalului presant, volumul nu poate fi o istorie literară, fie și „pe unde scurte”. Sunt, desigur, observații de reținut, sunt aprehensiuni (cazul Nichita Stănescu, „verificabil” prin Ierunca), sunt fraze memorabile vituperând ecleziologia în floare (cultul Partidului) și ceata de slujbași glorificând comunismul, un „antropocentrism pervers” (cf. Vladimir Tismăneanu). Eclipsa din ultima vreme provoacă reacții pe măsură, cu exagerări în trombă. Angela Furtună cerea imperativ

Înapoi la Monica Lovinescu (2021), recapitulând „sucelile” lui Eugen Simion, convinsă că ciracii și-ar fi dorit ca femeia-simbol a *Europei libere* „să dispară definitiv”, îngropând astfel o lecție inconfortabilă morală.

Pentru faimosul cuplu Monica Lovinescu-Virgil Ierunca, ascultat cu emoție la *Europa liberă* (1962-1992), exilul a însemnat „o lungă ăcenicie în doi”, purtând – prin legătură destinală – „o osândă” împreună: adică, înfruntarea unui sistem totalitar, ca „încăierare cotidiană”. Deosebiți, dar complementari, cei doi au sigilat o epocă, fiind „un cuplu indiscernabil” (Popa 2009 : 1056). Dacă Monica Lovinescu, mitizată, devenise, cu vocea-i inconfundabilă, o instituție, Virgil Ierunca, secundând-o, a acceptat un rol de fundal, slujind aceeași cauză. După '89, exilul își încheiase, însă, ciclul. Odată cu imprezvizibila implozie a comunismului, într-un prezent turbulent, confuz, otrăvit de suspiciuni, temeri, decepții, idiosincrazii etc. tandemul părea fixat în contratimp; își isprăvisese misiunea, în lumea postdecembristă marota anticomunistă se prăbușise; doar corpusul de texte scos la iveală, probând îndelungata complicitate cu literele românești, liberă de rigorile cenzurii, miza pe tema memoriei, împiedicând uitarea. Salvând atitudinea morală, slalomând prin hățușul atâtor evenimente, identificând direcții, palpând, cu „sete de memorie”, atmosfera culturală, funcționând, în deceniile comuniste, ca un

alt pol de putere. Implicat virulent-polemic în luptele politice (cazul Goma, afacerea Tănase, ofensiva „neoproletcultiștilor”), sacrificând, uneori, adevărul estetic, suportând discordiile exilului (dezinformații, manipulabil), acolo unde, recunoșteau, „paranoia face ravagii”. Iar în turbulenții ani '90, ne amintim, tema *est-eticii* s-a impus în forță, isterizând taberele în conflict, iscând – scria Eugen Simion – „o dispută fără noimă” (Simion 2017 : 250). Prin

acest *concept-surogat*, răsturnând prioritățile, „Monica Lovinescu îl corectează serios pe Eugen Lovinescu” (Simion 2017 : 295), deturnând lovinescianismul, oferindu-ne un Lovinescu politizat, întreținând „o bătălie fără glorie”, mormonită acum.

Desfășurat sub egida Fundației *Humanitas*, „anul Monica Lovinescu”, prilejuit de Centenarul nașterii, a găzduit un șir de evenimente, obligând, prin relectură, la atențe *reevaluări* privind rolul și locul legendarei voci de la „Europa Liberă”. Cea care, devenind un simbol, înțelegeând memoria ca datorie națională, a condamnat minciuna instituționalizată în anii comunismului românesc, în „marele spital al totalitarismului”. Și care, în exilul „devorator de destine” (de regulă), cultivând *critica de direcție*, s-a impus prin autoritate morală, intrând, în anii din urmă, într-un nemeritat con de umbră. E cel puțin ciudat că Lidia Bodea, directorul editorial de la *Humanitas*, ne cere, într-un interviu din *Dilema veche* (nr. 1028/2023), să dezideologizăm activitatea Monicăi Lovinescu; n-ar fi de niciun folos, declară mai sus-numita, „atașarea ei la o ideologie”. Or, „vocea” de la *Europa liberă*, sacrificându-și destinul, ca „martoră de prim rang a epocii” (Negoițescu 1994 : 249), s-a angajat, prin foiletonismul năt anticomunist, într-o aprigă bătălie politică, radiografiind „originalitatea cazului românesc”, având drept obsesie *soarta literaturii române* (între „capcana estetică” și demisiile etice). A practicat o critică a actualității, reacționând și denunțând prompt, ofensiv, în timp real, ca factor de opoziție, toate derapajele și mistificările societății noastre, având, indiscutabil, „mania politizării” (cf. N. Breban). Grija de căpătâi, într-o viață de luptă, a fost să împiedice uitarea. O luptă ideologică, desigur, îndatorată unui anume context, ținând de trecutul nostru apropiat, istoricizat deja. Trezind reacții polarizate, cu loc încă nefixat în canonul cultural, prezență exemplară, nota Astrid Cambose, în ceea ce putem numi *canon istoric*.

Ioan ȚICALO

Ce aduce ceasul...

M-am așezat în microbuzul către casă, gândind la câte ale mele și, abia ce a pornit bidiviul, când una din cumetre s-a întors la cea de dinaintea mea, cobălțând din gură:

– Vai, Măriuță, te-ai zulufat și ți-ai făcut capul cât o baniță!

– De asta te doare pe tine tărtăcuța, Petruța?

– Nu, Doamne ferește! Dar, dacă stau și mă gândesc bine, s-ar putea să nu încapi pe ușă și-o să trebuiască să te mpingă Grigore, a întepat-o din nou consăteanca, zâmbind șagalnic.

– Bine că are cine să mă mpingă, nu s-a lăsat nici zulufata mai prejos, nu ca al tău care-i un bicisnic, dacă-i dai un picior, se-nvârte o zi în jurul casei...

Petruța, simțind că n-are spor, s-a lăsat păgubașă, întrebând-o dintr-odată pe cealaltă:

– Tu, ai auzit povestea cu Doruța, premianta de la școală?

– Care, că erau două, una era „blânduța clasei” și aialaltă, „cap de găscă împăiată”? a devenit interesată Măriuța.

– Prima, a lămurit-o Petruța. Numai să stai prostită și să vezi ce-i cu „blânduța” noastră. În loc să se mărite, după obicei, a acceptat să stea cu unul așa, de foaie verde. Și-s câțiva ani de atunci. Craiul vine acum, cu câteva zile în urmă, acasă, vorba vine, că nu era casa lui, și-i declară pe șleau:

– Cucoană, te anunț că m-am săturat să stau cu tine. Mi-am găsit alta mai tânără și mai arzoaie, așa că te invit să părăsești apartamentul în doi timpi și trei mișcări, fiindcă vreau s-o aduc aici pe Mimi.

Doruța a rămas trăsniță. Ea îl aștepta cu mâncarea caldă, ba cumpăraseră și o sticlă de „Fetească”, iar sultanul îi aducea o veste precum piperul pe limbă. Zicea că în momentul acela au apucat-o toți dracii, dar încă s-a abținut.

– Mă, de asta m-ai tot dus cu mâia de câte ori am adus vorba că ar fi timpul să ne căsătorim? i-a vorbit calm blânduța. Te-am servit în toate felurile, ca tu să-mi spui că te-ai săturat de mine? Iar proasta de Doruța a investit sentimente. Eu te-am iubit, hoherule, dar în clipa de față toată iubirea se transformă în ură.

– Cu atâta mai bine, drăguță, a râs hoherul. Mă bucură această conversație, căci ai să părăsești apartamentul mai ușor. Poți să-ți iei ce vrei de aici.

– Când a zburat porcul! nu s-a mai stăpânit fosta noastră colegă. Ai uitat că eu am plătit ratele din salariul meu? Ai să pleci tu, drăguțule, și n-ai să iei nimic de aici, doar bulendrele tale!

– În cazul ăsta, găsim ac pentru cojocul tău afurisit. Eu am să te iau în brațe, am să te trec pragul spre balcon și am să-ți dau drumul, iar gravitația o să-și facă treaba ei. Pentru lume, tu te-ai dezzechilibrat, ai căzut în gol, iar eu am să vărs o găleată de lacrimi de crocodil, a încheiat gogomanul cu satisfacție, pornind către Doruța.

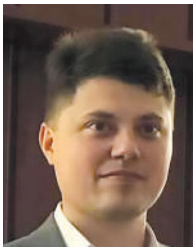
Când a ajuns în dreptul ei și a încercat s-o înșface, s-a trezit cu o salbă de lovituri care l-au doborât. Cum el băuse ceva în oraș, ea l-a aruncat pe scări la vale și, în timp ce el se rostogolea, blânduța i-a aruncat din pragul ușii:

– Gravitația, porcalane! La capătul ei te așteaptă Mimisor... Vezi dacă ai venit beat și te-ai dezzechilibrat?...

Sfârșind de povestit, cumătra s-a aplecat către cealaltă, să-i spună un ultim cuvânt:

– Aiasta o știm numai noi două...

d-ale lui Badea Scârțan

Flavius PARASCHIV

Antologii (uitate) de SF (III): Nemira'94

În anii '90, editura Nemira a publicat trei antologii de science-fiction, volume consistente, care cuprind texte semnate de cei mai cunoscuți scriitori de SF ai timpului respectiv. Primele antologii au apărut în '94 și '95 și au fost editate de veteranii SF-ului românesc George Anania (1941 - 2013) și Romulus Bărbulescu (1925 - 2010). Ultima colecție, cea din 1996, a fost coordonată de Sebastian A. Corn (n. 1960) și Alexandru Mironov (n. 1942). În textul de față, ne vom ocupa de prima antologie, dar înainte de toate trebuie discutate cele două secțiuni introductive care deschid *Antologia science fiction Nemira '94* (Editura Nemira, București, 1994), pentru că oferă o viziune din afara țării asupra SF-ului românesc.

În prefață, N. Lee Wood, fosta soție a prozatorului american Norman Spinrad, susține că „fictiunea a cultivat în mod tradițional un stil complex de finete literară subtilă amestecată cu dileme psihologice complexe, stil cizelat la perfecție în îndelungata perioadă de cenzură și represiune comunistă” (p. 7). Autoarea prefetei mai susține că, deși toate povestirile se deosebesc între ele, există totuși un element comun, care se traduce prin prezența unui „soi excentric de Realism Magic, Sud-American, sau, mai precis, un Suprerealism Magic Românesc”. Altfel spus, nu avem de a face cu o literatură științifico-fantastică în sensul tradițional, în care predomină elementul științific sau tehnologic, ci cu o ficțiune „psihologică, o excursie pe tărâmurile neîmplânte ale subconștientului” (p. 7). Caracterul diferit al prozei SF românești este observat și de Spinrad în postfața volumului, unde din nou este subliniat firul narativ suprarealist al textelor adunate în antologia din '94 (p. 208).

Prefața este completată de un argument scris de Romulus Bărbulescu și George Anania, unde cei doi discută despre natura SF-ului. Discursul cvasi-teoretic pornește de la caracterul hibrid al SF-ului, cei doi punând accent pe faptul că tocmai acest aspect a conturat ideea că science-fiction-ul nu poate intra în categoria literaturii serioase.

Colecția cuprinde 15 texte semnate de scriitori ca Ovidiu Bufnilă, Silviu Genescu, Cristian Lăzărescu, Alexandru Mironov, Mircea Oprea, Radu Pavel Gheo, Cristian Tudor Popescu, Adrian Preda, Alexandru Ungureanu și alții. Unele au elemente de SF, iar altele țin mai mult de sfera realismului (magic). Deși povestirile au fost puse toate sub semnul literaturii science-fiction, nu toate respectă elementele epice necesare acestui gen. Chiar dacă un autor ca Norman Spinrad apreciază antologia și profilul narațiunilor, este necesară o distincție clară între SF și alte genuri literare. Dacă fantasticul, după Roger Caillois, presupune o ruptură în coerența realității materiale, SF-ul nu face altceva decât să propună ceva alternativ, o formă aparte a lumii, adică o prelungire a elementelor care deja există. Nu întâmplător science-fiction-ul se mai numește și literatura de anticipație... Darko Suvin, o autoritate în domeniu, susține că SF-ul se individualizează prin prezența *novum*-ului, concept prin care criticul literar înțelege acel element nou care poate fi explicat logic, științific sau prin intermediul tehnologiei. Așadar, teoreticianul exclude din start magicul. Sub umbrela *novum*-ului intră orice: o temă sau un obiect care asigură profilul specific acestui tip de ficțiune (nave spațiale, gadget-uri ciudate etc.). Un *novum* trebuie explicat prin intermediul rațiunii și este în strânsă legătură cu ideea de alienare cognitivă, tehnică prin care cititorul este instrăinat de realitatea familiară pentru a-l confrunța cu aspecte, concepte și teorii noi.

În proze ca *Pariu pe „văduva neagră”* de Cotizo Draia sau *Cruciada lui Moreaugarin*, de pildă, SF-ul este cât se poate de limpede. În ambele întâlim episoade în care tehnologia și progresul științific vin în completarea omului. Ambele explorează teme grave (condiția omului, dorința de cunoaștere etc.). Pe de altă parte, *Cântecul libelungilor*, un text semnat de Mihail Grănescu, amintește prea mult de lumea și arhetipurile unor fantasy-uri clasice pentru a fi încadrat ca proză science-fiction.

Dintre toate lucrările literare prezente în volum, povestirea lui Cristian Lăzărescu intitulată sugestiv *Omul simbiotic* este o narațiune cyberpunk cât se poate de autentică, care se remarcă prin intermediul stilului precis, puternic tehnologizat, comparabil cu cel al lui William Gibson din *Neuromantul*. Iată, spre exemplificare, un fragment: „Omul - ființă informațională biologică. Înlocuirea țesuturilor celulare cu aliaje semiconductoare și polimeri hemocompatibili dă naștere unei creaturi informaționale bionice. Acolo, în spatele scizurii lui Ronaldo, sub aria Wernicke, ascuns de circumvoluțiunile viermuinde, se află inteligență, sub forma unui microcip tridimensional, cu legături moleculare” (p. 82). Dincolo de toate acestea, trebuie menționat faptul că autorul a avut inteligența de explora consecințele transformării biologice prin intermediul gadget-urilor, din moment ce în ciuda avantajelor dobândite de modificările cibernetice, protagonistul încă dorește să simtă cum e să fii om, ființă înzestrată nu numai cu trup, ci și cu spirit. Astfel, se conturează o dilemă morală, convingătoare, care dovedește că și această literatură este de calitate atâta timp cât maschează teme mari, universale, în spatele unui decor puternic tehnologizat.

Antologia science fiction Nemira '94, excluzând acele texte care nu intră sub auspiciile SF-ului, conține totuși câteva proze care merită atenție și care completează cu succes peisajul literaturii science-fiction de după '89.

Ioan RĂDUCEA

Întru cele de sus

Invocarea nevoii de regăsire spirituală în perspectiva trăirii creștine nu are cum să nu se constituie drept o permanentă a artei, a celei românești inclusiv. Între vînturile contrare ale începutului celui de al treilea mileniu, această nevoie se manifestă, în arealul ieșean, la tineri artiști precum Vlădlen Babcinetchi, Emanuel Chiriac, Emilia Avărvăroaiei, nume la care se adaugă, cu mijloacele graficii și mai ales ale fotografiei, Cristian Calistru (n. Botoșani, actualmente stabilit la Piatra Neamț), absolvent și el, ca și ceilalți, ai Universității Naționale de Arte „George Enescu” Iași. Susținuți de sensul major al artei autohtone, în relație osmotică cu cel al artei creștine, în general, aceștia au a reperă și reconfirma, cu mijloacele artei lor (și cu destule riscuri, dat fiind climatul cultural al epocii), coerența esențialului drum al înduhovnicirii.

În ceea ce-l privește, Cristian Calistru, care a acumulat o considerabilă experiență a vizualului rustic și monastic românesc, dar și al celui gotic ori baroc, abordează mediul fotografic de preferință pe formula temei cu variațiuni (*Catedrala Sfintii Mihail și Gudula, Biserica Sfânta Ecaterina, Pădurea fermecată, Odaia de rugăciune...*). Între acestea, seria *Lăuntrica suflare*, din care derivă expoziția cu același nume (inaugurată 21 aprilie 2024, la Galeria Victoria, de către diacon Nicolae Hulpoi și subsemnatul), constituie mai degrabă o excepție - ori mai curînd o sinteză creativă anunțînd viitoare formule. Se asociază aici motive aparent dispartate, din regnul mineral (arce frînte de catedrală ruinată, lanțuri de creste montane, o insulă stîncosă - de meditat la situarea lor în contiguitate), din cel vegetal (pășuni, tufărișuri, un spin în *close-up*), cărora li se asociază prezența umană, redusă la motivul monahului singuratic, aflat în meditație ori în rugăciune (în biserică, pe cîmpuri, oglindindu-se în apă dar și, într-un rînd, cu o tigvă ținută cucernic în mîini, a la Hamlet).

Monocromia, cu remarcabile degradări de griuri (părînd să concureze, în peisaje, perspectiva *sfumato*), ajută, în mare măsură, la resuscitarea unui climat neoromantic, astfel confirmat drept sursă de vitalitate spirituală. Darul de a manevra cu reprezentări emblematiche, uzînd de elementele unei exersate expresivități (cap aplecat, mîini împreunate, luminarea drept unică sursă de lumină, ca la tenebroșiști) verifică însă o retorică abordată cu limpezime clasică. În fond, se poate vorbi și de filozofica angajare a fiecărui clișeu propus (în sens propriu și în sens figurat) în perspectiva suitei de alter-ego-uri, așa cum se ipostaziază ele, în mistica trecere de la unul la altul a reperelor unei lumi primenite întru cele de sus.

Emanuel VASILIU

film

Fiica ascunsă

Una dintre cele mai în vogă actrițe ale momentului, deosebită de rivalele mai tinere prin portretizarea unor personaje purtătoare ale unui caracter fluid, care îmbină trăsături negative și o năzuință către valori umane dezirabile, este Olivia Colman, căreia i s-a acordat în 2019 Oscarul pentru cea mai bună actriță în filmul „Favorita”, regizat de Giorgos Lanthimos. Pentru „pelicula” „Fiica ascunsă”, obiectul acestei cronici, Olivia Colman a fost nominalizată la același premiu.

Tematic, „The Lost Daughter” este un portret al maternității și al femeii la vârsta mijlocie, surprinsă pe fundalul tineretului petrecăreț de pe insula unde își petrece vacanța și al personajelor secundare cu care se confruntă. Olivia Colman interpretează rolul unei profesoare universitare de literatură comparată independentă, venită singură în vacanță pe o insulă grecească. Informațiile despre personajul principal sunt transmise mai ales prin dialoguri cu personaje secundare mai importante, discuții dispuse ergonomic în film; Leda Caruso se autocaracterizează în termeni deloc flatanți: lui Will, tînăr lucrător sezonier din Irlanda, îi spune că e crispată, cu Lyle, administratorul pensiunii în care locuiește, are un schimb dedicat în întregime răutății, pe care și-o recunoaște, iar în fața Ninei, o fânără mamă ce-și petrece timpul pe aceeași plajă, admite că este egoistă și că-i lipsesc atribuțiile unei mame bune.

Tensiunea este construită în film de o manieră simbolistă, profesoara universitară fiind confruntată încă din primul act cu mai multe semne anticipatorii echivalente ale expresiei „e ceva putred în Danemarca”: chiar după ce notează pe o carte numele Ninei, Leda descoperă în coșul cu fructe o piersică și o portocală trecute; într-o noapte o trezește zgomotul ascuțit al unei insecte aterizate în așternutul ei; în timpul unei plimbări este lovită de un con de pin în cădere; în sfârșit, cineva sună la ușa ei în toiul nopții.

Filmul intră relativ devreme în *flashback*, demonstrând că această strategie cinematografică nu e complet demodată. Câteva motive pentru abandonarea *flashback*-ului în cinema contemporan sunt constituite de tendințele narative, anume faptul că povestirile actuale favorizează deseori narațiuni mai liniare sau tehnici narative non-liniare precum montajul paralel; așteptările publicului se îndreaptă împotriva *flashback*-ului, resimțindu-l drept perturbator al fluxului poveștii și preferând o narațiune mai directă. Preferința pentru o experiență ancorată în actualitate evită întreruperile sau devierile în trecut, astfel apărând un sentiment al imediatului și intimității, care poate fi pierdut odată cu folosirea *flashback*-urilor. Dar în „Fiica ascunsă” acest dispozitiv narativ are o funcție precisă, anume aceea de a crea efectiv un alt film, o secțiune paralelă complet funcțională, ce completează și motivează acțiunile din prezent ale personajului principal.

Interpreta tinerei cercetătoare din urmă cu aproximativ douăzeci de ani este Jessie Buckley, care un an mai devreme jucase în „Mă gândesc să-i pun capăt”, thrillerul psihologic suprarealist regizat de Charlie Kaufman, recenzat deja în această rubrică. Față de postul relativ confortabil de profesoară universitară din prezent, Leda Caruso la prima tinerețe era o savantă ancorată puternic în discursul critic din domeniul traducerilor literare, specialitatea ei fiind poezia anglo-saxonă și tălmăcirea ei în limba italiană. Acest film secund cuprinde și cele mai multe puncte de interes pentru un filolog, fiind citate în ordine poemele „A doua venire”, compus de poetul irlandez W. B. Yeats, la traducerea căruia în italiană lucrează Leda, și „Crisis” al poetului britanic-american W. H. Auden. *Flashback*-ul extins cuprinde mai multe secvențe dedicate unei aventuri între Leda și un coleg cercetător fascinat de ea; acesta afirmă la o conferință a traducătorilor literari că savanta engleză anticipase scrierile filosofului francez Paul Ricoeur în domeniul lingvistic.

Acest fundal academic impresionant al tinerei Leda justifică în film atitudinea ei oarecum distantă față de personajele secundare cu care se întâlnește pe insulă dar face, în același timp, ca filmul secund, cel construit în *flashback* să fie mai captivant și cu siguranță mai incitant intelectual. Avem de-a face cu două Leda - tînăra cercetătoare pasionată de munca ei și profesoara universitară la a doua tinerețe, care, confruntată cu personajul secundar al Ninei, mamă la rîndul ei a unei fetițe de aproximativ șapte ani, își reconsideră trecutul, alegerile făcute, despre care n-aș vrea, din motive evidente, să ofer prea multe detalii, respectiv consecințele asupra vieții ei. O figură împărțit între un prezent izolat în rîndul unor co-vilegiatariști dubioși și trecutul gloriol, însă marcat de propriile greșeli, Leda Caruso este un personaj ambivalent, care farmecă prin erori și propria luptă de a le depăși.

„Fiica ascunsă” poate fi vizionat pe Netflix.

Evaluarea națională a realității

Semnificativă în determinarea sistemelor de valori este imaginea de sine - imaginea de sine a fiecărui individ în parte și imaginea de sine a colectivității. S-au scris tratate despre acest aspect important al vieții sociale. Iar între imaginea de sine a individului și imaginea de sine a grupului există evidente condiționări reciproce.

În mod firesc nu poate exista, nu poate să se manifeste una fără cealaltă - dar apar și situații de total dezacord între cele două planuri. În țările în care civilizația a crescut organic, stratificarea socială este cea care determină diferențele de așteptări, de aspirații. Un om politic, un antreprenor etc. au alte valori, în consecință urmăresc altceva în viață față de un profesor, față de un artist plastic sau un scriitor. Sistemele de valori sînt coerente și specifice pentru fiecare domeniu; se formează cercuri concentrice, rareori încalcate. Un scriitor sau un profesor pot să ocupe o funcție publică - dar aceasta grație calităților care îl fac eligibil pentru acea funcție. Nu se confundă calitățile dintr-un domeniu în altul, există o ordine acceptată. Nimeni nu încearcă să o deturneze. În alte culturi se întîmplă altfel - de pildă o poziție socială le cumulează pe toate celelalte: dacă cineva ajunge șef (de trib, de guvern, de universitate) devine de îndată deținătorul tuturor calităților posibile; este persoana cea mai... arătoasă, cea mai inteligentă, cea mai responsabilă moral, cu cele mai strălucite studii... etc. Toate ca urmare a concentrării într-un centru de putere... În societățile care au evoluat după alte coordonate culturale pînă în momentul în care au adoptat modelul cultural occidental lucrurile s-au organizat după alte criterii, intervenind complicații... caracteristice. Stabilirea prestigiilor, evaluarea succeselor individuale sau de grup au în aceste cazuri determinări hibride. Pe deoparte ceea ce a rezultat în urma aculturației (în multe cazuri în urma... confruntărilor dintre cultura originară și cea occidentală, a unor eventuale... compromisuri, a unor... negocieri...); pe de altă parte criteriile valabile în culturile occidentale la care se realizează „direct” un număr de intelectuali, în general de oameni care cred în aceste modele; și, în sfîrșit, cei care nu se pot desprinde de vechea cultură, de ceea ce reprezintă pentru ei... tradiția... Se întîlnesc ca atare nu o dată situații confuze, complexe, rezultate din combinarea celor trei tipuri de evaluare.

Nu e nevoie de mari eforturi pentru a identifica la noi asemenea cazuri hibride. Unul din cele mai evidente este cel care se confundă cu ceea ce numeam „tradiție”. Este ceea ce ține de așa numita realitate națională - originile poporului, evoluția istorică, nivelul actual de civilizație șamd. Deși în ultimul timp au apărut numeroase „dezvăluiri” semnificative (cu alte cuvinte realități prezentate adecvat, cît se poate de corect argumentate științific) care se despart categoric de primitivitatea teoriei naționaliste, continuate de cele național comuniste, cu toate acestea o mare parte din populație a rămas la... convingerile simpliste repetate în școală. Adică afirmații de genul: românii se trag direct din daci și romani; această combinație pură a trecut neatinsă peste mii de ani pentru această afirmație sînt prea puține dovezi istorice scrise (iar cele care sînt vorbesc despre populații de altă proveniență care au locuit vremelnice în aceste zone, unele stabilindu-și temporar pe aici chiar formațiuni statale); limba română e descendentă latinească, fără nici un fel de imixtiuni semnificative; domnitorii au avut numai mari victorii și au luat numai decizii înțelepte; sau, sîrind peste timp, că în primul război mondial au existat din partea armatei noastre numai acte de eroism și victorii uimitoare - nu și decizii catastrofale ale unor conducători militari incapabili, superficiali, cu totul depășiți de situația de război, promovați pe baza eternului nepotism național etc. Sînt numai cîteva exemple luate la întîmplare. Rezultatul inculcării acestor locuri comune este credința că străinii au fost, sînt și vor fi etern singurii noștri dușmani, care ne vor rău, iar... în... lipsa acestora totul ar fi, desigur, minunat, perfect... A fost o mentalitate cultivată în mod radical de statul comunist, care voia să inculce o astfel de imagine a României pe care comunistii, evident, o duceau pe noi culmi de succes pe axa istoriei. Dar a fost și o continuare a unei linii mai vechi, o adevărată tradiție datînd din momentul nașterii României moderne, cînd tinerii care au promovat modelul occidental au impus și tendințele naționaliste aflate în acel moment într-un

maxim de succes în Europa occidentală (diminuarea ulterioară a naționalismelor în acel spațiu n-a mai fost urmată în context românesc, rămas pînă astăzi, în bună măsură, la superlativalele autopromovante ale secolului 19...).

În legătură cu tradițiile și modul cum acestea alimentează instinctele naționale ar trebui să fac trimitere la studiile din antologia coordonată de Eric Hobsbawm din volumul *The Invention of Tradition* (Cambridge University Press, 1983) - în care, alături de alți cercetători, clarifică problema... tradițiilor inventate... Dar această altă poveste merită să fie tratată aparte.

Exemplul cu obsesia naționalismului este la îndemîna oricui, el iese imediat în evidență - dar există multe alte cazuri, camuflați, care trădează persistența constructelor formate în secole, ilustrînd combinarea „moștenirii” cu achizițiile moderne. A fost însușită de pildă maniera occidentală a comerțului de carte - cu prezentări/reclame în publicații, cu susținerea autorilor lanșați șamd. Dar aceasta a fost „preluată” și transformată în maniera... originalului endemic; clanul, familia, gașca,

comunitatea de interese ce sînt întotdeauna mai presus de orice alt sistem de valori. Evaluările poartă întotdeauna această marcă. În România nu există evaluări care să nu țină cont de apartenența la un grup de interese, de avantaje etc. Pur și simplu nu există așa ceva. Sau sînt posibile doar... postum cînd individul a dispărut, iar afilierea lui la economia instaurată devine indiferentă. Și chiar și atunci eventuala valorificare... dezinteresată este făcută în scopul ajustării unei economii a grupurilor, clanurilor etc.

Dar lipsa endemică a spiritului critic apare și în „achiziții” mai recente. Trăsătura cea mai persistentă în domeniul culturii/artelor este... imitația. Nu mai este vorba de ceva fixat în timpuri imemorabile, ci de blocarea în configurația momentului creării României moderne. Momentul adaptării la modelul occidental. Configurată în secolul 19, tendința de a imita a devenit trăsătură definitorie, intrată în compoziția definitivă. Îndemnul lui E. Lovinescu adresat autorilor locali de a se occidentaliza era un îndemn de etapă și în mod normal trebuia să aibă un sfîrșit. Nu știa excepționalul intelectual de ținută europeană că de fapt atingea o coardă profundă: și astăzi în domeniul culturii imitația (unor teorii, tendințe, orientări etc., de regulă occidentale), este privită ca maximă realizare și este prezentată ca serios motiv de mîndrie!

Bineînțeles că la nivelul declarațiilor o asemenea disjunție pare imposibilă - cum noi, sau alții din estul continentului nu sîntem cu totul compatibili cu valorile occidentale, nu sîntem cultură cu totul europeană etc.? Sîntem, desigur, cultură europeană, dar ținem să fim o cultură europeană de rangul doi. O privire atentă nu are nevoie de prea mult timp pentru a consemna diferențele. La prima vedere sînt doar diferențe de detaliu - în fond însă deosebirile sînt esențiale. „Occidentalizarea” noastră a început tîrziu, a pornit dintr-un punct în care se fixaseră profunde condiționări istorice, iar caracteristicile acestei evoluții n-au dispărut nici astăzi (și probabil

va fi dificilă înlocuirea lor - dacă se va mai constata că este... necesară...). Procesul de occidentalizare a fost inițiat de o generație de tineri care au impus viziunea lor unei părți din clasa socială superioară - societate îndatorată cu totul în acel moment obiceiurilor orientale (de la îmbrăcăminte la relații comunitare șamd). O parte din această clasă superioară s-a „convertit” (cel puțin formal), iar cei prea înfeudați trecutului au dispărut în timp. Dar procesul de aculturalizare n-a fost nici simplu, nici complet. Călători străini care au cunoscut România în perioada „modernizării” au consemnat o caracteristică blocare a mentalității în cristalizare între lumea orientală și aspirațiile occidentale. Au văzut interioare rezidențiale care concureau prin abundență și lux cu acelea din occident - adăpostind însă obiceiuri semi orientale sau chiar orientale; trăsuri luxoase precum cele din Viena sau Paris care se deplasau pe drumuri nepavate, de pămînt, pline de gropi și noroaie. Șamd. Observațiile acestora pun în evidență copierea aspectelor frapante, strălucitoare, luxoase, pretențioase - într-un cuvînt de suprafață, dublate de o totală lipsă de interes pentru viața colectivă, pentru realitatea socială. Occidentalizarea era de suprafață - cum oamenii de cultura ai epocii au sesizat prompt. Dar viața colectivităților era în continuare dominată de aceleași precepte vechi. Societatea nu se schimba în ceea ce o definea fundamental, instituțiile noi erau adaptate instinctelor de altădată. Categoria de indivizi care se occidentalizează rapid (cei înstăriți - că doar nu se occidentalizau țărani...) era de altfel fără conexiuni solide cu ceea ce se numește poporul. Dimpotrivă, evitau cu program apropierea prea mare de mulțimea desconsiderată. Se voiau diferiți, iar diferențierea era radicală, ea privind în primul rînd mijloacele de comunicare. Obținutur comunicarea cu cei mulți - folosind altă limbă decît a majorității populației. Astăzi ne mîndrim cu limba română - ei se simțeau superiori dacă foloseau, după epocă, slavona, greaca, franceza - numai româna nu. Apoi „jocurile de societate”, ritualurile sociale etc. erau cu totul altele decît ale majorității alcătuite din țărani. Imitarea/adaptarea ajungea pînă la stratul de mijloc al societății, care aspira să atingă „performanțele” straturilor superioare. (De altfel acest strat de mijloc era însă, în acele prime timpuri ale României moderne, cu totul inconsistent.) Ce a urmat în „alinarea” societății la cultura de tip occidental? În prima jumătate a secolului 20 se dezvoltă într-o oarecare măsură orașele, în care se va evidenția aceeași tendință a păturilor de cultura de mijloc de a intra în tiparele furnizate de cultura occidentală. Superficialitatea și falsitatea imitației n-au dispărut - observațiile lui Caragiale își găsesc confirmarea și în zilele noastre. Pătrunderea celor din straturile sociale cele mai sărace în lumea orașelor accentuează tendința. Noii veniți se adaptează la cei deja stabiliți în orașe. Aduc în plus ceea ce se fixează în sute de ani de urgie - instinctul supraviețuirii cu orice chip. Legile nescrise ale civilizației occidentale nu înlocuiesc legile nescrise ale... civilizației pămîntene, născută din nevoia de a rezista, de a găsi cu orice eforturi mijloacele de a supraviețui, de a face față sărăciei, continuului lipsuri, grijei pentru ziua de mîine. Intelectualitatea, oricît de franțuzită, nu putea să se sustragă preceptelor masei din care mulți proveneau. Pe lîngă ceea ce decurgea din sărăcie (din nevoia de a se... descurca) se adaugă ideologia nefastă despre care am vorbit - aceea a unui orgoliu național nefiltrat prin spirit critic... Ceea ce este specific (și nu numai pentru România - caracteristica este întîlnită și la alte popoare din zonă) e că în momentul în care civilizația occidentală este copiată este copiat și orgoliul național transformat în dominantă irațională care înlocuiește aspirațiile firești către buna organizare, pentru conducere echitabilă, pentru eforturi proprii de adaptare la condițiile istorice. În felul acesta începuturile pun un accent covîrșitor pe nevoia de a-i îndepărta pe cei pe care, în fond, îi imitau - pe străini... Românii au avut de prea multe ori de suferit din pricina celor care cotopeau, preluau, exploatau aceste teritorii de la margine de imperii - ceea ce determina o prudentă față de străini. De aici prudenta înăscută față de străini. Dar această prudentă era îndreptată față de cei pe care nu îi cunoșteau - fie ei români sau de alte origini. Proiectul de țară pe care îl impune europeanizarea în epoca naționalismelor consacra o ideologie - ceilalți sînt de evitat pentru că aparțin altor nații... Concluzie facilă, care elimină eventualitatea unei aprecieri raționale a realității...